

Grasrotas tro på interreligiøs dialog

**På hvilken måte kommer troen på interreligiøs dialog
som fellesskapsfremmende og konfliktforebyggende tiltak
til uttrykk ved oppstarten av et lokalt tros- og livssyns dialogforum?**

**Masteroppgave i Religion og Samfunn
Teologisk fakultet UIO**

**KJERSTI BØRSUM
2008**

Sammendrag

I Lille Kommune og Lille By forklarte man økende konflikter i lokalsamfunnet med spenninger mellom religiøse samfunn. Man mente dette ville eskalere og bli verre. Den gode erfaringen med interreligiøs dialog nasjonalt, inspirerte kommunene til aktivt å snu pessimistiske fremtidsutsikter, til håp om å forebygge interreligiøse konflikter lokalt.

I denne avhandlingen tar jeg for meg oppstartsprosessen av dialogforum i to østlandskommuner og ser på hvilken måte troen på dialog som fellesskapsfremmende og konfliktforebyggende tiltak kommer til uttrykk.

Oppgaven er delt i seks kapitler. Det første gjør rede for problemstillingen, det andre min bruk av metode og i det tredje valg av teoretisk grep. Der vil jeg presentere David Harveys ide for hvordan *utopiske* femtidsvisjoner genererer politisk handlekraft – som motvekt mot *dystopisk* resignasjon.

I det fjerde tar jeg for meg hvordan dystopiske virkelighetsbeskrivelser fører til akademisk og politisk samarbeid *for* utopia og manifesterer seg gjennom politiske prioriteringer i EU og Norge. Deretter hvordan organiseringen av det religionspolitiske landskap speiler hvordan politiske prosesser får legitimitet i Norge.

Det femte avsnittet handler om feltarbeidet jeg har utført og viser hvordan forestillinger om utopia og dystopia gir dialogprosessen dynamikk. Oppgaven avsluttes med en oppsummering og noen refleksjoner.

Erfaringene med de siste tiårs internasjonale terroraksjoner og konflikter, har blitt årsaksforklart med religionens gjeninntreden på den offentlige arena etter den kalde krigs slutt. Trusselbilder har endret seg fra stormakter i konkurranse om politisk makt, til religiøse grupperinger i konkurranse om land og sjeler. Tro og livssyn ble nå forklart inn i rammen av dystopiske ragnarok og dette vekket ledere og lærde til å formulere motsatsen – utopien. Religiøs *identitet* ble forklart som del av trusselbildet, religion ble beskrevet med en iboende konfliktløsende komponent som kunne dempe det samme trusselbilde. Når samfunnsforskere, politiske og religiøse ledere var blitt enige om virkelighetsbeskrivelsen, ble konfliktforebyggende tiltak formulert i en felles utopi - *samfunn kan leve i harmoni tross forskjeller, endatil på grunn av forskjellene*.

Redskapet var interreligiøs dialog. Fra en spirituell selvutviklingsmetode, ble den nå sett som et politisk redskap. Penger og innflytelse på politiske prosesser tilfløt de nasjonale dialogarenaene. Tros og livssynssamfunn organiserte seg etter modell av andre interesseorganisasjoner og fikk status som politiske høringsinstanser.

Basert på følelsen av hjelpeløshet og derav håpløshet som de eskalerende religiøse konfrontasjonene skapte hos både beslutningstakere og allmennheten, sto man i fare for å gjøre de dystopiske profetiene selvoppfyllende. Om dialog *faktisk* er en vidunderkur mot et interreligiøst ragnarok, er uvesentlig. Det som er av betydning er viljen til å profetere en *annen* fremtid der den religiøse pluralismen styrker lokale fellesskap, fremfor å undergrave dem. Her kommer utfordringen til globale, nasjonale og ikke minst lokale politiske og religiøse ledere inn. Kommunens primære rolle blir altså å sette ord på felles interesser som forener lokalbefolkningen *over* religiøse og kulturelle forskjeller, og deretter praktisk og økonomisk legge til rette for et dialogfellesskap som tjener hele kommunens befolkning. Til dette må kommunale myndigheter ha kunnskap om det *lokale* interreligiøse landskapet.

Takk til:

Jeg vil først få takke professor Oddbjørn Leirvik for å ha tatt initiativ til den faglige nyvinningen og tverrfaglige masterstudiet Religion og Samfunn ved Teologisk fakultet, UIO. Hans intellektuelle nysgjerrighet og personlige engasjement preger innhold og form på faget. Heldigvis! Når det har buttet på som mest for meg, har han kommet med oppmuntrende tilrop. Når jeg har sprudlet over av ideer og kommentarer, har han sprudlet med og inspirert til å "tenke selv". En usedvanlig morsom og inspirerende professor! Takk.

Takk også til CULCOM ved Thomas Hylland Eriksen for sitt flerfaglige fokus og slik relevans for samtiden. Stipendet herfra var til stor hjelp og seminarene var til stor inspirasjon. Takk.

Min veileder har vært førsteamanuensis Sidsel Roalkvam. Takk for grundige samtaler, dyp innsikt og lekende intellekt. Det har vært et privilegium å ha henne som veileder. Heldig er den student som får en slik veileder – denne gangen ble det meg. Jippi!

En varm, litt tårefylt takk til Haran Rivlin. Hans kapasitet som venn, rådgiver og coach har vært uvurderlig. Jeg har ikke tall på de timer han har tredd støttende til med praktisk hjelp, akademisk innsikt og konstruktiv kritikk. Hans støttende rop "You go Girl!" og "Hang on in there!" har hjulpet meg gjennom hele masterstudiet og viser i sannhet hvor omtenkstom han er. Ekte vennskap er uvurderlig! Takk Haran.

Takk til min familie – mine klippefaste supportere og uendelige tålmodige heilagjeng. Min yngste datter Thilde som går på gymnaset og fremdeles (heldigvis) bor hjemme hos meg. Din daglige omtanke og din fantastiske humoristiske sans, har reddet meg gjennom denne tiden. Min sønn Trond og min eldste datter Grethe som jeg bare så vidt rekker å få Mastergraden før. Takk for utallige latterkramper, formanende "sett deg å skriv, slutt å tull" og forfriskende nye tanker om samfunn og politikk. Dere tre er framtida – heldigvis! Takk.

Far min – takk for imponerende evne til å lytte på mine klager over lav selvtilit og lyst til å gi opp – for deretter å si "dette klarer du, sett i gang!" Takk for usvikelig støtte og tro på meg, din intellektuelle kapasitet og dine kunnskapsrike innspill, politiske visdom og innsikt. En slik far er de færreste forunt, takk å lov at det var jeg som ble datteren din.

Takk til mor min – min helt, mitt forbilde og hvis ånd hviler over dette arbeidet. Evnen til å forsone mennesker over selvsentrerte egeninteresser var ditt talent og ditt virke. I dyp respekt for ditt livslange engasjement for å gjøre verden til et bedre sted å være for alle, greide jeg å fullføre denne avhandlingen. Du har en spesiell plass i mitt hjerte – savnet er dypt, gleden over å ha hatt deg som mor dypere. Takk.

Så en kjempestor takk til dialogaktørene i Lille Kommune og Lille By. Dere åpnet opp for meg og inkluderte meg i deres tankeprosesser, grublerier, gleder og forventninger til dialogarbeidet. Takk og takk igjen. Det var heldig for meg at jeg fikk komme akkurat dit og tilbringe så mye tid i lag med dere. Det var vært enormt lærerikt.

En spesiell takk til kommunens representant som med sin varme mottakelse har gjort dette arbeidet så fint. Hennes store kunnskaper om feltet innvandrere og flyktninger i Norge, kunnskap om fremmede kulturer og enorme innsikt i menneskesinnet og relasjonelle prosesser, har vært uvurderlig for meg underveis. Med respektfylt takk, neier jeg.

INNHOLDSFORTEGNELSE

1	INNLEDNING	6
1.1	Introduksjon til problemstillingen	6
1.2	Problemstillingen	7
2	METODE	8
2.1	Oppgavens fremstillingsform – minietnografisk feltarbeide	8
2.2	Om kvalitativ metode og deltagende observasjon.....	8
2.3	Lytteteknikker under feltarbeide.....	8
2.4	Spørreteknikker	9
3	TEORETISKE PERSPEKTIVER – UTOPIEN OM DET GODE SAMFUNN.....	11
3.1	Utopia, idealstat og drømmesamfunn – Dystopia, det motsatte	11
3.1.1	Utopia som kilde til handlekraft	12
3.2	Interreligiøs dialog som akademisk begrep og praksis	15
3.2.1	Introduksjon	15
3.2.2	Dialog som spirituell selvutvikling og teknikk for å erfare fellesskap over religiøse forskjeller.....	16
3.2.2.1	Spirituell transformerende selvutvikling skaper fellesskap	17
3.2.2.2	Samvit – å vite noe sammen, på tvers av ulike fellesskap.....	19
3.2.3	Dialog som teknikk for forsoning og politisk nødvendighet	19
3.2.3.1	Dialog som teknikk for forsoning.....	20
3.2.3.2	Dialog som en politisk nødvendighet	21
3.2.4	Norske erfaringer fremhever dialogens religionspolitiske nødvendighet	23
3.2.5	Oppsummering om interreligiøs dialog som akademisk begrep	25
4	INTERRELIGIØS DIALOG SOM POLITISK ARENA	27
4.1	Globalt nivå - Post Cold War	27
4.2	Europeisk nivå - EU prioriterer religionsdialog	31
4.3	Nasjonalt nivå – den norske Regjering	35
4.3.1	Oppsummering om interreligiøs dialog som politisk arena	36
4.4	Demokrati og politisk legitimitet.....	37
4.4.1	Deltakerdemokrati og representativitet	37
4.4.2	Demokrati i praksis.....	39
4.5	Det religionspolitiske landskap	40
4.5.1	Et organisert religionslandskap som passer inn i den deltakerdemokratiske modellen	41
4.5.2	Den norske kirke og Mellomkirkelig råd	41
4.5.3	Den katolske kirke i Norge.....	42
4.5.4	Islamsk råd	43
4.5.5	Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn (STL)	45
4.5.5.1	STL og interreligiøs dialog	47
4.5.5.2	STL og kommunikasjon utad	48
4.5.6	Oppsummering av et organisert religionslandskap	49

5	FELTARBEIDE- CASEPRESENTASJON	50
5.1	Innledning	50
5.2	Bakgrunnsinformasjon om studiefeltet.....	50
5.3	Fremgangsmåte i feltet og tilgang til dialogarenaer	51
5.4	Kriterier for valg av informanter	52
5.5	Informant- og intervjuerrelasjon – observert og observatør.....	52
5.6	Innsamling av skriftlig informasjonsmateriale.....	53
5.7	En ildsjel tar initiativ	53
5.7.1	Oppsummering av bakgrunnsinformasjon studiefeltet.....	54
5.8	Dialogen starter opp.....	54
5.8.1	Dem som valgte å delta.....	55
5.8.2	Oppsummering av oppstartprosessen.....	56
5.9	Optimisme og søknad om økonomisk støtte.....	57
5.9.1	Oppsummering av søknadsprosessen.....	58
5.10	Lille By	58
5.10.1	Lille By kommer inn i bildet.....	58
5.10.2	Presentasjon av Lille By	59
5.10.3	Sonderingsmøte mellom tros- og livssynssamfunn i Lille By.....	59
5.10.4	Samtale med en sokneprest i Lille By	61
5.11	Kirkekaffen – der man treffer grasrota.....	62
5.11.1	Økumenisk uke – intrareligiøs dialog gjennom 100 år.....	62
5.11.2	En frimenighet – internasjonal forbrødring og Djevelens utsendinger.....	64
5.12	Utopisk visjoner og tale, fører til konkret handling	68
5.12.1	Innledning.....	68
5.12.2	Fellesfeiring av høytider – ildsjeler går fra tale til handling	69
5.12.3	Refleksjoner rundt fellesfeiringen	72
5.12.4	En mulighet til for å møte ”de andre” i lokalmiljøet	73
5.12.5	Stiftelsesmøte Lille By tros- og livssynsråd – LBTRLR	74
5.12.6	Refleksjoner om stiftelsesmøte	77
6	OPPSUMMERING OG AVSLUTTENDE REFLEKSJONER.....	80
6.1	Oppsummering.....	80
6.2	Avsluttende refleksjoner – Å få med alle er kommunens utfordring	82
7	LITTERATURLISTE:.....	84

1 INNLEDNING

1.1 Introduksjon til problemstillingen

Er det dette som vil bli scenariet i årene fremover, at de religiøse lederne på begge sider engasjerer seg i en fortrolig og forpliktende samtale, medan folk flest står og skular mistenksomt på kverandre fra hvert sitt kulturelle ståsted”?

Oddbjørn Leirvik (2006:27)

De internasjonale konsekvensene trykningen av karikaturtegningene med Islam og profeten Muhammed som tema fikk, skaket opp norske myndigheter og befolkning.¹ Etter manges mening fikk karikaturstriden en heldigere *utgang* i Norge enn i opprinnelseslandet Danmark. Dette tilskrev både nasjonale og internasjonale aktører det interreligiøse dialogarbeidet på ledernivå som hadde pågått siden 1996 i Norge. Inspirert av denne positive effekten det nasjonale dialogarbeidet hadde hatt, begynte interreligiøse dialoggrupper å starte opp på lokalt nivå i Norge.

I tida etter terrorhandlingene 9.sept. 2001 og deretter karikaturstriden, fikk begrepet interreligiøs dialog større og større oppmerksomhet. Dialog mellom religionene og dialog religionene og myndighetene mellom, ble fremstilt som løsning på den tiltagende konflikten mellom religiøse grupperinger og sekulære samfunn. Fra å ha vært et område for teologiske spesialister, ble interreligiøs dialog lansert som en aktivitet flere grupper og institusjoner burde ta del i.

Ytringer om motstand mot interreligiøs dialog har kommet til uttrykk. Dialogmotstanderne ser for eksempel Regjeringens engasjement til støtte for den nasjonale dialoggruppen under karikaturstriden som et tegn på vikende støtte til ytringsfriheten. Videre er det motstandere som mener dialogen fra kristen side er naiv, godtroende og lett manipulerbar av ”de andre” - som oftest muslimene - som har en skjult agenda. Denne skjulte muslimske agendaen skal blant annet innebære og ha en plan for å begrense ytringsfriheten til religionskritikk, innføre religiøse (Sharia) lover og på sikt bli den dominerende religionspolitiske størrelsen i Norge og i Vesten.²

Dette har inspirert meg til å søke, gjennom feltarbeid i en kommune, å gi en beskrivelse og analyse av hvordan dette fokus på interreligiøs dialog kommer til uttrykk i en lokal setting. Videre har jeg vært interessert i å se om det lar seg gjøre å forstå hendelsene underveis i et samfunnspolitisk perspektiv.

I denne oppgaven vil jeg ta for meg oppstartsprosessen av et dialogforum i en mellomstor østlandskommune, her kalt Lille Kommune. Fokus for denne oppgaven er på ytringer fra dem som tar initiativ til og dermed er *positiv* til dialog. Negative stemmer kommer også til uttrykk der det tjener til å illustrere en kontrast til det positive. Dette betyr ikke at det *ikke* er mange motstandere mot dialog i det feltet som jeg har studert, kun at mitt fokus primært har vært på å

¹ For nærmere informasjon, se for eksempel: Forfatter: Kapelrud, Pål Espen Tittel: Offerets makt: En diskursanalyse av karikaturstriden i Norge Publisert år: 2008 Dokumenttype: Masteroppgave.

<http://www.culcom.uio.no/publikasjoner/masteroppgaver/2008/kappelrud.html>

² Som eksempel på denne tenkningen, se www.honestthinking.org

fange opp ytringer og begrunnelser fra dem som har tatt initiativ til å starte opp interreligiøs dialog.

Oppgaven er delt i seks avsnitt.

Det første avsnittet gjør rede for problemstillingen hvordan troen på interreligiøs dialog kommer til uttrykk, det andre min bruk av metode og i det tredje valg av teoretisk grep. Her vil jeg presentere David Harveys visjon for hvordan utopiske fremtidsvisjoner kan generere konstruktiv, politisk handlekraft – som motvekt mot dystopiske fremtidsscenarioer.

I det neste tar jeg for meg hvordan dystopiske virkelighetsbeskrivelser fører til akademisk og politisk samarbeid *for* utopia – og hvordan dette gjør seg gjeldene på globalt, regionalt, nasjonalt og lokalt nivå. Videre viser jeg til hvordan dette fokus manifesterer seg gjennom politiske prioriteringer i EU og i Norge.

Gjennom å vise til hvordan politiske prosesser i Norge får legitimitet gjennom aktivt deltakerdemokrati, forklarer jeg deretter hvorfor det religionspolitiske landskap i Norge er organisert som det er.

Det femte avsnittet handler om feltarbeidet jeg har utført og gir en beskrivelse av hendelsene underveis og strukturen på dialogprosessen. Underveis viser jeg hvordan forestillinger om utopia og dystopia gir dialogprosessen dynamikk.

Til slutt en oppsummering og noen refleksjoner.

1.2 Problemstillingen

Jeg har siden 2002 reist landet rundt som veileder i flerkulturell kommunikasjon og konflikthåndtering. Under dette arbeidet har jeg forstått den store betydningen religiøs identitet har for innvandrere og flyktninger – og opprinnelige nordmenn. Dette, i kombinasjon med den uttalte bekymringen lokalt i Norge over de siste ti årenes eskalerende konfliktnivå med religiøse overtoner, ligger bak mitt valg av problemstilling.

Da Oddbjørn Leirvik (2002) oppsummerte 10 år med religionsdialog, problematiserte han mangelen på dialogaktører med annen kulturell bakgrunn enn den norske. På denne tiden som han beskriver, ble både Buddhistforbundet og Islamsk Råd ledet av norske konvertitter, og disse tok også hovedansvaret for arbeidet i sentrale dialogfora som Kontaktgruppa, Samarbeidsrådet og Oslo-koalisjonen. Han forklarer også at en god del av den åndelige dialogen ofte har fått preg av en samtale mellom innfødte nordmenn.

”Det hadde vore ønskjeleg at religionsdialogen i Norge tok enda meir farge av det kulturelle mangfaldet.”(2002:12)

Dette perspektivet har fanget min interesse og jeg har vært oppmerksom på om den dialog det tas initiativ til på lokalt plan i tillegg til å være flerreligiøs, også har vært flerkulturell – og hva dette eventuelt har hatt å si for prosessen.

Mye av feltet mitt dreier seg om forholdet mellom muslimer og kristne. Dette valget er ikke gjort fordi dialogarbeidet kun er opptatt av denne relasjonen, men dette er et resultat av at det er gnisningene mellom nettopp disse trossamfunnene som er mest presserende politisk, religiøst, nasjonalt og lokalt. Det er dialog mellom kristne og muslimer det både etterlyses og kritiseres lokalt og nasjonalt.

På hvilken måte kommer troen på dialog som fellesskapsfremmende og konfliktforebyggende tiltak til uttrykk ved oppstart av et lokalt tros- og livssyns dialogforum?

2 METODE

2.1 Oppgavens fremstillingsform – minietnografisk feltarbeide

Jeg har valgt å utføre et minietnografisk feltarbeide. Tradisjonelt er etnografisk feltarbeid en metode utviklet innenfor sosialantropologi og innebærer et lengre feltopphold der fokus er å innhente data fra alle aspekter av et lokalsamfunn, for slik å kunne danne seg et helhetlig bilde av dets sosiale organisasjon, kommunikasjonsmodeller, hierarki og trossystem. Dette forutsetter at samfunnet man studerer er relativt lite, oversiktlig og homogent.

I denne oppgaven vil det minietnografiske studiet finne sted i en kommune, her kalt Lille Kommune. Underveis ble feltet utvidet til også å inkludere dialogaktiviteter i en naboby, her kalt Lille By. Mitt fokus er på kun *ett* element ved det norske lokalsamfunnet jeg har studert, trosdialogen. Derfor benytter jeg betegnelsen *minietnografisk* om mitt feltarbeid. Dette feltarbeidet har strukket seg over 12 måneder.

2.2 Om kvalitativ metode og deltagende observasjon

Jeg har benyttet kvalitativ metode ved å samle inn data gjennom å observere interaksjon mellom aktørene i feltet, samtale med dem og innsamling av skriftlig materiale produsert av dem. Bearbeidingen av materialet har foregått i lys av relevant faglitteratur om tema.

Deltagende observasjon har slik vært hovedmetoden ved gjennomføring av feltarbeide. Gjennom å være tilstede på flere av de arenaer der hovedaktørene har agert, har jeg ikke bare fått tilgang til informasjon om dialogprosessen, men også opparbeidet et tillitsforhold til aktørene og slik igjen fått tilgang til mer private refleksjoner som aktørene har gjort seg underveis.

2.3 Lytteteknikker under feltarbeide

Det er forskjell i måter å lytte på og i graden av presisjon på det en mener seg å høre. Det er også distinkte forskjeller i graden den som snakker, opplever seg faktisk lyttet til, hørt på. Aktiv lytting krever en bevisst holdning og en aktiv handling. Å lytte på denne måten er en teknikk preget av fokus, konsentrasjon, oppmerksomhet og en klar forståelse av påvirkningskraften i egen tilstedeværelse. Aktiv lytting er

”... en handling som kjennetegnes av psykisk, fysisk og verbal oppmerksomhet.”
(Mathisen og Høigaard; 26:2004)

Kroppsspråket til den som lytter kan signalisere et utall av sinnsstemninger som den som snakker fanger opp, bevisst eller ubevisst. Dette er det avgjørende viktig at intervjuer/observatør er klar over. Signaliserer en liten interesse, kjedsomhet, uoppmerksomhet eller lignende, vil den som snakker ubevisst tilpasse det vedkommende sier, enten ved å holde tilbake informasjon, miste eget fokus og slutte å snakke eller enda verre, tilpasse informasjonen slik at en tenker det vil vekke interesse. Et vel fungerende kroppsspråk fra observatørs side, signaliserer aktiv tilstedeværelse. (26:2004)

I tillegg til kroppsspråket, vil verbal oppmerksomhet - måten du uttrykker deg på – imens du lytter, kunne gi den andre følelsen av trygghet og motivasjon til eller utrygghet og motstand mot å uttrykke seg. Bruk av bekreftende men nøytrale småord som ”akkurat”, ”ja vel”, ”mmm”, kan være til stor hjelp for å gi informantene opplevelsen av å bli lyttet til og tatt på alvor.

Når en gjør feltarbeid er det viktig å skille mellom når en observerer og når en tolker, selv om dette er i praksis er to prosesser som forløper parallelt. Å observere er en aktiv handling som innebærer å fokusere og nøyaktig legge merke til hva som skjer, blir uttalt, hvem som uttaler seg og på hvilken måte.

”Observasjon innebærer at en legger merke til og registrerer uten å tillegge dette en spesiell eller konkret mening.” (76:2004)

Med tolkning menes da at en gjør seg opp meninger og vurderinger som bygger på antakelsene en har knyttet til observasjonen.

2.4 Spørreteknikker

Jeg har valgt å ha få personintervjuer, og heller delta med spørsmål i gruppesamtalene som utspiller seg på de lukkede dialogkveldene. Dette blir da en form for ”gruppeintervju”, der de som blir intervjuet kan være mer aktive i å styre intervju-/samtale posessen.

Å formulere spørsmål som skal inn i et spørreskjema, skiller seg fra prosessen med å stille muntlige spørsmål innenfor rammen av en samtale. Svaret en får om en stiller spørsmålet skriftlig eller muntlig, har forskjellig kvalitet og tolkningsmuligheter.

Å stille et spørsmål direkte til en person eller en gruppe av personer, innebærer et helt register av signaler. Ved siden av hvordan spørsmålet formuleres verbalt – ordvalg og setningsbygning, vil stemmens tonasjon og spørres kroppsspråk, influere på mottakers tolkning av og forståelse av spørsmålet. Dette er det ikke minst viktig å være oppmerksom på når en stiller spørsmål i en flerkulturell kontekst. Derfor er det viktig at en som skal samle inn data gjennom å muntlig intervju eller samtale med informantene, er godt trent i å formulere seg presist, tilpasse begrepsbruk til situasjonen og ikke minst er bevisst på hva vedkommende samtidig ”uttaler” gjennom sitt kroppsspråk.

Gode, varierte spørsmål gir hjelp til å avklare forhold, utdype og begrunne, forklare osv. Uklart formulerte spørsmål tjener til å forvirre og kan endatil virke respektløst ukonsentrert.

”Spørsmål og svar står i et gjensidighets forhold til hverandre, og skiftet mellom å spørre og lytte krever både spørreferdigheter og lytteferdigheter.” (Mathisen og Høigaard; 113:2004)

Spørsmål fungerer som en ”laser” inn i hjernen på mottaker. I brøkdelen av et sekund styrer det oppmerksomheten, fokus og følelser. Det kan *styre* oppmerksomheten ved et; ”hør her, er det sant at kristne...?”, *skifte* av fokus som når en sier; ”hva skjedde med... nå” eller *vekke følelser* ved for eksempel å spørre; ”hvorforskal dere innvandrere alltid...?”

Spørsmål gir mulighet til å kontrollere men *også* å bli manipulert, styre men *også* å miste kontrollen og sette *eller* miste dagsorden. Gjennom å sette fokus på visse forhold velger en

bort andre og slik styres samtalen uvilkårlig selv om intensjonen er å "være nøytral". Den som stiller spørsmålene velger på mange vis hva som oppfattes som interessant og viktig. På denne måten kan spørsmål både begrense og åpne for informantenes muligheter til å svare.

"En god spørsmålsstiller kjennes ikke bare på formuleringen av spørsmål, men like mye på holdninger og atferd." (114:2004)

Det er med andre ord en teknikk eller ferdighet man kan øve seg opp til.

"Den gode lytter veksler mellom å være tilbaketrukket og aktivt pågående, er konsentrert og oppmerksom og har observasjonsevne og tilpasningsdyktighet." (115:2004)

Å formulere de gode spørsmål, er også en teknikk. Det finnes mange forskjellige kjennetegn på et godt spørsmål og Mathisen og Høigaard (2004) operer med 14 stykker, som å gi klare spørsmål, ikke være forutinntatt, formulere spørsmål som engasjerer, kunne håndtere pauser, være en systematisk og aktiv lytter og ikke svare på egne spørsmål

3 TEORETISKE PERSPEKTIVER – UTOPIEN OM DET GODE SAMFUNN

”A map of the world that does not include Utopia is not even worth glancing at.”
(Oscar Wilde i Harvey, 2000:133)

Mitt feltarbeid har avdekket at det er langt flere aktører på den interreligiøse dialogarena enn bare de religiøse. Blant annet spiller politikere gradvis en større og mer aktiv rolle. I tillegg engasjeres kommune- og fylkesadministrative ledd mer og mer. Derfor har det for min oppgave vært interessant å finne ut om de politiske og kommunale myndigheter har de samme forventninger til dialogarbeidet som de lokale religiøse aktørene har. Hva motiverer denne felles troen på interreligiøs dialog?

Aktørene i mitt materiale ytrer ideer om hvilket lokalsamfunn de ønsker å oppnå og hvilket de vil hindre vokser frem. For å kartlegge dette har jeg valgt å benytte det kontrasterende begrepsparet *utopia* og *dystopia*. Jeg ønsker med dette å vise hvordan begrepene kan tydeliggjøre dikotomien i holdningene til interreligiøs dialog i feltet jeg har studert og slik blant annet kaste lys over forskjeller i valg av adferd hos aktørene.

Ingen av aktørene i det feltet jeg har studert benytter begrepsparet utopi og dystopi for å forklare eller begrunne sine standpunkt. Det er helt og holdent mitt valg å benytte dette for å kategorisere utsagn og atferd blant aktørene. Jeg vil i de neste kapitlene begrunne dette valget nærmere.

3.1 Utopia, idealstat og drømmesamfunn – Dystopia, det motsatte

Thomas More introduserte begrepet Utopia i romanen *De Optimo Reipublicae Statu deque Nova Insula Utopia* som kom ut ca. 1516. Han var uenig i retningen hans samtidige England utviklet seg i og diktet derfor om et perfekt land han kalte *Utopia*. Slik kritiserte han indirekte det han anså å være hans samtidige korrumperte sivilsamfunn.

More konstruerte ordet Utopia fra gresk. Opprinnelsen til ordet kan tolkes som ”outopia” (ingensteds) og ”eutopia” (et godt, perfekt sted), eller fra gresk *u* 'ikke' og *topos* 'sted'. Det benyttes og forstås ofte som en lykketilstand som ikke kan realiseres, en drømmetilværelse eller en idealstat.³

Det er en faglig disputt om More selv mente å fremstille det han selv anså som et ideelt samfunn eller om det heller var en ironisk kommentar til den samtidige politiske situasjonen.

3

<http://www.dokpro.uio.no/perl/ordboksoek/ordbok.cgi?OPP=utopia&bokmaal=S%F8k+i+Bokm%E5lsordboka&ordbok=bokmaal&s=n&alfabet=n&renset=j> 13.feb.08

Hverken denne faglige debatten eller romanens detaljerte beskrivelse av idealsamfunnet er relevant for begrepets bruk i *denne* masteroppgaven. Derimot er det et faktum at begrepet er i levende bruk i vår egen samtid og benyttes med både positivt og negativt fortegn. Synonym for Utopia benyttet i dagligtale og skrift er for eksempel; idealsamfunn, tusenårsrike og dagdrøm. Utopia kan bli brukt negativt for å betegne noe som er virkelighetsfjernt og en ikke-gjennomførbar ide, positivt som en visjon om en ønsket fremtid. I moderne språkbruk benyttes begrepet Utopia som term for det muligens uopnåelige men likevel ønskelige, perfekt organiserte samfunn der det råder fred og en atmosfære av tilfreds harmoni. I oppgaven her vil begrepet bli brukt i denne forstand. (Collins, Dictionary. 1995)

Lanseringen av konseptet Utopia i Mores roman møtte motstand, ble kritisert og utfordret gjennom utviklingen av mot-konsepter, først og fremst Dystopi. Ordet dystopi stammer fra det engelske dystopia som skal betegne et "ikke-godt" sted. Begrepet ble lansert i 1868. På norsk benyttes det som en anti-utopi eller beskrivelsen av det verst tenkelige samfunn.⁴

Et utopia er alltid beskrevet som et harmonisk samfunn hvor befolkningen lever fredfullt side om side, der konflikter løses i minnelighet til alles beste og hvor det er en sunn balanse mellom nytelse og ytelse. Denne ideen om det perfekte samfunn, har også en motsats – en negasjon. Når informantene i denne oppgaven formulerer ideer om hvordan det gode fremtidssamfunn bør arte seg, har de samtidig en ide om hvordan det motsatte vil fortone seg. Gjennom å finne negasjonen til de utopiske beskrivelsene vil vi kunne få et utdypende bilde av informantenes virkelighetsforståelse. Implisitt i denne dystopien kan det ligge beskrivelser om dem selv som gruppe og om "de andre" gruppene. Disse beskrivelsene kan avdekke stereotyper, fordommer, finmaling av karakteristikk osv.

Utopia blir slik et bilde på hva og hvem man selv ønsker å være og hvordan man foretrekker at ens medborgere er. Dystopia er alt *det* og *dem* man ikke ønsker.

3.1.1 Utopia som kilde til handlekraft

Professor i sosialantropologi David Harvey (2000) ønsker å revitaliserer utopi som politisk grep og samfunnsvitenskapelig begrep. Utopiske bevegelser har i århundrer forsøkt å konstruere et rettferdig samfunn, hevder han. Harvey har studert historien bak disse bevegelsene for å avdekke hvorfor de har feilet og for å se om det allikevel er noe i den utopiske tankegang vi kan trekke veksler på i dag. Han insisterer på at en pessimistisk holdning preget av utsagn som "det nytter ikke" eller "det finnes ingen alternativ måte å løse dette samfunnsproblemet på" må bekjempes ved hjelp av "the force of utopian imagining".

Harvey skisserer det han ser som en ny måte å tenke konstruktivt om samfunnsplanlegging på. Inspirert av marxistisk teori lanserer Harvey begrepet "dialectical utopianism" - tanke styrer handling som så materialiserer seg rent fysisk og konsekvensene av dette igjen genererer nye tanker. Han bruker byplanleggingsprosesser og konsekvensene av disse for folks fysiske liv og livskvalitet som eksempel på denne type dialektiske prosesser.

⁴ <http://no.wikipedia.org/wiki/Utopia> 8.feb.08

Harvey viser at en pessimistisk eller en optimistisk holdning til hvordan utvikling av et samfunn kan påvirkes i ønsket retning, avgjør hvordan nærmiljø formes og livskvaliteten til dem som bor der påvirkes.

Han mener at gjennom opplevelsen av at den ene etter den andre utopiske ideologi feiler og faller – som oppløsningen av den kommunistiske sammenslutningen Sovjet Russland – blir hans politiske samtid preget av en pessimisme og resignasjon.

“Possibility has had a bad press`, (...) `there is a very clear interest that has prevented the world from being changed into the possible`. Bloch, (Harvey describes) interestingly, associated this condition with the demise, denigration, and disparagement of all forms of utopian thought. That, he argued, meant a loss of hope and without hope alternative politics becomes impossible. Could it be, then, that a revitalization of the utopian tradition will give us ways to think the possibility of real alternatives?” (2000:156)

Harvey understreker at den mest alvorlige konsekvensen av denne resignasjonen er den pessimistiske ånd som sprer seg i alle lag av samfunnet og den passivitet dette medfører. Dette blir, slik vi så tidligere i kapitlet, negasjonen av Utopia. Der utopi generer optimisme og dermed håp og handlekraft, generer Dystopi pessimisme, håpløshet og handlingslammelse. Derfor, hevder Harvey, er det så viktig å være seg bevisst at samfunnet blir slik vi bestemmer oss for at det skal bli – og slik avgjør vi samtidig vår egen livskvalitet.

“As we collectively produce our cities, so we collectively produce ourselves. If, (...), we accept that `society is made and imagined`, then we can also believe that it can be `remade and reimaged`.” (2000:159)

Harvey kritiserer det han karakteriserer som `bare prat` om det gode samfunn som mange utopiske idemakere kommer med. Han hevder at sosial endring i en positiv retning krever at man er konkret.

” Utopias of the social process have the habit of getting lost in romanticism of endless open projects that never have to come to a point of closure (within space and place.)”(2000:174)

For å bøyte på dette mener Harvey man må angi tid og sted for hvor og hvordan den utopiske prosessen skal materialisere seg rent geografisk på jorden. Tid og sted blir til gjennom sosiale prosesser, gjennom at vi bestemmer oss for dette som reelle størrelser.

”(And) if space and time are viewed as social constructs (...) then the production of space and time must be incorporated into utopian thought.”(2000:182)

Enhver positiv fremtidsvisjon og ethvert velmenende prosjekt må ha en ende der det hele realiseres. Prosjekter som er ment å generere god livskvalitet og et harmonisk samfunn, må ferdigstilles. Der dette ikke skjer, mener Harvey det kan gi motsatt effekt av den tenkte, det kan skape golde og dårlig fungerende sosiale rom.

For å tenke rundt prosesser som kan realiseres og slik rent fysisk skape nye sosiale rom der sosial endring kan finne sted, lanserer Harvey sin noe utradisjonelle bruk av begrepet utopisk som tankekategori.

“The use of the term `utopian` may seem strange in this context because the word `Utopia` is usually attached to some place that is no place as well as a happy place. The qualities of place (what may be called placefulness) are important and this means evocation of and close attention to spatial form as a container of social process and as

an expression of moral order. Idealized versions of social process, in contrast, usually get expressed in purely temporal terms. They are literally bound to no place whatsoever and are typically specified outside of the constraints of spatiality altogether. The qualities of space and place are totally ignored.” (2000:173)

Harvey advokerer for at man ved samfunnsplanlegging av alle slag skal la seg inspirere av utopiske visjoner. Slik spres optimisme og en ånd av håp seg og gir politikere og andre samfunnsaktører handlekraft

“(…) `no wind helps him who does not know to what port he sails. `

But the problem is that without a vision of Utopia there is no way to define that port to which we might want to sail.

Such novels typically recognize that societies and spatiality are shaped by continuous processes of struggle.” (2000:188-189)

Som forklart i innledningen så hadde 9/11 og karikaturstriden opprørt både politikere og befolkning. Huntington ga ut boka *Clashes of Civilisations* (1998) som ga et svart-hvitt bilde av samtiden der den ikke-vestlige og vestlige verden var basert på to så forskjellige verdssystem at konflikt var uunngåelig. Tanken om at muslimske og kristne verdier var så diametralt motsatt hverandre at det ikke var mulig å komme unna en fundamental konfrontasjon, spredde seg som en pessimistisk dommedagsprofeti også i Norge. En slik tanken at samfunnet utvikler seg mot et ragnarok der muslimer og kristne vil krige mot hverandre, vil kunne føre til håpløshet og pessimisme.

Harvey beskrev et samfunn på slutten av 1990 tallet allerede preget av dessillusjon hos ”folk flest” og politisk handlingslammelse. Hendelsene etter år 2000 kan vi tenke oss må ha forsterket disse tendensene og Huntington sine teorier med sterkt dystopiske fremtidsutsikter, må ha fungert som en bekreftelse.

Hvis vi tenker oss Harveys beskrivelse satt opp som en modell, kan den formuleres slik:

Harvey viser oss at ide gir en sinnsstemning som vekker en følelse som generer valg av atferd. Tenkt med dikotomien Utopia og Dystopia, vil dette kunne formuleres slik:

Utopiske ideer om fremtiden gir en
Håpefull sinnsstemning som vekker en følelse av
Optimisme som genererer en
Handlekraftig aktiv atferd.
Dystopiske ideer om fremtiden gir en sinnsstemning av
Håpløshet som vekker en følelse av
Pessimisme som genererer en
Handlingslammet passiv atferd.

Skjematisk vil dette da kunne se slik ut:

Utopia	Dystopia
Håp	Håpløshet
Optimisme	Pessimisme
Handlekraft - Aktiv	Handlingslammet - Passiv

I følge denne `Harveys modell` vil valget av tanker om fremtiden determinere de valg politikere og andre samfunnsaktører tar; om de fraskriver seg ansvar gjennom å bli handlingslammet eller tar ansvar gjennom å aktivt handle. Endring krever aktiv handling.

Hvis vi skal kunne anvende Harveys ide om at utopiske ideer generer handlekraftige resultater som fører til endring, må vi se etter de optimistiske utsagnene og ideer som realiseres rent praktisk gjennom nye sosiale arenaer der endring finner sted. I sammenheng med interreligiøs dialog: der de interreligiøse dialogiske prosessene faktisk finner sted og fører til konkrete sosiale prosesser som lever opp til de utopiske målene om konfliktforebygging, gjensidig respekt og harmoniske lokalsamfunn.

3.2 Interreligiøs dialog som akademisk begrep og praksis

”Både kristne og muslimer hevder at deres tro tilbyr sannheten og frelsen for dem selv og for alle mennesker. Som en følge av dette, føler de det som deres ufravikelige plikt å forkynne deres tro overalt, og vitne om en tro og et lys som skal nå til jordens ytterste grense. Når kristne og muslimer møtes, støter konkurrerende og eksklusive sannhetspåstander øyeblikkelig sammen. En konfrontasjon omkring sannhetsspørsmålet er uunngåelig. Hva skal man stille opp med ved et slikt møte, så det kan være til hjelp? Kan det gjøres upartisk? Hvordan vil det være mulig både å respektere den annens vitnesbyrd og å føle seg forpliktet til å vitne om sin egen tro?”⁵

3.2.1 Introduksjon

I dette kapittelet skal jeg redegjøre for interreligiøs dialogpraksis slik den blir fremstilt hos noen av de profesjonelle dialogaktørene som preger den norske dialogaktiviteten i dag. I tillegg lar jeg en britisk teologs refleksjoner komme til orde.

Dem jeg her referer til mener jeg i stor grad preger forståelsen av interreligiøs dialog i Norge i dag. De preger forståelsen gjennom at de lokale aktørene stadig referer til og forsøker å modellere deres holdninger til interreligiøs dialog.

Jeg velger her å kategorisere disse teoretikerne innenfor tre innfallsvinkler til interreligiøs dialog som ide og praksis. Slik ønsker jeg å gi økt forståelse av hva den teologiske gren av akademia mener interreligiøs dialog innebærer.

De to innfallsvinklene er:

- Dialog som spirituell selvutvikling og teknikk for å erfare fellesskap *over* religiøse forskjeller
- Dialog som en teknikk for forsoning og politisk nødvendighet

⁵ *Centrale trosspørsmål i samtalen mellom kristne og muslimer*, ”Samtalen er nødvendig – mellom kristne og muslimer”, DMS-forlag, København 1996. Sitatet er oversatt fra dansk til norsk av meg.

3.2.2 Dialog som spirituell selvutvikling og teknikk for å erfare fellesskap over religiøse forskjeller

Teolog David F. Ford (2006) beskriver en dialogisk interreligiøs hermeneutisk skrifttolkningsprosess han har deltatt i. Dialoggruppen har bestått av jøder, kristne og muslimer. Han hevder at man ofte ellers velger bort skrifttolkning som del av den interreligiøse dialogen fordi de hellige skriftene går rett i hjertet av den religiøse tradisjonen, berører kjerneidentiteten til den troende og ikke minst – det er *her* de grunnleggende forskjellene av religionenes virkelighetstolkninger kommer sterkest til uttrykk. De som kjemper mest aggressivt *imot* dialog og forbrødring over trosgrensene, bruker nettopp skriftene for å belegge egne standpunkt, forklarer Ford. Også blant dem som aktivt søker dialog, er det nettopp skriftene som er det vanskeligste og mest udiskuterbare området.

Ford advokerer for at man skal ta sjansen på å *ikke* utelate de hellige skriftene fra dialogprosessen, og han forespeiler dialogaktørene et stort utbytte av dette.

”If it were to succeed it could not only bring core identities into conversation; it could also sustain them there. (2006:2)

Han anbefaler at man alternerer hvor dialogen rent fysisk tar plass, mellom de tre religionenes religiøse studiesentra. Dette betegner han som gjestfrihet. Gjennom denne praksisen født ut av en gjensidig tradisjon for å vise `den fremmede` gjestfrihet, inviterer man hverandre til å presentere utvalgte hellige skrifter som har stor betydning for en selv, presentere og forklare disse ved hjelp av ens eget indre bibliotek av ervervet kunnskap og som man slik raust deler med de andre, slik Ford formulerer det.

”Yet in this three-way mutual hospitality: each is host to the others and guest to the others and each welcomes the other two to their”home” scripture and its traditions of interpretation.” (2006:5)

Og som ved alle former for gjestebud, er det lurt å følge visse `regler` eller retningslinjer om en vil. Ford lister opp 8 punkter (2006:5-6). Han fremhever i punkt 3 at målet ikke er konsensus – selv om dette kan oppstå – men det er mer sannsynlig at konklusjonen vil bli en erkjennelse av dyptgående forskjeller.

Ford fremhever at dem som hevder at man ikke bør ha interreligiøs dialog fordi dette kan stjele verdifull tid ellers benyttet til fordypning i egen tro, ikke har noe å frykte. Heller enn å svekke, styrker dialogen egen tro og inspirerer til spirituell selvutvikling.

Men – hevder Ford, de hellige skriftene og de tanker/ refleksjoner en har gjort seg rundt disse, krever det et visst mot å dele med ”utenforstående”. Gjennom å foreta denne form for treveis skrifttolkning, kommer en åpent ut med det som er mest kjær og viktig ved ens livssyn. I det du avslører til andre det som på et vis er ditt eget livssyns ”største skatter”, viser du samtidig vilje til å blottlegge tanker som gjør deg sårbar i møte med dine kollegers kommentarer.

”Scriptural reasoning makes deep reasoning public”. (2006:6)

Når dette skjer innenfor rammen av `gjestfrihet`, avføder dette i følge Ford en atmosfære hvor et helt spesielt vennskap dannes. Dette vennskapet får, slik Ford omtaler det, en egen valør som skiller det fra andre typer vennskap. Det er som om tekst tolkningsprosessen *selv* genererer et rom hvor – gjennom å ha takket ja til denne dype sårbare sam-resoneringsen – en ny type vennsapsånd kan oppstå.

”Read and interpret with a view to the fulfilment of *God’s purpose of peace* between all - this shared hope (however differently specified) can sustain endurance through inevitable differences, misunderstandings, confrontations and resentment.”(2006:5)

Hvis vi tenker oss Ford sine erfaringer overførbare til lokale dialogprosesser, vil man gjennom å bli kjent med hverandres hellige skrifter på en ikke stigmatiserende eller fordømmende måte, kunne bane vei for en gjensidig respekt for forskjellighet, gjenkjennelse av avgjørende likheter og vennskapelig omgang som `belønning`. Denne belønningen vil da være både individuell og kollektiv - flere personlige venner og samfunnet harmoniseres og utvikles gjennom denne ånd av vennskap.

Ford hevder at man må ta inn over seg at denne type prosesser krever tid – tid til gradvis å blotte sårbarhet, tid til å respektfullt utfordre hverandre til å dykke lengre ned i ”forståelses- og erkjennelsens uutømmelige kilde”, og tid til å fordøye ny innsikt gjennom å erfare verdien av å være omsluttet av en ånd av vennskap.

Dette vennskapet og den harmoni den genererer, er vesentlig for å fremme fred og forsoning mellom de tre religionene, påpeker Ford. Det er mye som forener, men det som skiller er til gjengjeld dyptgripende.

”When the three scriptures and the traditions of interpretation that they have inspired are put alongside one another, one is faced with three unfathomable oceans, three universes of meaning”. (2006:13)

Interreligiøs dialogisk skrifttolkning, er i følge Ford:

”Wisdom-seeking conversation across tradition and disciplines.” (2006:15)

Ford sin erfaring med at vennskap oppstår, egen tro styrkes og forskjeller består ved interreligiøs dialog, korresponderer med norske erfaringer. Tove Nicolaisen(2001) viser til sin doktoravhandling og mener å kunne fastslå følgende:

”Dialog fører til økt bevisstgjøring av eget religiøst ståsted og til utdyping av egen identitet.”

Samtidig, hevder hun, førte dialogen til at man forstod den andres religiøsitet bedre.

”Den felles plattformen informantene opplevde at de hadde som religiøse mennesker, ga trygghet til å markere det som er forskjellig. Det som tidligere hadde vært utydelige antagelser og fordømmer om den andre part, var blitt til tydelige skillelinjer og respekt. Det var etablert en møteplass der det ble akseptert å være forekjellig. Den plattformen ga trygghet til å trekke fram, markere og forklare det som var forskjellig. Når grensene og forskjellene tydeliggjøres, styrkes tryggheten i egen tro, og det fører til en revitalisering av egen religion.” (Nicolaisen, 2001:4)

3.2.2.1 Spirituell transformerende selvutvikling skaper fellesskap

”Dialog er ikke et middel til å oppnå noe som helst i utgangspunktet, men er et mål i seg selv fordi det handler om å skape menneskelige fellesskap. en transformerende dialog gir erfaringer som må få utfordre *alle* som deltar i den – også oss som tilhører den kristne tro.” (Grung, Emmaus nettartikkel)

Emmaus er et senter for dialog og meditasjon på Grünerløkka i Oslo. Det er en formålsvirksomhet i Areapagos og arbeider med å skape fellesskap både for stillhet og samtale. De arbeider særlig med kristen dyp meditasjonspraksis, kristen - buddhistisk og kristen - muslimsk dialog samt med multilaterale dialogfora.⁶

Areapagos er en kristen misjonsorganisasjon.

”I en kristen sammenheng er religiøs dialog å lete etter Guds nærvær og stemme overalt og i alle fellesskap, både religiøse og sekulære, motivert av Guds kjærlighet for hele skapelsen, som den er åpenbart i Guds inkarnasjon, død på korset og gjenoppstandelsen i Jesus Kristus: det ultimale uttrykk for dialog.” (Grung, Emmaus nettartikkel)

Tidligere leder i Emmaus og prest Anne Hege Grung, har formulert hva *de* forstår med interreligiøs dialog som ide og praksis. Grung redegjør for hvordan dialogen kan være personlig spirituelt transformerende, og ikke da i den forstand at dialogdeltakerne blir omvendt til den andre troen.

”Dialog er et møte ansikt til ansikt mellom likeverdige parter uten skjulte hensikter. jeg går inn i en dialog, ikke for å forandre den andre, men for å ta del i den gjensidige forandring som kan skje gjennom et møte.” (Grung, Emmaus nettartikkel)

Denne forklaringen, skriver Grung, sier noe om dialogens begrunnelse, nemlig at den er et mål i seg selv ut fra sin transformerende karakter. Denne bærer preg av et lett poetisk språk, innrømmer Grung, og karakteriserer en ideell dialog – ”og kan derfor virke litt opphøyet, kanskje utopisk.” Karakteristikken ”ansikt til ansikt” er inspirert av Levinaas, og viser blant annet til at dialog er mer enn ord, det har en fysisk handlingsdimensjon som kalles diapraksis. (Grung, Emmaus nettartikkel)

”Ofte vil erfaringene fra en dialog bli en del av ens egen troshistorie til oppmuntring og håp, fordi man har erfart religiøst fellesskap på tvers av grenser. *En omvendelse fra ensomhet til fellesskap*. Dialog kan være med på å erstatte fordommer med kunnskap, og fiendebilder med levende, mangfoldige mennesker som representerer ”fienden”. *En omvendelse fra frykt til håp*.” (Grung, Emmaus nettartikkel)

Når det gjelder hvilket hovedbidrag de kristne har å gi i en dialogprosess, viser Grung til Knitter (2002).

”Men en verdi trekker han (Knitter) fram som et bidrag det er helt avgjørende at kristne tar med seg inn i en dialog for at det skal kunne kalles et kristent bidrag: *Håp*. Det håp de kristne lever med der det gode seirer over det onde, håpet om at hele menneskeheten en dag skal bli frigjort, håpet som for kristne er grunnlagt i historien om Jesu liv, og hans lidelse, død og oppstandelse – dette håpet er for Knitter det avgjørende kristne bidrag i en tverr religiøs dialog. Dialog i seg selv er ofte håpskapende fordi det skaper fellesskap og handling. Dette håpet kan være med på å vaksinere oss og andre mot det mismotet den daglige dosen virkelighetspresentasjon gjennom media fører til. virkeligheten er ikke bare krig, terror, urettferdighet og religionskonflikter. Virkeligheten er også dialog - menneskelige livsbejænde fellesskap på tvers av grenser og på uendelig mange måter – som vi kan være med på å skape.” (Nicholaisen 2001)

⁶ www.emmaus.no

Tove Nicolaisen viser til sin doktoravhandling og hevder at hvis målet for dialog er å utvikle gjensidig respekt og forståelse og samtidig bekrefte og styrke egen identitet, må dialogen bygge på et godt sosialt fellesskap. Hun benytter begrepet *diapraksis* for å understreke at dialog er en handling.

”Begrepet er ment å understreke at praktisk samarbeid og felles erfaringer (innebefattet troserfaringer) er en nødvendig basis for dialog. Med utgangspunkt i felles praksis kan man utvikle dialog. (..) tillit er en nødvendig forutsetning for dialog. Først må man kjenne hverandre og være trygge på hverandre som mennesker, (...). Dialog er også en nødvendig forutsetning for å utvikle trygghet. (Nicholaisen 2001)

3.2.2.2 Samvit – å vite noe sammen, på tvers av ulike fellesskap

I mangfoldet av tros- og livssynssamfunn, religiøse identiteter og kulturelle erfaringsverdener, fremhever Leirvik behovet for å finne felleserfaringer og kunnskap som man kan enes om er viktige.

”Kva er det som gjør at vi kan vite noe i lag med andre? Går det ann å vite noe djupt i lag med menneske som har andre erfaringar, ei anna tru og ein annan meningshorisont enn ein sjølv? Kva skal til for å vite noko i lag som forandrar både ein sjølv og den andre?” (Leirvik⁷)

I dialogen mellom religioner er det, ifølge Leirvik, vanskeligere å tenke seg at ”jeg og du kan bli ett”. Han viser til at når grupper av mennesker som utgjør forskjellige fellesskap møtes, blir forskjellene tydeliggjort. Disse fellesskapene blir deretter utfordret til å avgjøre hva man kan akseptere av forskjeller, annerledeshet, når en skal leve i samme samfunn. Det er lettest – og vanligst – å foretrekke å holde fast ved det en allerede er enige om er viktig `å vite` i det fellesskapet en allerede tilhører, og slik fastholde andre gruppers annerledeshet, hevder Leirvik.

”Når vi skal sette ord på vår religiøse eller livssynsmessige identitet, skjer det ofte ved bruk av kontraster: Vi fokuserer på det som gjør oss annerledes enn de andre.”

Dette må aktivt utfordres hvis en skal få til velfungerende og inkluderende storsamfunn, hevder Leirvik.

”Om vi har stort oppbud av god vilje likevel åpner oss for mer favnende identiteter, tenker vi ofte at forskjellene må tones ned så mye som mulig, om det skal være mulig å ha et tverr - religiøst fellesskap. Det er vanskelig å finne et samspill mellom Selvet og den Andre der forskjellene får lov å stå der og dirre, uten at fellesskapet går i oppløsning.” (Leirvik)

3.2.3 Dialog som teknikk for forsoning og politisk nødvendighet

”Diskusjonen har eit meir avklarande siktemål (enn dialog). I politisk samanheng kan diskusjonen somme tider gli over i forhandlingsprega samtalar der målet er å bli samde om korleis ein kan løse felles utfordringar. I dialogen, derimot, er det ikkje alltid nødvendg å bli einige. Dialog føreset aktiv lytting, i ein prosess der tillit kan

⁷ <http://folk.uio.no/leirvik/tekster/Samvit-Sjolv-Andre.html>

byggjast, kjennskap utviklas og innsikt vinnast på tvers av forskjellar” (Leirvik, 2007:8)

Etter min erfaring er det spesielt to dialogaktører som siteres og refereres til når kirkens menn og kvinner argumenterer for interreligiøs dialog i Norge. Dette er professor i interreligiøse studier ved UIO Oddbjørn Leirvik, og Cand.phil. Inge Eidsvåg ved Nansenskolen på Lillehammer. Derfor velger jeg å fremheve disse tekstene rundt interreligiøs dialog som ide og praksis. De beskriver begge to at interreligiøs dialog i tillegg til å fungere fellesskapsfremmende og forsonende, er en politisk nødvendighet.

3.2.3.1 Dialog som teknikk for forsoning

Inge Eidsvåg er en av nestorene i interreligiøs og flerkulturell dialog i Norge. Med Nansenskolen og dennes ressurser som ramme, har han vært engasjert i dialogarbeide blant annet på Balkan. Eidsvåg publiserte i 2006 og 2008 en avisartikkel⁸ og denne kopieres opp og distribueres i kristne dialogkretser. (Selv mottok jeg en kopi av artikkelen i tre forskjellige settinger underveis i feltarbeidet. Alle ganger var det en prest som delte den ut.) Her finner man både argumenter for interreligiøs dialog og ”regler” for prosessen.

Artikkelen har som overskrift *Dialog betyr å skjønne mer*, og starter med å henvise til hans egne erfaringer med dialog. Han beskriver hvordan han nettopp har kommet hjem fra nok en reise på Balkan der Nansenskolen i ti år har arbeidet med forsoning og fredsbygging. De lokale dialogaktørene - må vi gå ut fra uten at Eidsvåg presiserer dette – har alle *personlige* erfaringer med at etnisk og religiøs identitet ble mobilisert som legitimering av krigshandlinger, grov vold og endatil massakre. Både ofre og overgripere på Balkan var tidligere landsmenn, arbeidskamerater, naboer og venner.

Eidsvåg skriver:

”... dialogen (er) ingen akademisk øvelse, men dødsens alvor. Flere av deltagerne sa: ”Vi har ikke noe valg. Vi må begynne å lege krigens sår nå. Hvis ikke risikerer vi at elevene arver våre fiendebilder og om noen år begynner å drepe hverandre. Slik vi gjorde. Vi trenger forsoning mer enn noe annet. Det eneste mulige redskap for å få det til er dialog”. (1998)

Selv understøtter Eidsvåg dette utsagnet.

”Det blir ikke fred på Balkan før det blir forsoning mellom de etniske og religiøse gruppene. Det blir ikke forsoning mellom de etniske og religiøse gruppene før det blir dialog mellom dem.” (1998)

Eidsvåg hevder, i tråd med tradisjonell norsk definisjon av interreligiøs dialog, at det handler om å lytte for å lære og deretter forandre.

”Dialog er en samtale mellom mennesker som har forskjellig syn og der hensikten er å lære av hverandre. Lytte - lære - forandres, det er dialogens kjennetegn. Der propagandaen søker å omvende den andre, søker vi gjennom dialogen å forstå den andre. Der vi i debatten vil vinne over den andre, søker vi gjennom dialogen å overvinne stereotyper og fiendebilder hos oss selv. Der vi gjennom forhandlinger

⁸ <http://www.aftenposten.no/meninger/kronikker/article1252532.ece>

forsøker å oppnå enighet, prøver vi gjennom dialogen å skjønne mer. En bedre forståelse av den andre blir også en dypere forståelse av meg selv.” (1998)

Her ser vi at også Eidsvåg trekker frem selvutviklingsaspektet ved dialogprosessen.

Eidsvåg påpeker at det er krevende forutsetninger for at interreligiøs dialog skal fungere godt. Det må være en gjennomgående respekt for og tillitt til ”de andre” som du skal ha dialog med. Som eksempel på det motsatte, viser han til at i Danmark valgte den danske regjering og avbryte dialogen med en gruppe imamer som de opplevde ikke var oppriktige. Konsekvensen var at da den såkalte karikaturstriden oppstod, eksalerte den raskt ut av kontroll for danske myndigheter. I Norge, påpeker han, mener det politiske partiet FRP at all dialog med Iran må opphøre og at man skal ha en mindre forsonende holdning i møte med det islamistiske regime der. Etter Eidsvågs mening innebærer det dramatiske konsekvenser å ikke velge dialogmetoden.

”Det er forstørrede fiendebilder og i verste fall vold. Vold er ofte dialogen som aldri kom i gang - eller som sluttet før den burde. Men går det ingen grenser? Jo, når motparten fremsetter trusler eller retter en pistol mot ditt hode, da faller grunnlaget for dialog bort. Eller når maktforholdene mellom partene er så ulikt at den svakeste part i realiteten blir et gissel. Eller når dialogen blir utnyttet og brukt som middel til manipulasjon. Da gjenstår motstandens vei. Inntil dialogen igjen kan tas opp.” (1998)

3.2.3.2 Dialog som en politisk nødvendighet

”Dialog har for lengst blitt eit god-ord i almennkulturen. Det signaliserer vilje til å bryte med sjølvtilstrekkelege og autoritære monologar, og i staden gå inn i ein open samtale. Alle føretak og institusjonar med respekt for seg sjølve vil gjerne utvikle ein dialogkultur, internt og i samhandling med andre.” (Leirvik, 1998:13)

Ved siden av Inge Eidsvåg, er det som tidligere nevnt spesielt en annen dialogaktør som setter sitt preg på debatten rundt og praktiseringen av interreligiøs dialog i Norge. Dette er professor Oddbjørn Leirvik. Leirvik har en omfattende publiseringsliste bak seg. I dette kapitlet har jeg valgt å vise til et *samfunnspolitisk* aspekt ved hans forsvar for dialog.

Hovedmotivet i Leirviks påfølgende argument for interreligiøs dialog, ligger ikke i den spirituelle selvutvikling som troende dialogaktører kan oppleve. Det er derimot hensynet til det kollektive gode – samfunnsnyttan – han fremhever. Han viser til at det norske samfunnet har utviklet seg fra et utpreget kulturelt heterogent, til et nåtidig kulturelt mangfold.

”På det religiøse eller livssynsmessige området signaliserer stikkordet dialog at ein har tatt den nye pluralismen inn over seg, som ei utfordring til nye slags samtalar.

Videre hevder Leirvik at religionsdialog etter hans mening har en konfliktforebyggende effekt som er nødvendig å aktivisere for ikke å få en uharmonisk samfunnsutvikling.

”Den som tar til orde for religionsdialog, har innsett at dersom gode samfunn skal byggast, og freden tryggast, må dei ulike religionar og livssyn kome i samtale med kvarandre.” (Leirvik, 1998:13)

Leirvik omtaler denne type interreligiøs dialog som en fellesskapsdialog, og gir den betegnelsen *nødvendig* dialog. Denne har et politisk aspekt ved seg på det vis at den skal sikre harmoni og samarbeid om samfunnsmessige fellesgoder og utfordringer.

”Den nødvendige dialogen kan handle om vilkåra for samhandling lokalt og nasjonalt (t.d. religion i skulen), eller om felles utfordringer i den store sammenhengen(jf. stikkordet global etikk). (1998)

Dette samfunnsperspektivet på interreligiøs dialog, betyr ikke at Leirvik overser eller ubetydeliggjør den individuelle utfordring og gevinst for troende som går inn i en dialog.

”Men somme tidar loddar dialogen også dei personlege djupa. Då kan religionsdialogen nå utover ”det nødvendige”, og bli til en ”spirituell dialog” som utfordrar deltakarane eksistensielt. Spirituelle dialogar kan føre til personleg forandring i møte med den andres ansikt og tru. Noko heliagt kan skjje, i det åndsfulle mellomrommet (1998:13)

I et norsk samfunn i rask endring, påpeker Leirvik at det har blitt en utfordring for fellesskapet å håndtere det mangfold av identiteter – tilskrevne og selvvalgte – som preger befolkningen. Her trekker han nok en gang frem dialogen som teknikk for å oppnå en harmonisk samfunnsutvikling.

”Identitet assosieres ofte med forankring og sammenheng, fasthet og stabilitet. Dialog forbindes gjerne med åpenhet og mangfold, frihet og toleranse. Mens identitetsverdiene vektlegger kontinuitet *bakover* – i forhold til våre egne verdier, åpner dialogen for nytenkning og forandring.”(1998)

Leirvik siterer en NOU 1995, og hevder at identitetsbygging og dialog ikke behøver å være gjensidig utelukkende størrelser. Han velger å formulere dette som at identitetsbygging forutsetter dialog, liksom dialog forutsetter en tydelig identitet.

”En trygg forankring i egen kultur og religion og en bevissthet om egne referanserammer er en forutsetning for en åpen og ekte dialog. Det fremmede forstås på bakgrunn av det fortrolige, veien går fra det kjente til det ukjente.”(1998)⁹

Men Leirvik er ingen ”naiv” dialogtilhenger og understreker hvor politisk betent religionsområdet har blitt. Han advarer at man skal være klar over at selv om mange muslimer er engasjert i interreligiøst dialogarbeid, er ikke det ensbetydende med at alle muslimer er positive til dialog. Det er også utviklingstrekk som viser at den som vil engasjere seg i religionsdialog, risikerer å bli satt på sidelinja av mer konfronterende krefter innad i religionene.

”Somme muslimar artikulere meir konfronterande haldningar, opent eller til innvortes bruk i moskeen. (...) Amin Maalouf kom i aftenposten 10.09.2004 med følgende pessimistiske vurdering på dialogens vegne: ”Det ser ut som vi er på vei inn i en tidsalder preget av vold og konflikt. Vi kan nok selv tenke oss utveier som virker tilforlåtelige, men de som går inn for dialog og brobygging skyves tilside. Vi er i en verden der partene i konflikten demoniserer hverandre, sier han, og tror dette er noe vi kan måtte leve med i 20 til 30 år fremover. (Leirvik 2006:30-32)

⁹ Utgreiingen som lå til grunn for innføringa av de nye læreplanene: *Identitet og dialog. kristendoms-kunnskap, livssynskunnskap og religionsundervisning* (NOU 1995:9) : Oddbjørn Leirvik *Religionsdialog i klasserommet*, innlegg i etterutdanningskurset ”Religion i en verden i endring”; NTNU 20.-21. november 1998

3.2.4 Norske erfaringer fremhever dialogens religionspolitiske nødvendighet

”Den største vinninga ved det siste tiårets religionsdialog er kanskje at det har blitt etablert tillitsfulle relasjoner på det personlege planet mellom leiarane i trus- og livssynssamfunna. Ti år etter det første multilaterale dialogprosjektet må vi kunne seie at religionsdialogen i Norge har blitt rimeleg godt institusjonalisert – først og fremst på det horisontale planet trussamfunna imellom. Men også den vertikale dialogen mellom trussamfunna og styresmaktene har kome et par steg vidare.”¹⁰

Professor Oddbjørn Leirvik er en av pionerene i kristen-muslimsk dialogarbeid i Norge. Han forteller at det hele startet i 1988 under en konferanse om Norge som flerkulturelt samfunn. Her praktiserte man dialog med det utgangspunkt at en møttes som likestilte medlemmer av hvert sitt trosfelleskap, og at en hadde ikke-misjonerende hensikter. Kontaktene man etablerte den gangen ledet til etableringen av det første permanente forumet for kristen-muslimske samtaler i 1992-93: ”Kontaktgruppa for Mellomkirkelig Råd og Islamsk Råd”. Dette Forumet kom med en oppfordring til interreligiøs dialog mellom kristne og muslimske menigheter på grunnplanet.

”Ved å vise at vi har kontakt med hverandre, kan vi demme opp for krefter som bidrar til at det skapes fiendebilder mellom kristne og muslimer.” (Leirvik, 2003:5)

Leirvik tar utgangspunkt i følgende sitat når han ønsker å understreke at det er høyst nødvendig med interreligiøs dialog for å sikre en fredlig samfunnsutvikling.

”Ingen verdensfred uten religionsfred. Ingen religionsfred uten religionsdialog.” (Leirvik, 1998)

I sin oppsummering av den interreligiøse dialogen i Norge så langt, understreker han at denne høyst *nødvendige* dialogen må alle utfordres til å ta del i. I tillegg, legger han til, finnes det også samtaler om religion og livssyn som krever større grad av personlig motivasjon. Med dette forstår jeg ham dit hen at han viser til den delen som utfordrer den spirituelle selvutviklingen hos troende. Men den nødvendige dialogen, den mener han alle må delta i.

Leirvik forklarer at det ikke primært er de store teologiske uenigheter eller interreligiøs skrifttolkning som har vært temaer ved dialogmøtene i disse årene. Det er både dagsaktuelle politiske spørsmål, etiske dilemma og praktiske utfordringer som har dominert agendaen.

”Det meste av det som har skjedd på området religionsdialog og livssynssamtaler i Norge har nok likevel hatt karakter av nødvendige tiltak, med en religionspolitisk horisont”. (Leirvik, 1998)

De etiske utfordringene handler om hvordan man skal greie å leve med forskjeller på en god måte og innenfor rammer som de fleste i samfunnet kan akseptere. Slik sett kan religionsdialog være utfordrende både politisk og åndelig, kollektivt og personlig, hevder Leirvik.

Leirvik oppsummerer i tre punkter erfaringene fra etikkprosjektet han deltok i under Verdikommisjonen, og som han mener kjennetegner dialogutkomme: ”- samtalen samler, - samtalen gjør oss selvkritiske og – samtalen gjør forskjell.” (Leirvik, 1998)

¹⁰ Oddbjørn Leirvik *Sjølv et og den Andre i religionsdialogen – Samvit – om Sjølv et og den Andre i religionsmøtet*

Deretter poengterer Leirvik at det etter hans mening er et avgjørende skille mellom dem som velger å gå inn i forpliktende samtaler på tvers av grensene, og de som ikke gjør det. Vi så at han tidligere hevdet at de som er *for* dialog at forstått at dette er nødvendig aktivitet om man skal sikre en harmonisk samfunnsutvikling. På bakgrunn av dette må vi kunne trekke den slutningen at han mener at de som ikke går inn for forpliktende dialog, *ikke* har forstått at dette ikke er en avgjørende nødvendig aktivitet. Slik etablerer han et ganske tydelig skille mellom et `oss`, dvs. dem som sikrer harmoni – og `dem`, dvs. de som kan forårsake fremtidig samfunnsmessig disharmoni.

Han fortsetter med å understreke at det derimot ikke er så enkelt å trekke opp `Oss og dem` skillelinjer ved *religionstilhørighet*. Han hevder at skillelinjer mellom hvem man finner som sine meningsfeller og meningsmotstandere ikke følger religionsgrensene, men ofte krysser disse. Slik kan meningsforskjeller være store innad i et religionsfelleskap, og meningslikhetene store på tvers av disse. Dette er viktig å være klar over for å hindre stereotyper av hverandre.

”Spørsmålet om hva som skiller hvem, kan snus til et spørsmål om hva vi kan leve med, av forskjeller. De blir ikke mindre påtrengende om de krysser trosgrensene, eller når vi har sett at det i alle saker er vanskelig å skille mellom hva som er ”kultur” og hva som er ”religion”. (Leirvik, 1998)

Fremfor å strømlinjeforme det flerkulturelle og flerreligiøse samfunnet, må vi gi forskjellene rom til å utfolde seg, avslutter Leirvik.

Leirvik appellerer til at ledende aktører i det norske samfunn – dersom de vil være i kontakt med realitetene – også tar på alvor at religion og livssyn faktisk er et viktig identitetsmerke, både for muslimer, kristne, jøder, buddhister, sikher, hinduer, baha`i-troende, alternativreligiøse og humanetikere.

”Den samfunnsmessige utfordringa er å engasjere den delen av folks samla identitet som har med tru og livssyn å gjere, i opnande og forpliktande dialog – som botemiddel mot det sterke konfliktskapande potensialet som både religionar og ikje-religiøse livssyn har i seg. For det er openbert sterke krefter i oss og omkring oss som driv folk frå kvarandre – i Guds namn.” (Leirvik, 2006:32)

Leirvik fremhever at møtet mellom kristne og muslimer handler om relasjoner og rom.

”Rom og relasjonar kan opnast gjennom dialog, eller stengast gjennom identitetspolitikk.” (2006:31)

Dialog er ”nødvendig” i den forstand at den handler om å ”vende nød”, forklarer Leirvik. Det er fordi religiøse konflikter skaper eller forsterker nød, at religionsdialog – utover den personlige motivasjonen som individene måtte ha – er nødvendig for samfunnet.

”Også i samfunn med lavere konfliktnivå er religionsdialog nødvendig for å skape *felles rom* i samfunnet – for folk som tenker og tror ulikt. (2006:299-230)

Det er i følge Leirvik lettere sagt enn gjort, å skape disse felles rommene.

” For mange av samfunna er eigd eller dominert av bestemte grupper, som pregar den rådande talemåten der.” (2006:230)

Leirvik peker på den opphetede debatten om religionsfagets plass innenfor enhetsskolen, som et eksempel på hvor utfordrende det er å skape vel fungerende fellesrom for etisk og religiøs dialog. Han hevder at den norske tradisjonen med samlende fellesskapsløsninger er under

press, ikke bare fra flerkulturen men også fra markedskrefter som ønsker økt privatisering. Han reiser spørsmål ved om muslimer og andre minoriteter vil kjempe for fellesløsninger, eller om de vil dra nytte av privatiseringsprosessene og orienterer seg mot egne institusjoner.

”Retninga på utviklinga er avhengig av om den politiske samtalen mellom majoritet og minoritetar (samt minoritetane imellom) blir såpass herredømmefri at alle kjenner at dei får det rommet dei treng for å kunne puste fritt.” (2006:301)

Leirvik påpeker at i Europa er det ofte kristne som har tatt initiativ til kristen-muslimske dialoger. Derfor blir det lett slik at kristne legger mange av premissene for hvilke tema som skal tas opp. Han hevder at maktkritikken kan avsløre hvem som legger premissene for slike samtaler og at fellesrommene ofte er mindre og trangere enn hva majoriteten vil ha det til.

”Ikkje berre i etikken og politikken, men også i religionsdialogen er dei kritiske maktperspektivet uomgjengeleg.” (2006:302)

Leirvik viser til at de fellesrom vi etablerer må være store og luftige nok til at forskjeller blir tilstrekkelig respektert og at alle kan gå fritt inn og ut – fra hver sin kant. Å skape felles rom krever at folk både *kan* og *vil* bevege seg.

”Somme tider er det også nødvendig å gå *imellom* dei som ikkje vil høyre om fellesrom, men tar seg sjølv til rette, med politisk eller militær makt.” (2006:303)

Leirvik påpeker at å skape felles arenaer og åpne rom som alle kan ha et eiendomsforhold til, er både en åndelig og en politisk utfordring.

”Åndeleg sett handlar det om å respektere eit levande Du og unngå at ein reduaserer kvarandre si tru til eit saksforhold. Politisk handlar det om å skape institusjonar og fellesskapsformer som fører folk saman, på tvers av forskjellar.” (2006:303)

Leirvik understreker at forskjellige er vi helt naturlig, av oss selv. Fellesskap kan vi bare skape når vi velger å være vendt mot hverandre.

I spørsmålet om formell og uformell representativitet i trosspørsmål, påpeker Leirvik at spørsmålet om hvem som *egentlig* representerer muslimene i Norge, ikke er lett å svare på. Muslimer i Norge har forskjellige opprinnelseskulturer, og dette gjør det vanskelig å skille mellom religion og kultur – tro og tradisjon, på en krystallklar måte.

”Dei valde leiarane i Islamsk Råd og talspersonane for dei store moskeane skil mellom kultur og religion, tenkjer i trussamfunnskategori og representerer islam på same måte som ein biskop, ein soknerådsleiar eller ein sjef i Kyrkjerådet representerer Den norske kyrkja. På ein mer uformell måte representerer den jamne bosniske, pakistanske, iranske eller somaliske muslim kvar sine, høgst forskjellige muslimske kulturar.” Og, legger Leirvik til, ”Shabana Rehamen fronter de norskfødte muslimenes egen religionskritiske opposisjon.” (2006:26)

3.2.5 Oppsummering om interreligiøs dialog som akademisk begrep

De tre første teologene mente det eksisterer en Gud med en plan for fred på jorden, og at de hadde erfaring med at interreligiøs dialog var en vei å gå for å oppfylle denne. Hos alle disse akademikerne synes drivkraften for deres engasjement å springe ut fra en utopibasert ide om at det finnes en idealtilstand som er oppnåelig. Med dette som utgangspunktet er det – hvis vi følger Harvey modellen – naturlig at de fylt av en håpefull stemning og er optimistiske med hensyn til å få til konkrete resultater. Derfor opplever de handlekraft til å ta initiativ til dialog

på tvers av religion og verdimeslige forskjeller. Erfaringene med personlig endring underveis i dialogprosessen tilskriver de således dialogteknikken og får med dette bekreftet – riktignok i småskala, men like fullt – at utopia er et realistisk mål å sette seg.

Vi har sett at Eidsvåg og Leirvik tok utgangspunkt i erfart konflikt, ergo en klar oppfatning av at samfunnet er langt fra harmonisk og fredfylt stabilt nå og i fremtiden. Her blir bekymringen for at Utopias negasjon Dystopia er i ferd med å realiseres drivkraften bak dialogengasjementet. Vi skulle da tro at det dystopiske fremtidsbilde ville virke handlingslammende på dem. Men de beskriver begge to – om enn i en mer pragmatisk og realpolitisk tone enn de foregående - gode erfaringer med interreligiøs dialog. Dette overskygger pessimismen og gir dem håp om å kunne påvirke fremtiden i det de oppfatter som en mer positiv, fredfull retning og gir dem handlekraft til å sette dette ut i live.

Troen på interreligiøs dialog som det fremste fellesskapsfremmende og konfliktforebyggende tiltaket står, som vi her har sett, sterkt innenfor dette akademiske miljøet. I det neste kapittelet viser jeg hvordan holdningen til interreligiøs dialog innenfor denne del av teologiske akademia har satt sine spor inn i politikken - fra globalt til lokalt nivå.

4 INTERRELIGIØS DIALOG SOM POLITISK ARENA

I dette avsnittet tar jeg for meg i den betydningen interreligiøs dialog blir gitt i samfunnsanalyser og politiske beslutninger etter "den kalde krigens slutt". Videre viser jeg til hvordan dette fokus manifesterer seg gjennom politiske prioriteringer i EU og i Norge. Deretter forklarer jeg hvordan politiske prosesser i Norge får legitimitet gjennom folkestyre og et aktivt deltakerdemokrati.

4.1 Globalt nivå - Post Cold War

Under den kalde krigen mellom alliansene som dannet Warszawapaktlandene og NATO var det en samforent oppfatning blant vestlige samfunnsforskere at spenninger og potensielle konflikter ville springe ut fra ideologisk og politisk uenighet. Det sekulære samfunn der politikk og religion var henvist til henholdsvis den offentlige og private sfære, var idealet både i Warszawapakt- og NATO landene. Blant toneangivende samfunnsforskere ble sekularitet sett som en uunngåelig konsekvens av en moderniseringsprosess som man anså at alle land uvilkårlig ville gå gjennom.

I dag argumenterer flere av disse samme forskerne for at de tok feil, at religionen slett ikke "forsvant" inn i den private sfære men tvert imot gjorde seg gjeldende med fornyet kraft i det offentlige rom etter at "Muren" falt og den kalde krig ble erklært over. Nå viser man til potensialet i religion som utløser av nåtidige konflikter, som legitimering for politisk motstand og tidvis voldelige aksjonsformer. Å fortsatt underkjenne religionens betydning som kilde til konflikt, hevder man, kan også gjøre en blind for religionens konfliktfrembyggende potensial.

Religiøs tro som politisk agenda ble ettertrykkelig synliggjort for de Vestlige samfunn gjennom terroranslaget mot USA 11 sept. 2001. Midtøsten og Nordafrikanske stater var allerede vel kjent med religion og religiøs tro som politisk dynamikk og bevegelse. Der har kampen for sosial rettferdighet, ideologisk hegemoni, økonomisk dominans og politisk makt verbalisert og legitimert gjennom et religiøst verdensbilde, vært del av den politiske kulturen fra tidlig tid helt frem til moderne tid. For eksempel har Islamske bevegelser sprunget ut av politisk opposisjon og protesten uttrykket i og legitimert gjennom religiøse termer. Dette tillater ikke et skille mellom religion og politikk. Slik vil så godt som all opposisjon mot det etablerte styresett eller sittende regjering inneha religiøse overtoner, likeens som at enhver teologisk, læremessig uenighet lett kan oppfattes som en politisk trussel. (Bates & Rassam 1983:60)

Omfanget av religiøs tro som hovedmotiv for opprør og motstand har vært en vekker for vestlige forskere og politikere. Det vestlige tankegods at sekularismen som ideal ikke bare var på fremmarsj men var en solid etablert ide hos moderne mennesker, har blitt kraftig utfordret.

"Since the end of the cold war we have witnessed a greater emphasis on the importance of religion in international politics... the connection between modernisation and secularisation that was almost seen as inevitable by many

sociologists for a long time no longer seems as clear. ... More and more conflicts during the past decade have borne the clear stamp of being triggered or exacerbated by ethnic and cultural differences. In this search for and emphasis on cultural identity religious affiliation is a vital - perhaps the most vital - marker." (Stålsett: 2000:23)

I Europa har man understreket betydningen av å ha et klart skille i samfunnet mellom religiøs og sekulær autoritet. Også i Norge som har en statskirke, anser man seg for en politisk sett sekulær stat. I Europa har man historisk sett erfaring med at religion er tatt aktivt i bruk for å ildne opp under gryende nasjonalistisk aggressivitet og voldelig atferd. Derfor har de fleste stater aktivt markert at religiøs tilhørighet og tro tilhører privatsfæren og at den offentlige, politiske arena skal være sekulær.

Hva mener man så om religionens plass i eget liv og samfunn i de muslimske landene? I den største og mest omfattende gallupundersøkelsen som er utført i bortimot 40 muslimske land, finner vi informasjon som verifiserer betydningen av blant annet religion i befolkningens verdensanskuelse og verdsett. (Esposito&Mogahed.2008)

I følge gallup tatt opp i 2001 og 2005-2007 i land med en betydelig eller dominerende muslimsk befolkning, uttalte flertallet (enkelte steder 90 %) at religion er en viktig del av deres hverdag.

"Sizable percentages rate"having an enriched religious/spiritual life" as an aspect of life that is essential, that one cannot live without." (Esposito&Mogahed.2008)

På spørsmål om hva de beundrer høyest ved den muslimske verden, svarte flertallet i så forskjellige land som Tyrkia, Saudi Arabia og Indonesia, at det var folks inderlige tilhørighet til Islam.

Majoriteten av både kvinner og menn ønsker å ha Islamske prinsipper, Sharia, som *en* kilde til lovgivningen. Dette, påpeker forskerne, har mye til felles med den majoriteten av amerikanske borgere som ønsker å se Bibelen som en kilde til lovgivningen. Begge grupper understreker betydningen av familieverdier og er dypt engasjert i tema samfunnsморal. Det både respondenter i den muslimske verden og en betydelig andel av amerikanere sier de beundrer *minst* ved det vestlige sivilisasjon er det økende moralsk forfall og brudd med tradisjonelle verdier. Dette svaret er også det mest vanlige når amerikanere blir spurt det samme spørsmålet.

"Islam is not to its adherents what it might appear to outside observers: simply a respective shell of rules and punishments. To many Muslims, it is a spiritual mental map thatch offers a sense of meaning, guidance, purpose, and hope. Vast majorities of residents in predominantly Muslim countries say their lives have an important purpose (90 % of Egyptians, 92 % of Saudis)." (Esposito&Mogahed.2008)

Undersøkelsen viser at tiltross for at det er mye ved det vestlige demokrati som beundres, ønsker flertallet ikke å modellere denne styreformene direkte. Det virker som om mange ønsker et demokrati på "egne premisser" der Sharia er inkorporert. Dette forklares med at flertallet av muslimene i undersøkelsen ønsket et styresett med demokrati som inkluderer religionen. Dette mener man bidrar til å forklare hvorfor flertallet i de fleste landene, med unntak av en håndfull stater, ønsker Sharia som i det minste *en* kilde til lovverk og rettssystem.

“In only a few countries did a majority say that *Sharia* should have no role in society; yet in most countries, only a minority wants *Sharia* as "the only source" of law. In Jordan, Egypt, Pakistan, Afghanistan, and Bangladesh, majorities want *Sharia* as the "only source" of legislation.

Most surprising is the absence of systemic differences in many countries between males and females in their support for *Sharia* as the only source of legislation. For example, in Jordan, 54% of men and 55% of women want *Sharia* as the only source of legislation. In Egypt, the percentages are 70% of men and 62% of women; in Iran, 12% of men and 14% of women; and in Indonesia, 14% of men and 14% of women.” (Esposito&Mogahed.2008)

I en gallupundersøkelse som til sammenlikning ble gjennomført I USA I 2006, indikerer at også flertallet her ønsker en religiøs bakgrunn for rettssystemet, at Bibelen er *en* kilde til lovverk og rettssystem.

” Forty-six percent of Americans say that the Bible should be "a" source, and 9% believe it should be the "only" source of legislation.

Perhaps even more surprising, 42% of Americans want religious leaders to have a direct role in writing a constitution, while 55% want them to play no role at all. These numbers are almost identical to those in Iran.” (Esposito&Mogahed.2008)

I boka *Faith-Based Diplomacy* (D. Johnston, ed; 2003) vises det til betydningen av å ikke underkjenne fakta om nåtidig religiøs vold. Om det er hovedårsaken til vold eller tjener som redskap for å hisse opp nasjonalistiske og etniske følelser,

“religion’s potential to cause instability at all levels of the global system is arguably unrivalled.” (Johnston 2003:4)

De fleste religioner innehar *både* en lære som legitimerer og oppmuntrer til vold i Guds navn, og en visjon for fredlig konfliktløsning – også dette i Guds navn. Religionenes iboende fredfulle potensial må derfor *aktivt* fremelskes. (Stålsett 2000) Flere forskere advarer også mot å la være å ta itu med politisk religiøs forskjellighet og uenighet. De hevder:

“in contemporary western societies there is a tendency to disregard religious beliefs, which are seen as mere opinions, or even as superstitions – in contrast to empirically based knowledge – which is regarded as factual”. (Harpviken and Røislien.2005:6)

På den andre siden er det nå en begynnende erkjennelse også i det politiske miljø at religion er årsak til eller del av et utall konflikter og av den grunn igjen politisk viktig. Religion, hevdes det, handler ikke bare om tro og tilhørighet, åndelighet og identitet, det hinsidige og verdensbilde, men også om politikk og makt. (Jurgensmeyer 2003) Jurgensmeyer har analysert flere voldelige hendelser og han har funnet to karakteristika. Man har valgt å bruke vold for å skremme, terrorisere, og de er *motivert* av religion. Han påpeker at folk flest har en oppfatning om at religion skal burde innebære og legge til rette for harmoni og fred, ikke terror, og de blir sinte når det går opp for dem at disse som utfører ondskapsfulle voldshandlinger, rettfærdiggjør dem med religion.

“Yet in many of these cases religion has supplied not only the ideology but also the motivation and the organizational structure for the perpetrators.” (2003:5)

Jurgensmeyer hevder ikke at religion i seg selv vanligvis medfører vold. Han hevder det er kontekstavhengig, som når religion blandes med voldelige uttrykk for sosial uro, personlig ære og politiske reformbevegelser. Han viser hvordan religion *kan* gjøre en forskjell for

rammen voldshandlingene utføres innenfor, for eksempel med hvilken ”hellig sanksjonert moral” volden er rettferdiggjort og den rituelle intensiteten de er utført med. I tillegg;

“...the familiar religious images of struggle and transformation - concepts of cosmic war - have been employed in this-worldly social struggles. When these cosmic battles are conceived as occurring on the human plane, they result in real acts of violence.” (2003:10)

Omfanget av støtten til og forståelse for de religiøst motiverte terrorhandlingene på vestlig jord som man finner innenfor enkelte europeiske lands minoritetsbefolkning, har kommet overraskende på majoritetsbefolkningen og ikke minst det politiske lederskap. Etter t-bane bombene i juli 2005 i London, viste en meningsmåling blant landets muslimske befolkning at et knapt flertall hadde forståelse for motivene til terroristene. Jurgensmeyer forklarer religiøse sivilisters støtte til religiøse politiske aktivister blant annet med at når man tolker verdslig kamp mot urettferdighet, undertrykking og lidelse som å speile en kosmisk krig mellom gode og onde krefter, fores samfunnet av troende med argumenter som gir moralsk støtte og faktisk nettverk for ”religiøse krigere”. Overgriperne selv benytter det samme bilde for å rettferdiggjøre sine brutale angrep på sivil eiendom og siviles liv;

“...activists thought that their acts were supported not only by other people but by a widely shared perception that the world was already violent: it was enmeshed in great struggles that gave their own violent actions moral meaning.” (2003:12)

På denne måten blir bilder på kosmisk konfrontasjon og krig som til vanlig befinner seg i en hinsidig eller historisk kontekst, av voldsutøverene satt inn i en jordisk, dennesidig politisk kamp.

Denne nye erkjennelsen av religionens ledende rolle som kilde til konflikt kaller på et språk og kommunikasjonsteknikker som kan adressere kjernen i religiøs tro og identitet på dets egne premisser. Vestens gjennomsekulariserte offentlige språk kommer til kort der et trosbasert verdensbilde definerer agendaen. I 2003 samlet stridende muslimske og kristne ledere fra Sudan seg til samtaler som i ettertid blir tilskrevet suksess fordi de var holdt innenfor en religiøs ramme hvor fellesbønn og Bibel og Koran resitering stod sentralt under samtalen. Observatører peker på at mange muslimer føler seg ukomfortable når de skal operere innenfor en strengt sekulær kontekst og tankeramme.

“Secularism is simply not what they are about. Their goal instead is to integrate their politics with their religious faith in constructing a community on earth that will be pleasing to Allah. Thus they are far more comfortable when operating with a spiritual framework, even when it involves faiths other than their own.” (Johnston 2003:8)

Religiøse lederes støtte til eller motstand mot en konflikt, kan ha avgjørende betydning for om den eskalerer til et voldelig plan. Erkjennelse av og kunnskap om den religiøse sfære vil kunne gjøre myndigheter og andre offentlige aktører i stand til å identifisere potensielle konflikter med årsak i religiøs uenighet, og eventuelt engasjere religiøse ledere konfliktforebyggende.

“Few influences are more effective in discouraging people from starting a war than the declaration on the part of religious authorities that such activity will provoke divine disapprobation.” (Johnston & Cox.2003:14)

Forskerne referert til ovenfor anbefaler alle at det etableres personlig kontakt mellom religiøse ledere og myndighetene i forskjellige land og over landegrensene. Flere religiøse samfunn har nå etablert nettverk for religiøse ledere som for eksempel “World Conference of Religions for

Peace”, “World Council of Religious leaders for Peace” and “Religions for Peace”. Formålet er en samforent innsats for fred og forsoning. Et delmål er å etablere personlig kontakt og kommunikasjonslinjer mellom religiøse ledere som kjenner og stoler på hverandre, til bruk når konflikter mellom religiøse grupper truer med å eskalere eller eksplodere.

4.2 Europeisk nivå - EU prioriterer religionsdialog

I Europa har det politiske miljø bråvåknet til denne nye geopolitiske virkelighet og i 2007 presenterte en spesialgruppe nedsatt av EU kommisjonen rapporten ”Gods in the City”. I rapporten pekes det på økt spenning mellom religiøse grupperinger som den fremste utfordringen for både internasjonale, nasjonale og lokale politikere.

“The governments of these societies (western an European) are today facing a polytheism of values and a pluralism of cultural identities which are based, more clearly than previously, on religious beliefs and /or affiliations which are veritable hotbeds of identity references and bonds.” (2007:14)

Rapporten innledes med en artikkel skrevet av Halvdan Skard, til daglig leder for Kommunenes sentralforbund KS, men her i rollen som ”President of the Congress of Local and Regional Authorities of the Council of Europe”.

Han starter med å stadfeste at lokale, nasjonale og internasjonale politiske institusjoner har et hovedansvar for aktivt å involvere befolkningen i politiske prosesser og slik sikre et effektivt deltakerdemokrati. Den største utfordringen hevder Skard, er å balansere de forskjellige og ofte motstridende interesser og behov uttrykt av samfunnets enkeltpersoner eller grupper.

”Governance accordingly means attempting to manage diversity and complexity, not least the diversity and complexity of people’s alliances and identities”. (2007:10)

Skard poengterer at målet ikke er å viske ut kulturelle forskjeller, men tvert i mot å kultivere dette mangfoldet på en slik måte at det styrker samfunns kreative kapasitet. Gjennom å positivt anerkjenne befolkningens mangfold, åpnes det for dialog over forskjeller.

“Since it offers the best guarantees of outlawing intolerance and discrimination, intercultural dialogue is not just a means of expressing civic values, not least equality and equity, but also a powerful force for development”. (2007:10)

Skard hevder at det ikke er en overdrivelse å hevde at kvaliteten på denne type dialog, er det mest pålitelige måleinstrument for vitaliteten på det lokale og regionale demokrati, kvaliteten på og styrken i samarbeidet inter regionalt og på tvers av grenser og lokale og regionale myndigheters autonomi. Slik dialog er synonymt med åpenhet, tillitt, samarbeid, mobilitet av sosial kapital, gjensidig anerkjennelse og respekt – summert opp gjennom vel etablert sosial sameksistens og aksept for pluralisme.

”It fosters positive debate and a spirit of sharing, with beneficial consequences for all spheres of local public policy: education, health care, sustainable development, town planning, culture, sport, inter-generational relations and so on.” (2007:11)

Vi må ikke være naive, advarer Skard, enhver dialog møter utfordringer og hindringer underveis og dette igjen setter tilliten mellom partene på prøve. Dagens største utfordringer har utspring i trosspørsmål eller religionspolitiske tema. Skard siterer Pierre Corneloup, ordfører i Montchanin and the Congress rapporteur on intercultural and interreligious

dialogue, for å understreke at det etter hans mening kun er gjennom interreligiøs og interkulturell dialog disse utfordringene kan mestres.

“We, in the Congress of Local and Regional Authorities, are convinced...that local authorities need to become aware of the growing part played by religions in processes whereby identities are forged, both individually and collectively.”

“The objective is to...ensure that religions are perceived not at a problem but as an asset, the aim being to involve them in the democratic management of pluralism.”
(2007:12)

I rapporten blir årsaken til det økte konfliktnivået mellom religiøse grupper i Europa forklart på forskjellige måter. Fra sitt ståsted som aktive dialogpartnere, presenterer Anjum Anwar, Education Officer of the Lancashire Council of Mosques and Chair of the Lancashire Forum of Faiths & Chris Chivers, Canon Chancellor of Blackburn Cathedral, hva de mener har bidratt til denne konflikteskaleringen. De hevder at siden 9/11 har det rådende paradigme for Vestlige nasjoners selvforståelse vært gjennom typologien Huntington fremsetter i boka: *The Clash of Civilisations and the Remaking of the World Order* (1996). De skriver videre at denne ideen om et krasj mellom to verdensbilder har vokst frem som resultat av en feilaktig forestilling om et fullstendig misforhold mellom religion og religiøs overbevisning. Dette har, hevder de videre, resultert i en selvoppfyllende profeti, og som eksempel viser de til den konteksten invasjonen av Irak ble rettfærdiggjort og gjennomført innenfor. (2007:149)

Huntington fremmer, forklarer de, et syn på identitet som gjør den ganske statisk, i kontrast til for eksempel Michel Foucault som hevder at identitet dannes i interaksjon med andre og derfor er i stadig endring. Den statiske innfallsvinkelen passer inn i en språklig praksis for fremmedgjøring ved at den stempler enkelte folk som ”evig” fremmede og immigranter. Denne type lingvistiske kategorier, støtter Huntingtons typologi som ikke gir noe rom for Foucault dynamiske syn på identitets danning.

”Rather, it puts”immigrant” communities in an impossible position. It asks that they “be at home” within a given “civilisation” whilst in reality saying that they will “never be at home” because they do not, in essence, “belong”. It is no surprise in this regard to see “immigrant” communities act-out the labels assigned to them.” (2007:149)

Den statiske formen for endimensjonal identitet som Huntington bygger sitt paradigme på, er religiøs identitet. Dette advarer forfatterne mot, da dette synet kan forplante seg over i virkelighetsforståelsen til lokale myndigheter og lokalpolitikere. Slik kan det føre til at lokale trossamfunn blir stigmatisert. Dette skjer fordi de lett kommer til å forklare enhver sosial uro, konflikt eller problem med kun religion og religiøs identitet. Slik får religion ufortjent skylden for alle problemer. (2007:151)

”Clach of civilisation” retorikken er så teoretisk og ulen at den er fullstendig utilgjengelig for folk flest. Den er forførende enkel og forenkende på samme tid. Den er såpass innsnevrende at den bare gir mening om den reduseres ned på mikro nivå. Nettopp her er den på sitt mest farlige, fordi den tjener som rettfærdiggjøring av rotfestede fordommer om ”den andre”. Anwar og Chivers mener at den tjener til å forsterke fordommene til det punkt at det til slutt trigger konflikter. (2007:152)

Dette punktet understøttes i et dokument forfattet av kristne og muslimske dialogaktivister, publisert av World Council of Churches.

“In dialogue, Muslims and Christians learn that Christianity and Islam are not two monolithic blocks confronting each other. They also learn that tensions and conflicts in various parts of the world are not an expression of a “clash of civilisations” nor do they define bloody borders between Christianity and Islam across the world. At the local level, dialogue can help diffuse, or even solve, problems that may otherwise be manipulated by external powers for their own purpose.” (World Council of Churches: Amersfoort, Netherland 2000)

Følelsen av fellesskap i et lokalsamfunn kan, ifølge Anwar og Chivers (Council of Europe Publishing 2007), kun oppstå der det er en felles visjon og følelse av tilhørighet for alle. Der religiøse og kulturelle forskjeller blir satt pris på og positivt vurdert, slik at forskjeller ikke er til hinder for like muligheter. Det må ligge til rette for at slitesterke relasjoner kan oppstå på arbeidsplasser, skolesamfunn og i nabolagene. Først når forskjellighet blir sett på som et lokalsamfunns fortrinn, kan fellesskap over religiøse og kulturelle skillelinjer utvikle seg harmonisk og slitesterke relasjoner på arbeidsplasser, i skolesamfunn og i nabolagene, oppstå.. (Council of Europe Publishing 2007:153)

Jacques Palard, Director of Reserach at CNRS, SpIRIT, Institute of Political Science, Bordeaux, France, fremholder at dette mangfold av religiøse og kulturelle verdier er en stor utfordring for alle vesteuropeiske lands myndigheter. Han viser til at det foregår en parallell utvikling med på den ene siden politisk og økonomisk desentralisering og styrking av lokale myndigheter, samtidig med at lokale trossamfunn opplever en vitalisering og økt autonomi. Palard mener denne utviklingen er så eksepsjonell at han oppfordrer observatører og politikere til å utforske potensielle relasjoner mellom lokale religiøse og politiske autoriteter som opererer i de samme områdene.

“...: in view of the special (legally established) conceptions of relations between religion and politics, and given the transformation of the urban landscape and the competence of local institutions, etc., how interreligious dialogue is being built up and institutionalised? What role is played here by local authority representatives, and above all what extra roles could they take on in the future?” (2007:15)

Palard viser til at den religiøse komponenten, implisitt eller eksplisitt, i dagens urbane konflikter er en stor utfordring for dem med politiske myndighet. Først og fremst må disse forstå hvorfor deler av befolkningen baserer sin identitet og handlingsstrategi på religiøs tilhørighet og tro, for deretter å fatte vedtak som virker konfliktforebyggende. Palard påpeker at han har EUs råd av lokalmyndigheter (tilsvarende KS) bak seg når han insisterer på at det er de lokale myndigheter som er best skikket til å føre effektiv interkulturell og interreligiøs dialog. Nærheten til innbyggerne og deres kjennskap til de lokale aktørene setter dem i stand til å adressere lokalt situert kulturelle og religiøse forskjeller og å initiere dialog med og mellom de involverte parter.

“The Committee on Culture and Education of the Council of Europe’s Congress of Local and Regional Authorities are animated by an “intuitive” conviction: local authorities are best placed to promote intercultural and interreligious dialogue.”

Komiteen fremhever også det syn at religiøst mangfold bør sees som noe positivt.:

“making religious diversity a priority dimesion of intercultural dialouge base on shared values, rather than just a problem. (2007:18)

Til slutt advarer Palard dem som fremdeles insisterer på at religion kun er et privat anliggende og derfor ikke noe samfunnets politisk institusjoner som sådan behøver å bry seg med.

“Religious denominations are not providers of rites or social or other services. Their primary role is to promote the socialisation of their members and to help form their individual, collective, social and territorial identities.” (2007:23)

Oppmuntring til å bevare kulturell og religiøs egenart er basert på ideen om at kulturelt mangfold *uansett* er til det beste for hele befolkningen. Samtidig viser rapporten til at de nye utfordringene har oppstått nettopp når grupper av folk med forskjellig religiøse og kulturelle referanserammer, skal leve og virke sammen. Dette er utgangspunktet for de refleksjonene Jean-Marie Woehrling, president of the Local Laws Institute of Alsace-Moselle, gjør seg om emnet interreligiøs dialog. Europa har alltid hatt minoriteter innenfor majoritetssamfunn og nasjonalstater. Utfordringen nå er bølgen av nye immigranter, noen fortsatt med en distinkt nasjonal identitet og kulturelt baserte vaner som av omgivelsene blir oppfattet som fremmede.

“In point of fact, cultural diversity attracts the authority’s attention precisely because there is growing problem with the management of some communities of immigrant origin.” (2007:31)

Kultur og religion som sosiologisk fenomen, kommer til uttrykk på to forskjellige måter lokalt, regionalt og nasjonalt. Hovedgrunnen til dette er juridisk og politisk. I Europa er religiøs overbevisning gitt spesialbehandling i form av beskyttelse grunnlagt i menneskerettighetene. Det er også forventet at offentlige myndigheter viser tilbakeholdenhet på dette området. Prinsippet om myndighetenes upartiskhet overfor trossamfunn, er allment akseptert. I kontrast står kulturfeltet, der myndighetene er forventet å både følge med, blande seg inn og intervenere om nødvendig. Rettigheter basert på kulturell tilhørighet alene, oppnås kun unntaksvis.

“Furthermore, as far as content are concerned, religious and cultural manifestations occur in relatively distinct contexts. Purely cultural demands are generally less rigid and direct than religious demands.” (2007:32)

Denne forskjellen forsvinner noen ganger der hvor de som kommer med krav basert på etnisitet eller kultur viser til religiøs tradisjon for å gi deres krav tyngde. I slike situasjoner blir religiøs tradisjon brukt for å underbygge et krav basert på etnisk eller politisk standpunkt.

Woehrling viser til at et fundamentalt spørsmål for moderne Europeiske samfunn er ”social cohesion”, med andre ord de strukturelle element som må finnes i et samfunn og som gir medlemmene et følelse av å være del av et fellesskap. De politiske myndighetene står således overfor to mål som kan virke uforenlige. Bevare kulturelt mangfold og samtidig styrke sosialt bånd på tvers av forskjeller. Sosiale bånd er særlig viktig på lokalt nivå, fordi det er her befolkningen erfarer hverandre og får opplevelser som enten styrker eller svekker båndene.

“The local authorities, regardless, incidentally, of their formal legal powers – are confronts with the essential task of making the local population a mutually supportive local community.” (2007:33)

Woehrling oppmuntrer til dialog mellom lokale myndigheter og utvalgte grupper. Det er spesielt klokt av lokale myndigheter å etablere kontakt med religiøse grupper situert innenfor det lokale geografiske området fordi disse gruppene utgjør deler av lokalmiljøet og ikke kan ignoreres. De kan bidra til å styrke sosialt bånd og fellesskapsfølelse i lokalsamfunnet. De fleste religiøse grupper har en veiledighet Altruistic side. Lokal myndigheter kan nyttiggjøre

seg denne viljen til å tjene andre, spesielt ved å appellere og oppmuntre gruppene til å sette mål som går utover gruppen det gjelder.

“Dialogue entails taking difference seriously, but resisting the temptations of sectarianism.” (2007:35)

4.3 Nasjonalt nivå – den norske Regjering

Bondevik II regjeringen la frem Stortingsmelding nr. 49 2003-2004 hvor interreligiøs dialog ble viet en sentral plass. Her presenteres daværende regjeringens syn (som langt på vei videreføres i dagens Stoltenberg II regjering) på og intensjoner for et flerkulturelt, flerreligiøst Norge. I det følgende presenteres hovedpunktene i meldingen.

Meldingen åpner med å stadfeste at mange innvandrere kommer fra land og samfunn der religion har en større plass i folks hverdagsliv enn i Norge. Deretter påpekes det at dette religionsmangfoldet reiser spørsmål om hva som skal være myndighetenes oppgave å tilrettelegge for ut fra religiøse hensyn, og hva som ikke skal være det.

”Det er ikke enkelt å trekke klare skiller mellom praksiser og handlemåter som er religiøst begrunnet, og hva som er tradisjon og skikk. Grensene ligger heller ikke fast over tid og kan være forskjellige for eldre og yngre, og ut fra religiøs fortolkning.” (St.meld. nr. 49. 2003-2004)

Det er fri religionsutøvelse i Norge og den evangelisk lutherske lære - slik den er organisert i Den norske Kirke - er statens offentlige religion, påpeker meldingen. Regjeringen mener det da pålegger myndighetene et større ansvar for å vise toleranse for religiøse minoriteter enn i sekulære stater, der alle religioner er prinsipielt sidestilt.

De senere år, fortsetter meldingen, er det etablert en rekke faste kontakt- og dialogfora om etikk, tros- og livssynsspørsmål. Informasjon og dialog mellom tros- og livssynsamfunn, og med myndigheter og befolkningen, er viktig for å unngå at det dannes fiendebilder og for å forebygge konflikter, slås det fast. Regjeringen mener interreligiøs dialog er ønskelig og nødvendig for å tilrettelegge for en harmonisk utvikling i flerreligiøse samfunn, og er en kilde til å finne løsninger i vanskelige saker.

Innvandrerbefolkningen taler ikke med en røst, like lite som resten av befolkningen gjør det, forklares det. Frontene kan være meget skarpe innad i miljøene, og mellom miljøer. Dette mener regjeringen er et sunnhetstegn. Det bidrar til å rette søkelyset på hva enkeltmennesket står for, på den enkeltes politiske og verdimesige standpunkt.

”Mangfold i meninger er en forutsetning for å føre en åpen og kritisk samfunnsdialog og skape et velfungerende demokrati.”

”Regjeringen vil motarbeide forhold som hindrer like muligheter og valgfrihet, enten barrierene finnes i storsamfunnet eller i de unges sosiale omgivelser. Derfor vil den motarbeide skikker, tradisjoner og handlinger som virker undertrykkende og begrensende.”

”Målet er å gi alle muligheter til å lykkes sosialt og økonomisk og delta på linje med andre.” (St.meld. nr. 49. 2003-2004)

Den sittende trepartiregjeringen Stoltenberg II, forsterker fokuset på interreligiøs dialog som redskap for en harmonisk samfunnsutvikling. I oktober 2008 utlyses det et stipend med betegnelsen *Gandhistipendet*. I utlysningsteksten kan vi lese følgende:

”Kultur og kirke departementet utlyser Ghandistipendet 2008. stipendet er på inntil kr 100 000. Ghandistipendet er opprettet av Kultur og kirke departementet for å øke kunnskap om og bygge respekt mellom religioner og livssyn i det norske samfunnet. Stipendet skal primært bidra til utvikling av kunnskap som er relevant for utøvelse av dialog i det flerkulturelle og flerreligiøse Norge, enten gjennom praktisk dialogarbeid eller forskningsarbeid som får praktisk anvendelse. Stipendet skal benyttes til fremme av dialog mellom ulike religioner og livssyn.”¹¹

4.3.1 Oppsummering om interreligiøs dialog som politisk arena

Vi ser at det har etablert seg en felles virkelighetsoppfatning innen academia og politiske myndigheter hvor forskjeller i religiøs identitet sees på som samfunnets primære konfliktområde i dag og i fremtiden. Dette har ”tvunget” forskere og politikere til å forholde seg til denne type dystopiske fremtids scenarioer og komme på banen med alternativer. Gjennom å definere religiøse og kulturelle forskjeller som en *fordel* og ikke en trussel, ønsker man å motvirke en handlingslammende pessimisme og følelse av overveldende håpløshet som kan gjøre de dystopiske profetier selvoppfyllende.

Dette krever at sentrale samfunnsaktører setter ord på hvilke alternative fremtidsscenarioer de ser for seg og på hvilken måte de mener man kan komme seg dit.

Vi har sett at det er to fremtredende drivkrefter som motiverer tilhengerne av interreligiøs dialog. Den ene er preget av en fremtidsvisjon der det råder harmoni mellom mennesker, der forskjeller ikke provoserer til konflikter og der fordommer er utradert. Dette mener man å ha erfaring for skjer når de troende setter hverandre i stevne og deler forklaringer om sin tro på en åpen og ærlig måte gjennom interreligiøs dialog. Disse fremhever dialogen som metode for spirituell egenutvikling og instrument for å oppfylle Guds fredsplan på jord.

Den andre tar utgangspunkt i de siste tiårs erfaringer der religion fungerer konfliktskapende, konflikteskalerende og redskap for å vekke fiendtlighet. Disse påpeker at de samtidig har erfaring med interreligiøs dialog som den beste metode for forsoning og konfliktforebygging inn i dette konfliktfylte feltet. De forklarer dialogen som en politisk nødvendighet og et redskap for å bygge et mer bærekraftig flerreligiøst samfunn.

Det er nok først og fremst disse siste argumentene som har vekket gjenkjennelig klang hos politiske beslutningstakere og myndigheter. Å formulere optimistiske fremtidsbilder er avgjørende viktig i en usikker samtid. Mislykkes man i dette, kan allmennhetens fokus domineres av en følelse av håpløshet i møte med aggressive, konfronterende og destruktive krefter i samfunnet. Fremtidsbildene må følges av forslag til tiltak for å endre utviklingen av samfunnet. Tiltakene må fremstå realistiske og det må derfor kunne vises til erfaringer for at

¹¹ <http://www.regjeringen.no/nb/dep/kkd/tema/tros- og livssynssamfunn/utlysning-av-gandhistipend-2007.html?id=484929>

det virker etter hensikten. I lys av dette forstår vi at argumenter om spirituell selvutvikling og realisering av Guds plan, bare i liten grad er anvendbart overfor et større publikum av innbyggere og politikere i et sekulært samfunn. Derimot vil konkrete erfaringer med faktisk forsoning og konfliktforebygging blant de aktuelle ”problemgruppene”, fungere ypperlig som belegg for at det nytter – at det er håp om en lysere fremtidsutsikt og at de bestemmende myndigheter har et handlekraftig grep om situasjonen.

4.4 Demokrati og politisk legitimitet

Handlekraft og evnen til å realisere politiske mål i Norge er avhengig av en folkelig støtte gjennom et effektivt samarbeid mellom myndigheter og interesseorganisasjoner. Dette har sin bakgrunn i idealet om folkestyre og nærhet mellom bestemmende myndigheter og befolkningen. Derfor er det viktig å se interreligiøs dialog som politisk redskap i dette perspektivet.

I Norge er idealet at politiske prosesser og påvirkning av politikere skal foregå gjennom en aktivt engasjert og opplyst befolkning. Med folkestyre tenker man seg deltakerdemokrati, og med deltakerdemokrati tenker man seg at enkeltpersoner går inn i interessegrupper, organisasjoner, politiske partier osv, for derigjennom å aktivt engasjere seg i å drøfte politiske spørsmål og komme med forslag til løsninger på samfunnsmessige utfordringer. Likeledes er det ment å sørge for at alle forskjellige sjatteringer av folks hverdagsopplevelser kommer politiske beslutningstakere for øret.

Alle de etablerte politiske partiene er opptatt av at gjennom et folkelig engasjement får politikken deres demokratisk legitimitet. Engasjementet kan gi seg til uttrykk gjennom deltakelse ved stortings- og kommunevalg. Men det kan også komme mer direkte til uttrykk.

4.4.1 Deltakerdemokrati og representativitet

Gjennom å opprette et utall av råd, utvalg og høringsinstanser ønsker myndighetene å ha åpne kommunikasjonskanaler til og fra kjernegrupper av den norske befolkningen. Før store beslutninger om store samfunnsmessige endringer fattes, blir det for eksempel sendt ut forslag til diverse instanser ”på høring”. Disse instansene får uttale seg, komme med innsigelser eller støtte, og ideelt sett skal deres vurderinger telle med når beslutningstakerne konkluderer. Slik sikres denne to-veis kommunikasjonskanalen gjensidig informasjon og meningsutveksling.

I tillegg kan privatpersoner (ideelt sett) henvende seg direkte til myndigheter og politikere. I praksis er det gjennom å representere *flere* enn bare seg selv, for eksempel gjennom tillitsverv i en organisasjon, gruppe eller lignende, man har størst sannsynlighet for å ha innflytelse på den politiske prosessen frem til en endelig avgjørelse fattes av politiske beslutningstakere.

Et demokratisk ideal i Norge, er at alle voksne er aktivt involvert i beslutnings- og politiske valgprosesser. Begrepet deltakerdemokrati går igjen i offentlige dokumenter fra Regjeringen.

Dette idealet om aktivt medvirkende deltakere i samfunnets forskjellige prosesser, gjelder ikke bare innenfor de formelle politiske organer. Like viktig blir det sett som at alle typer institusjoner, organisasjoner og lignende har denne type deltakermedvirkning. Så viktig og

riktig tenker man seg at dette er, at det er nedfelt i det norske lovverket gjennom for eksempel Arbeidsmiljøloven, medbestemmelsesrett og vern om organisasjonsrett for arbeidstakere. I norske skoler underviser man i og organiserer elevmedvirkning og elevdemokrati, for slik å kvalifisere barn og unge til å bli aktive i de politiske prosesser når de blir voksne.

For at praksisen med myndighetenes høringsrunder til organisasjoner, interessegrupper og lignende skal fungere etter intensjonen om deltakerdemokrati, forutsetter dette en opplyst, rimelig godt skolert befolkning som er i stand til å ta imot informasjon om relativt avanserte sakskompleks, for deretter å kunne komme med en kvalifisert mening om saken. Deretter må det settes av tilstrekkelig tid slik at deltakerne rekker å sette seg inn i spørsmål som myndighetene skal fatte beslutninger om. Under hele beslutningsprosessen skal ideelt sett hver og en ha like store muligheter til å uttrykke sine synspunkter og disse skal ha like stor tyngde underveis i beslutningsprosessen som fører frem til endelig høringssvar. I tillegg skal det være åpenhet rundt hele prosessen, og i alle, også ekstra kontroversielle saker, skal all informasjon være tilgjengelig for pressen. Dette for å sikre seg mot korrupsjon, skjulte agendaer og for å holde hele befolkningen skolert om og bivånende til sakskomplekset.

Som et eksempel på hvor stor vekt politikere i Norge legger på ideen om folkelig deltakelse som legitimerende for politiske prosesser, kan vi hente et eksempel fra Det norske Arbeiderparti sin hjemmeside. Der uttaler partisekretær Martin Kolberg følgende:

” Framgangen er gledelig, og den viser at folk fortsatt finner mening i å organisere seg for å delta i utforming av politikken, sier partisekretær Martin Kolberg. - Framgangen befester også Arbeiderpartiets stilling som landets tyngdepunkt for demokratisk utforming av politikk. Nå er vi i full gang med debatten om vårt nye partiprogram, og medlemmene skal bli spurt og hørt. Alle våre avdelinger over hele landet skal trekkes med. Arbeiderpartiet skal igjen vise seg fram som det viktigste politiske verkstedet i Norge. - Arbeiderpartiet skal igjen vise seg som det åpne og inkluderende partiet. Vi inviterer alle som vil til å være med på å diskutere og komme med meninger om vår politikk. En omfattende rådslagsrunde rettet mot miljøer utenfor våre egne fire vegger vil også nå bli startet opp, sier Kolberg.”¹²

Partiets nestleder siteres på:

”Debatten om Arbeiderpartiets program blir landets viktigste verksted i tiden frem til landsmøtet skal vedta programmet våren 2009. Programkomiteen vil legge opp en prosess der alle medlemmer i partiet, og alle andre interesserte, skal inviteres til å komme med innspill og delta i debattene. Debattopplegg om viktige temaer, konferanser, samråd og møter flere steder i landet vil bidra til å bringe opp viktige saker til debatt. Nettet vil bli tatt aktivt i bruk både for å presentere viktige problemstillinger og for at medlemmer og interesserte kan reise saker de vil ha debattert. Partiorganisasjonen vil ha fokus på programdebatt på sine årsmøter, og vi vil invitere frivillige organisasjoner, fagmiljøer, fagorganisasjoner osv. til å komme med innspill til oss.”¹³

¹² <http://www.dna.no/index.gan?id=78717&subid=0> 13.feb.08

¹³ <http://www.dna.no/?id=75402&subid=0> 13.feb.08

4.4.2 Demokrati i praksis

Det eksisterer allerede flere forskjellige arenaer for kommunikasjon og konfliktforebygging i det norske samfunn. Disse kommunikasjonskanalene finnes både innenfor offentlig og privat sektor, og disse er i prinsippet åpne for deltakelse av mennesker med ulikt tros- og livssyn og ulike etniske opprinnelse.

At denne form for kommunikasjonskanal er av overordnet verdi, forstår vi når vi leser følgende i Regjeringens Stortingsmelding nr. 39. 2006-2007, *Frivillighet for alle*:

”Et levende demokrati med bred deltakelse er et grunnleggende samfunns mål.”

Hos Fornyings- og Administrasjonsdepartementet leser vi følgende noe gammelmodige forklaring på hva deltakerdemokrati er:

”(…) det ideelle demokrati som et samfunns system hvor alle frie menn deltar i beslutningsprosessen om alle saker som angår fellesskapet og den enkeltes forhold til fellesskapet. Dette systemet garanterer at alles interesser blir avveid i forhold til det endelige vedtak, alle kan forsvare sine interesser, og selve prosessen utvikler en personlighet som gir borgeren ansvar for helheten.”¹⁴

Fra øverste myndighet til kommunale myndigheter går det igjen mål om å styrke kontakten mellom beslutningstakere og innbyggere. I Norge er det et utall råd, utvalg og organisasjoner som er opprettet med det formål å sikre at deltakerdemokratiet fungerer. Dette skal skje gjennom at det er åpne kommunikasjonskanaler mellom disse og myndighetene. Slik tenker man seg at myndighetene da kan handle i samsvar og samarbeid med befolkningen. Disse offentlige råd og utvalg finnes på alle nivå i samfunnet; Regjerings-, Stortings-, Fylkes- og kommunenivå. Som et eksempel kan vi nevne: Kontaktutvalget mellom innvandrere - befolkningen og myndighetene (KIM):

”Kontaktutvalget er et regjeringsoppnevnt utvalg som gir myndighetene råd i saker som angår minoritetsbefolkningen, og tilrettelegger for dialog mellom minoriteter og myndighetene.”¹⁵

I tillegg er det mange konfliktforebyggende og konfliktmeglerinstanser, organer og tiltak. Disse er både i offentlig og frivillig sektor. I kommunene er det Forlikråd der medlemmene er oppnevnt fra de politiske partiene og tvistene er mellom innbyggere i kommunen. I frivillig sektor har vi for eksempel Røde Kors, hvor vi leser på hjemmesiden følgende:

”Statsminister Kjell Magne Bondevik inviterte i dag til et dialogmøte i Norges Røde Kors lokaler mellom myndigheter, innvandrersorganisasjoner og frivillige organisasjoner for å fremme integrasjonsarbeidet i Norge. Statsministeren håper at møtet vil styrke dialogen mellom innvandrersorganisasjoner, trossamfunn og lokale og sentrale myndigheter.”¹⁶

Det er en overordnet verdi, et ideal, i Norge om at konflikter skal løses gjennom fredlig dialog og at konflikter også forebygges best gjennom ”å bli kjent med hverandre” gjennom dialog. Barn lærer fra de er små at den som ”gir seg først” i en krangel, det vil si slutter å argumentere

¹⁴ <http://www.regjeringen.no/nb/dep/fad/dok/NOUer/1994/NOU-1994-17/8/2.html?id=334571> 3.feb.08

¹⁵ <http://www.kim.no/>

¹⁶ http://www.rodekors.no/Nyheter_og_presse/Nyheter/Bondevik_%C3%B8nsker_styrket_dialog_og_integering/ 3.feb.08

når det synes å eskalere over i håndgemeng, har ”vunnet” en moralsk seier. Vold ansees ikke som akseptabel kommunikasjon ved uenighet i sivilsamfunnet.

Lille kommune har i likhet med flere andre kommuner med flerkulturell befolkning, etablert innvandrerråd. Disse er modellert etter form og intensjon for Kontaktutvalget mellom innvandrerbefolkningen og myndighetene, og er et politisk organ som har politisk valgte representanter. Leder av utvalget er kommunens ordfører.

Ingen av disse utvalgene fremhever religiøs tilhørighet som hovedfokus, det er etnisk bakgrunn og politisk partitilknytning som er utvalgskriteriene for sammensetningen av medlemmene i råd og utvalg.

Først under Bondevik regjering II løftes religion og religiøsitet frem i fokus.

Vi leser i stortingsmelding nr. 49 (2003-2004) *Mangfold gjennom inkludering og deltakelse.*

Ansvar og frihet:

”Religionsmangfoldet reiser spørsmål om hva som skal være myndighetenes oppgave å tilrettelegge for ut fra religiøse hensyn, og hva som ikke skal være det. Regjeringen mener det pålegger myndighetene et større ansvar for å vise toleranse for religiøse minoriteter enn i sekulære stater, der alle religioner er prinsipielt sidestilt. Regjeringen mener interreligiøs dialog er ønskelig og nødvendig for å tilrettelegge for en harmonisk utvikling i flerreligiøse samfunn, og er en kilde til å finne løsninger i vanskelige saker.”

Videre:

”Mangfold i meninger er en forutsetning for å føre en åpen og kritisk samfunnsdialog og skape et velfungerende demokrati. At samfunnet klarer å inkludere alle, er en sentral utfordring for inkluderings- og mangfoldspolitikken og for å nå målet om harmonisk sameksistens.”

4.5 Det religionspolitiske landskap

”(…) gjennom møtet med det norske organisasjonssamfunnet og reglene om økonomisk støtte fra staten til trossamfunn utenfor statskirken, blir Islam gradvis omformet i dette bildet.” (Leirvik 2007:24)

I Norge er det et hevdvunnet prinsipp om at myndighetene skal utøve likebehandling av enkeltpersoner og organisasjoner. Gjennom en statskirkeordning, finansieres Den norske Kirkes drift over statsbudsjettet. Dette gir en særfordel som de politiske partiene har vedtatt utjevnet gjennom å gi økonomisk bidrag til alle tros- og livssynssamfunn i Norge. Størrelsen på bidraget regnes ut etter antall medlemmer i det enkelte samfunn. Slik sikres likebehandling.

4.5.1 Et organisert religionslandskap som passer inn i den deltakerdemokratiske modellen

Likebehandlingen fordrer at de tros og livssynssamfunnene er organisert etter prinsipper som kjennes av myndighetene. Det styrker deres sak vis a vis enkelte politiske partier om de også er organiserte etter norskinspirerte demokratiske prinsipper – deltakerdemokratiske med stemmeberettigede medlemmer og en demokratisk valgt ledelse. Det er derimot ikke noe krav om dette for å få støtte, kun at man er organiserte, er godkjent som et reelt tros- og livssynssamfunn og har et medlemsregister. Dette er ikke et tradisjonelt organisasjonsprinsipp i alle andre land. Professor Oddbjørn Leirvik (2007) har kommentert dette slik:

”Ein eintydig trend er at folk med bakgrunn i Islam, buddhisme eller hinduisme i stigende grad også organiserer seg som religiøse minoritetar, slik at Noreg er i ferd med å bli eit fleirreligiøst organisasjonssamfunn. Dei religiøse innvandrar organisasjonane har tatt over mykje av det tidligare hegemoniet til dei nasjonalt baserte organisasjonane, når det gjeld korleis innvandrarar gir uttrykk for sin kollektive identitet.” (2007:28)

I det følgende presenteres hovedaktørene innen religionsdialogen innen det religionspolitiske organisasjonslandskap i Norge.

4.5.2 Den norske kirke og Mellomkirkelig råd

”Kirkens interreligiøse engasjement innebærer *ikke* en legitimering av dialogpartnerens synspunkter, men av dialogpartnerne som samtalepartnere.”¹⁷

11.februar 2008 vedtok Mellomkirkelig råd (MKR) for Den norske Kirke hovedprinsipper for sitt interreligiøse engasjement. Formuleringene i vedtaket kom etter en omfattende høring i forskjellige kirkelige organisasjoner, og vil derfor her tjene som kristennorges offisielle definisjon av, begrunnelse for og mål med interreligiøs dialog. I dette finner vi igjen det begrepsapparat som har utviklet seg rent dialogfaglig gjennom de siste 20 årene. Disse igjen, benyttes av tilhengere av og aktører innenfor interreligiøs dialog lokalt og sentralt.

Vedtaket er ment å definere MKR`s offentlige posisjon i debatten om hvordan interreligiøs dialog skal forstås. Vedtaket foreligger i dokumentets form ¹⁸ og formålet er å gjøre rede for MKR`s begrunnelse, forståelse og siktemål for interreligiøs dialog og å være et styringsdokument for MKR`s interreligiøse engasjement.

Første del omhandler MKR`s grunnlagstenkning både teologisk og politisk, samt definisjon av dialogbegrepet Del to er formulert som strategi for dialogarbeidet i 2008. MKR gir en avklaring på hva de mener dialog som metode består i og følgende er direkte sitert fra dokumentet: ¹⁹

”Dialog er et tillitsfullt møte mellom likeverdige parter uten skjulte hensikter. I dialogen oppgir vi ikke det vi holder for sant, men vi anstrenger oss for å forstå den andre ut fra hennes egen beskrivelse av virkeligheten. Dialog bygger tillit som igjen muliggjør at kritikk blir lyttet til. Vi går inn i dialog med ønske om å ta del i den

¹⁷ <http://www.kirken.no/?event=doLink&famID=6897>

¹⁸ www.kirken.no

¹⁹ <http://www.kirken.no/?event=doLink&famID=6897>

gjensidige forandringen som kan skje gjennom møtet. En felles praksis ut fra felles erfaringer er en vesentlig del av dialogen.”

Sentralt for oss her, er begrepet *tillitsfullt møte, likeverdige parter og skjulte hensikter*. Tillit har en psykisk kvalitet, er noe du har eller ikke har, kan bygges opp eller brytes ned. Likeverd mellom parter representerer en holdning samtidig med en definisjon av en maktrelasjon. Åpne eller skjulte hensikter vil definere kvaliteten, realismen og sannferdigheten i maktaspektet ved både tillit og likeverd.

Videre heter det i dokumentets del 1:

”Kirkens interreligiøse dialoger skal være preget av kritisk og åpen samtale bygget på en konstruktiv tillit som åpner for forståelse. For at dette skal være mulig forplikter vi oss i dialogarbeidet på at alle deltakere blir behandlet med respekt, at alle parter har like stor innflytelse på hva som skal tas opp og på hvilken måte det tas opp, og at likeverdighet mellom alle parter etterstrebes.”

Her finner vi grunnverdiene i Kirkens dialogengasjement formulert som både intensjon og metode.

4.5.3 Den katolske kirke i Norge

Det er en økning i antall katolikker i Norge. Økningen skyldes arbeidsinnvandring, flyktninger og en liten andel norske konvertitter. Den katolske kirke er en aktiv deltaker i interreligiøst dialogarbeid, og i det 2. Vatikankonsils deklarasjon om forholdet til andre religioner står det å lese:

”Den katolske kirke forkaster ingenting av alt som er sant og hellig i de andre religioner. Med oppriktig aktelse betrakter kirken deres måte å handle og leve på, deres anvisninger og lære selv om de avviker fra det kirken selv lærer og fastholder. De vil likevel ikke sjelden gjengi en stråle av sannhet”.

Kirkens relasjon til andre religioner er tosidig: interreligiøs dialog og evangelisering. Den interreligiøse dialogen har som mål å skape en gjensidig forståelse av hverandres tro og lære, mens evangeliseringens mål er å spre evangeliet til hele verden. Det ligger dermed innebygd i disse to målsetningene at de kan komme i konflikt med hverandre.

”Men her er det viktig at man i gjensidig aktelse som søstre og brødre respekterer hverandres tro.”²⁰

Forholdet til muslimer og Islam som religion vies spesiell oppmerksomhet.

”Men Guds frelsesplan omfatter også dem som anerkjenner Gud som skaperen, først av alt blant muslimene: De bekjenner at de har Abrahams tro, og sammen med oss tilber de den ene, nådige Gud, menneskehetens dommer på den ytterste dag.”²¹

Ut fra dette synspunktet får det kristne vitnesbyrdet om sannheten en ny kvalitet, hevdes det. Det blir gitt plass til å lytte og til å samtale. Den kristne innstiller seg på å lære av den muslimske naboens tro og spiritualitet, heter det videre, og er rede til å sette pris på hva han

²⁰ http://www.katolsk.no/artikler/di_avvis.htm

²¹ Fra Vatikanet II (Det annet Vatikankonsil, sammenkalt av pave Johs. XXIII 1962-65. Oversatt fra dansk til norsk av meg. Sitatet er hentet fra *Centrale trosspørsmål i samtalen mellom kristne og muslimer*, ”Samtalen er nødvedig – mellom kristne og muslimer”, DMS-forlag, København 1996.

møter der, i ly av den kristne tro. Slik forsvarer og oppmuntres det fra katolsk side til interreligiøs dialog.

4.5.4 Islamsk råd

Professor Oddbjørn Leirvik (2007) understreker at det ikke er lett å måle omfanget av innvandrreligiøsitet i Norge. Hav viser til at den største av innvandrreligionene som er Islam, ikke er en medlemskapsreligion – men man fødes inn i den eller konverterer til den. Men gjennom møtet med det norske organisasjonssamfunnet og reglene om økonomisk støtte fra staten til trossamfunn utenfor statskirken, blir Islam i Norge gradvis omformet i dette bildet. Likevel mener Leirvik at om en skal få kunnskap om omfanget av innvandrreligiøsitet kan en ikke basere seg på offisielle medlemstall, men må se hvor mange som har Islam, hinduisme eller buddhisme som sin etniske og kulturelle bakgrunn. (2007:24)

”Ein eintydig trend er at folk med bakgrunn i Islam, buddhisme eller hinduisme i stigende grad også organiserer seg som religiøse minoriteter, slik at Noreg er i ferd med å bli eit fleirreligiøst organisasjonssamfunn. Dei religiøse innvandrorganisasjonane har tatt over mykje av det tidligare hegemoniet til dei nasjonalt baserte organisasjonane, når det gjeld korleis innvandrarak gir uttrykk for sin kollektive identitet.”

En del av de store muslimske organisasjonene slo seg i 1992-93 sammen til Islamsk Råd, og muslimene profilerer seg i stigende grad som en organisert, religiøs interessegruppe i samfunnet.

”Under karikaturesaka i 2006 spela Islamsk Råd ei sentral rolle i dei forsøka som vart gjort frå norsk side på å roe ned stride, og markerte seg såleis se mein integrert del av det norske organisasjonssamfunnet og som ein verdsett partnar for styresmaktene i deira krisehandtering.” (2007:26)

Islamsk råd profilerer seg gjennom en hjemmeside på internett – www.irn.no. Her presenterer de seg som en paraplyorganisasjon for islamske trossamfunn og organisasjoner i Norge. IRN representerer i dag landsdekkende med 40 medlemsorganisasjoner med over 60 000 medlemmer til sammen.

IRN er en demokratisk organisasjon, og rådet bestående av representanter fra medlemsmoskeene velger hvert annet år et styre. I tillegg har IRN et sekretariat med en ansatt.

Formålet med Islamsk Råd Norge er:

- Arbeide for at muslimene kan leve i samsvar med islamsk lære i det norske samfunnet og bidra til å bygge opp en norsk-muslimsk identitet.
- Fremme samhold mellom muslimer i Norge og ivareta medlemmenes rettigheter og interesser.
- Være brobygger og dialogpartner som skaper gjensidig forståelse og respekt mellom muslimer og ikke-muslimer i Norge med hensyn til religion, kultur og moralske verdier.

IRN sine målsettinger og aktiviteter:

- Holde seg orientert om samfunnsutviklingen og gi uttrykk for muslimenes oppfattninger overfor myndigheter og offentlighet, og fremme forslag til løsninger.

- Koordinere medlemsorganisasjonenes interesser og representere dem overfor norske myndigheter, offentlighet, organisasjoner og institusjoner i Norge og utlandet.
- Drive fellesprosjekter på oppdrag av medlemsorganisasjonene og arrangere fellesaktiviteter som utredninger, høringer, seminarer, konferanser og lignende. I tillegg representere IRNs medlemsorganisasjoner i nasjonale og internasjonale konferanser, seminarer og lignende.
- Søke samarbeid og dialog med andre organisasjoner for å jobbe mot mål som er i samsvar med IRNs formål.
- Spre kunnskap og forståelse om Islam i Norge.
- Arbeide for inkludering av muslimer i det norske samfunnet og at muslimer blir verdsatt som en viktig ressurs for Norge.
- Arbeide for at alle muslimske barn i Norge skal få et tilbud om utdanning i islamsk tro, lære, historie og kultur.

På hjemmesiden til islamsk råd finner vi i tillegg til Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn, en presentasjon av et kristen muslimsk dialogforum i Trondheim som var aktivt fra 2003 til 2005. Det ble avholdt 14 dialogmøter som fant sted annen hver gang i moské og kirke. I disse møtene var det en kjernegruppe på 6-7 fra hver side som deltok, og disse var sentrale personer fra ledelsen i Muslim Society (Trondheim) og noen prester og andre kirkelige medarbeidere. Om utbytte av dialogen, sies det:

”Vi som har hatt gleden av å være med på disse samtaler har opplevd det givende både sosialt, intellektuelt og åndelig. Gjennom å møtes har vi fått øket kunnskap om og respekt for andres tro, religion og overbevisning. Det har ikke vært noe mål for samtaler å komme fram til enighet om de tema vi tok opp, dialogen og det å bli kjent med hverandre og hverandres standpunkter har vært et mål i seg selv. Likevel har det også kommet fram en stor grad av enighet om mange tema. Der vi er uenige har dialogen gitt større innsikt i den andres syn, redusert fordommer og hjulpet oss til å både se og respektere ulikheten i måten vi tror og tilber på. Spesielt har det vært nyttig å få omvisning i hverandres gudshus og lære om det som uttrykkes gjennom utformingen og inventaret i moskeen/kirken og om feiring gudstjenester og høytider.”(www.irn.no)

12.04.2008 publiserte IRN på sin hjemmeside et intervju med leder av IRN. Om dialog og IRNs rolle i samfunnet uttalte han følgende:

” Senaid kommer rett fra en reise til Delhi, der han var på en internasjonal konferanse som representant for Islamsk Råd, og han er opptatt av å være brobygger mellom ulike religioner.

–Min rolle i Islamsk Råd er å vise at islam er en inkluderende religion. Vi er ikke ute etter å skape konflikter eller strid, men vil tilpasse oss det samfunnet vi bor i, sier Senaid.

- Du opplever ikke Norge som religionsfiendtlig?

–Nei, absolutt ikke. I Norge er det god dialog mellom ledere for alle trosretninger, og vi blir behandlet med åpenhet og respekt av myndighetene. Også humanetikerne deltar i dialogen, og det er lite aggressiv sekularisme her i landet – åpenheten her er unik i Europa. Men det er selvsagt bare bra at de som er uenig med meg i det, sier sin mening. Det er viktig å diskutere religionens plass i samfunnet, og beholde rom for tro og tradisjoner. Men både islam og andre religioner må tilpasse seg samfunnsutviklingen, og som leder i Islamsk Råd vil jeg vise at Islam er en inkluderende religion i en moderne verden, sier Senaid.” (www.irn.no)

I media har sentrale muslimer i Norge uttalt seg om behovet for dialog. Her lar jeg hovedsynspunktene bli presentert gjennom å la høyrepolitiker og aktiv muslim Amir Sheikh representere disse gjennom å sitere enkelte uttalelser han kom med i avisen VG, Overskrift: Dialog fremfor hat.

”I den vanskelige tiden vi nå er inne i er det helt nødvendig å bygge bro mellom religioner heller enn å skape avstand mellom ulike religiøse grupper.”

”Det er meget uheldig og beklagelig at istedenfor dialog tyr enkelte muslimer til vold samt sterke reaksjoner ved å brenne danske og norske flagg og ambassader og ved å oppfordre til boikott av disse landene.”

”Det er veldig synd at de ytterliggående kreftene både på den kristne og den muslimske siden har fått styre denne debatten hittil. Ingen av dem må glemme at de er sårbare grupper. Hvis de ikke viser fornuft og behersker seg nå, vil det og katastrofale følger for hele menneskeheten.”

”Båndet som ligger i vår felles humanitet er sterkere enn splittelse som ligger i vår frykt og våre fordommer. Gud gir oss evne til valg. Vi kan velge å dempe lidelsen. Vi kan velge å arbeide sammen for fred. Den eneste løsningen er dialog på tvers av kulturer og religioner.”

(VG papirutgave 14. mars 2008 s.47)

4.5.5 Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn (STL)

”Det multilaterale Samarbeidsrådet har frå den spede starten i 1996 utvikla seg til eit forpliktande, religionspolitisk forum.” (Leirvik 2003:131)²²

Vi har sett at i norsk sammenheng er det gjennom å organisere seg i interessegrupper man får størst tyngde og innflytelse på de politiske prosessene i Norge. I tillegg sikrer dette økonomiske tilskudd fra det offentlige.

Tros- og livssynssamfunn utenfor Den norske statskirken var hver for seg små, og hadde en opplevelse av å ikke bli tatt på alvor av myndighetene når blant annet innhold på skolefag som omhandlet tros- og livssyn ble utformet. Dette vekket et behov for å etablere en felles plattform å agere ut ifra, for slik å forene krefter for å påvirke den religionspolitiske dagsorden. Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn – STL – ble dannet 1996 og fungerte som en paraplyorganisasjon for 13 ulike tros- og livssynssamfunn, eller sammenslutninger, i Norge.

STL presenterer sin hovedoppgave til å være å fremme gjensidig respekt og forståelse mellom tros- og livssynssamfunn, samt arbeide for likebehandling av religions- og livssynssamfunn i Norge. I tillegg skal de diskutere sosiale og etiske spørsmål med utgangspunkt i tros- og livssynstradisjoner.²³

²³ Informasjon hentet fra STLs hjemmeside www.trooglivssyn.no

Organisasjonen er demokratisk bygd opp, med øverste organ kalt Rådet. Der sitter to medlemmer fra hvert av medlemssamfunnene. Enkelte oppgaver er delegert til et arbeidsutvalg og det hele administreres av et sekretariat.

Rådet møtes fire ganger i året og arbeider etter konsensusprinsippet, der medlemssamfunnene arbeider sammen for å oppnå avgjørelser basert på villig samtykke.

For tiden ledes rådet av en som representerer Humanetisk Forbund. Rådets representanter er fra Det norske Baha'i samfunnet, Buddhistforbundet, Den norske kirke v/Mellomkirkelig Råd, Det Mosaiske Trossamfunn, Gurduara Sri Guru Nanak Devi Ji, Holistisk Forbund, Humanetisk Forbund, Islamsk Råd Norge, Jesu Kristi Kirke av Siste Dagers Hellige, Kristensamfunnet, Norges Kristne Råd, Oslo Katolske Bispedømme og Sanatan Mandir Sabha, Norway.

Om temaet tros- og livssynspolitikk, skriver STL følgende på sin hjemmeside

”På det religions- og livssynspolitiske feltet er STLs hovedfokus å arbeide for en gjennomtenkt offentlig religions- og livssynspolitikk i Norge. En forutsetning for en slik politikk er at den er basert på likestilling mellom tros- og livssynssamfunn i Norge i overensstemmelse med FNs konvensjoner om menneskerettigheter og Den europeiske menneskerettighetskonvensjon. STLs arbeid har de siste årene blant annet vært fokusert på KRL faget, og at dette ikke skal bryte med de ovennevnte konvensjoner. Dessuten har STL satt fokus på relasjonen mellom staten og Den norske Kirke og behovet for en ny norsk religionspolitikk på området. STLs oppgave som et offisielt høringsorgan er å uttale seg om det som faller inn under STLs arbeid med likebehandling mellom tros- og livssynssamfunn på andre områder av samfunnet.”
(www.trooglivssyn.no)

Vi kan forstå den politiske tyngden dette Samarbeidsrådet har fått, da den nå også ivaretar samordningsoppgaver mellom myndighetene og tros- og livssynssamfunnene – der dette faller seg naturlig. Kultur- og kirke departementet og STL har siden 2006 hatt halvårlige møter der STL er gitt mulighet til å fremme sine synspunkter på ulike tros- og livssynspolitiske saker. Møtene har også gitt STLs medlemssamfunn mulighet for å fremme sine saker. STL har videre fått en viktig religionspolitisk rolle ved at det jevnlig bidrar med hørings svar til lovforslag som berører tros- og livssynssamfunnenes virke.

STL har vært høringsinstans i en rekke saker.

For Kultur og Kirke departementet:

Innstillingen ”Styrket demokrati i Den norske Kirke” 19/09/08

- Innstillingen ”Styrket demokrati i Den norske Kirke” 19/09/08
- Vedrørende forslag til allmennkringkastingsplakat for NRK 01/09/07
- Utkast til lov om offentlige myndigheters ansvar for kulturvirksomhet 01/02/07
- Endringer i lov om trudemssamfunn og endringer i lov om tilskudd til livssynssamfunn. 07/04/03
- Gravferd: Ikke godt nok tilbud til alle tros- og livssynssamfunn 21/06/04

For Kommunal- og regionaldepartementet:

- Forslag til endring i utlendingsforskriften 29/09/05
- Forslag om felles håndhevingsapparat for diskriminering på grunnlag av kjønn og etnisitet 20/09/03
- Forbud mot å diskriminere på grunnlag av religion og livssyn 21/10/04

For Barne- og Familiedepartementet:

- Forslag om endringer i ekteskapsloven og straffeprosessloven som ledd i regjeringens innsats mot tvangsekteskap 20/09/05
- Tiltak for å sikre kjønnene like formelle rett til skilsmisse 29/09/05
- Forslag om endringer i ekteskapsloven – felles ekteskapslov for likekjønnede og ulikekjønnede par 01/09/07
- Kvinner og homofile i trossamfunn (NOU 2008:1) 21/05/08

For Helsedepartementet:

- Forbud mot kjønnslemlestelse 30/05/03

For Arbeids- og inkluderingsdepartementet:

- Veileder om utredning av likestillingsmessige konsekvenser knyttet til personer med innvandrerbakgrunn mv. 31/05/06

4.5.5.1 STL og interreligiøs dialog

STL har nedsatt en rekke arbeidsgrupper, og en av de mest sentrale er referansegruppa for lokale dialoger. Denne ble nedsatt mars 2007. Gruppa har som hovedoppgave å kvalitetssikre arbeidet med lokale dialoger i STL og innstiller søkere for økonomisk tilskudd til dialogaktiviteter.

Kultur og Kirkedepartementet sender 6.oktober 2006 ut en pressemelding som lyder som følger:

”Større satsing på religionsdialog. Regjeringen foreslår å styrke bevilgningen til religionsdialog med 1 million kroner. Religionsdialog er et viktig tema i den norske samfunnsdebatten, sier kultur- og kirkeminister Trond Giske. Regjeringen foreslår en økning på kr. 400 000 til tilskudd til lokale dialogprosjekter i de største byene på tvers av ulike tros- og livssyn. I revidert statsbudsjett foreslo regjeringen å styrke bevilgningen til Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn med kr. 350 000, og denne styrkingen forelås videreført og ytligere økt med kr. 100 000 i 2007. det foreslås videre et tilskudd på kr. 500 000 til Islamsk Råd Norge. Dialog og relasjoner må bygges på tvers av ulike religioner. Sammen må vi jobbe for større toleranse, sier statsråd Giske.”²⁴

STL administrerer ordningen og har etablert summen som en tilskuddordning for lokale dialogprosjekter. Samarbeidsrådets målgruppe er dialogfora der minst 3 ulike tros- eller livssynssamfunn fra samme by eller nærområde er med. For lokale dialogprosjekter blir de som har støtte av tros- og livssynssamfunn lokalt og som kan være med å bidra til mer permanente samarbeidsformer mellom tros- og livssynssamfunn, prioritert. Slik ønsker Samarbeidsrådet å skape møteplasser for samarbeid mellom tros- og livssynssamfunn lokalt.

I retningslinjene STL har opprettet for tildeling av økonomisk støtte, formuleres formålet slik:

”Formålet med tilskuddet er å gi støtte til ulike typer lokalt samarbeid mellom tros- og livssynssamfunn som bidrar til å fremme forståelse og respekt på tvers av tros- og livssynsgrenser. Dette kan være formelle råd for tros- og livssynssamarbeid, etablering av mer uformelle møteplasser for å bli kjent med hverandres tro og livssynstradisjoner,

²⁴ *Kultur og Kirkedepartementet*

felles prosjekter for å sette tros- og livssynsetiske eller politiske spørsmål på dagsorden, eller felles samhandling knyttet til bestemte lokale markeringer.”²⁵

Målgruppen er:

”STL prioriterer støtte til lokale dialogprosjekter som involverer flere enn to tros- eller livssynssamfunn/aktører, og som vil etablere faste samarbeidsformer mellom disse.”

4.5.5.2 STL og kommunikasjon utad

STL kommuniserer sine synspunkt til offentligheten blant annet gjennom pressemeldinger. 10.februar 2006 uttalte Rådet seg om situasjonen som oppstod etter publiseringen av karikaturtegninger assosiert med profeten Muhammed.

”Vi (STL) vil i den anledning uttale: Dialog er veien til fredelig sameksistens.

Som representanter for tros- og livssynssamfunn i Norge vil vi uttrykke anerkjennelse til lederne i Islamsk Råd Norge. I den vanskelige situasjonen som har oppstått, har de utvist klokt lederskap og ytt en stor innsats til det beste for hele samfunnet. De har pekt på dialog som veien til fredelig sameksistens i et flerreligiøst samfunn. Dette har de praktisert overfor egne trosfeller i inn- og utland, overfor myndighetene, kristne ledere og Magazinetts redaktør.

- Det er viktig at ingen blir stigmatisert som følge av voldshandlinger begått av andre. Økt fremmedfrykt må møtes med fast og tydelig avvisning. Når norske ambassader brennes krenkes alle nordmenn, også norske muslimer og andre norske religiøse og livssynsmessige minoriteter.

- STL representerer et bredt spekter av tros- og livssynssamfunn i Norge og står sammen om: - At ytringsfriheten er en sentral og grunnleggende verdi i vårt samfunn som må forsvares. - At denne friheten bør forvaltes med omtanke for det andre holder hellig. - At ytringer aldri må møtes med vold eller trusler om vold. - Ytringsfrihet og respekt for hverandre fremmes best gjennom toleranse, forståelse og dialog.

Uttalelsen vil leses opp under dagens demonstrasjon mot vold, for respekt og ytringsfrihet ved Jernbanetorget klokken 17, som Anti-rasistisk senter og 54 norske organisasjoner står bak. Uttalelsen er signert av de oppnevnte representanter for de tilsluttede medlemsorganisasjonene i Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn.”

STL har også kommet med pressemeldinger hvor de har uttalt seg om emner som:

- Programmer om religion og livssyn på NRK
- Om kvinners rett til skilsmisse
- Skuddene mot synagogen er et angrep mot religionsfriheten
- Fordobling av ressursene til livssyns og religionssamarbeid
- Dialog er veien til fredelig sameksistens

Om seg selv og sin egen virksomhet, uttalte STL i mai 2006 følgende gjennom en pressemelding:

”Fordobling av ressursene til livssyns og religionssamarbeid.(STL) har fått økte bevilgninger over statsbudsjettet, og utvider nå sekretariatets kapasitet med 100 %. I det offentlige Norge har Samarbeidsrådet siden opprettelsen i 1996 spilt en viktig rolle som brobygger og religionspolitisk vaktbikkje. Gjennom sørgehøytideligheten i Oslo

²⁵ Informasjon hentet fra STLs hjemmeside www.trooglivssyn.no

Rådhus etter Tsunami- katastrofen har også flere blitt klar over Samarbeidsrådet eksistens. (...)
STL er en paraplyorganisasjon med 12 norske tros- og livssynssamfunn, og er den eneste frivillige organisasjon som forvalter livssyns- og religionssamarbeid, samt taler medlemmenes felles religionspolitiske interesser ovenfor myndighetene.(...)"

4.5.6 Oppsummering av et organisert religionslandskap

Vi har sett at det religiøse landskapet i Norge har organisert seg på en slik måte at det passer inn i den norske organisasjonsstrukturen og slik sett den norske politiske kulturen.

Vi har også sett at erfaringene med eskalerende interreligiøse konflikter globalt, regionalt og nasjonalt har fyrt opp under dystopiske fremtidsutsikter som dem lansert i teorien om en uunngåelig frontkollisjon mellom sivilisasjonene. Hvis ikke det hadde blitt lansert mer positive fremtidsscenarioer, ville det kunne ha bredd seg en handlingslammende pessimisme.

Derimot har man i Norge kunnet vise til erfaringen med at interreligiøs dialog allerede har gått fra idè til praktisk handling og har vist seg konfliktdepende under karikaturstriden. Dette har gitt næring til en følelse av håp om at et flerreligiøst samfunn ikke er "dømt til konflikt", men tvert i mot kan bli rimelig godt fungerende. Dette har bidratt til å legitimere regjeringens økonomiske og praktiske engasjement for interreligiøs dialog.

Videre har det åpnet for en gjeninntreden av religiøse ledere på den offentlige arena i Norge og ellers i Europa. Valget med å organisere seg inn under en felles paraply som en interesseorganisasjon (STL) for minoritetsreligionene i Norge, har gitt Regjeringen og offentlige myndigheter en samtalepart og samarbeidspartner som er "gjenkjennelig" som legitimt talerør og legitim aktør vis a vis det politiske miljø. Slik har også den økonomiske bistanden til tros- og livssynssamfunn økt, blant annet ved at STL forplikter seg til interreligiøs dialog "på vegne av" resten av samfunnet.

I det følgende kapittelet vil jeg redegjøre for på hvilken måte den nasjonale agendaen for å spre troen på interreligiøs dialog kommer til uttrykk på lokalt nivå.

5 FELTARBEIDE- CASEPRESENTASJON

5.1 Innledning

I det følgende kapittelet presenterer jeg bakgrunnsinformasjon om kommunen der storparten av feltarbeidet ble foretatt. Deretter redegjør jeg for tilgang på dialogarenaer, kriterier for valg av informanter, avklaring av min rolle under feltarbeide og utvelgelse av skriftlig og elektronisk informasjonsmateriale.

Jeg vil presentere også den andre kommunen hvor deler av feltarbeide ble utført. Det vil bli redegjort for hvem som tok hvilke initiativ og hvordan dialogprosessen forløp.

I dette kapittelet vil jeg også vise til hva som blir sagt på åpne dialogmøter og i mer lukkede dialogsamtaler og intervjusituasjoner.

5.2 Bakgrunnsinformasjon om studiefeltet

Kommunen – her kalt Lille Kommune - har i overkant av 20.000 innbyggere og ligger sentralt i østlandsområdet. Den var en industrikommune hvor papir og cellulose utgjorde de største arbeidsplassene. Dette førte til en betydelig innvandring av arbeidssøkere med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn. På begynnelsen av 1970-tallet ble det meste av disse industriarbeidsplassene avvirket, men kommunen fortsatte å ta imot innvandrere. I tillegg fikk kommunen en aktiv politikk for å ta imot og bosette flyktninger. Innvandringsstatistikk fra 2006 viser at ca. 10% av befolkningen har innvandrerbakgrunn, og av disse har 7,6% ikke-vestlig opprinnelse. Det er ca. 2.500 medlemmer fordelt på forskjellige tros og livssynssamfunn ved siden av Den norske Kirke, 32 av disse er internasjonale trossamfunn. Kommunen har med andre ord et stort og aktivt tros- og livssynsmiljø.

Lille kommune har en ung befolkning (mange barnefamilier). De siste 10 årene har befolkningen økt med ca. 10%. Kommunen prioriterer bl.a. barn og unges oppvekstvilkår med vekt på det forbyggende. Det er et stort engasjement i barne- og ungdomsidretten med mange idrettslag og flotte idrettsanlegg. Kommunens vedtatte overordnede verdier er formulert som ”trygghet og samhold”.

På spørsmål fra meg om hvorfor Lille Kommune ønsket å starte en dialoggruppe, svarte kommunens representant at de hadde hatt god erfaring med innvandrerrådet opp til for to-tre år siden. Gradvis sluttet innvandrerrepresentantene å møte opp. Kommunen bekymret seg for hvor representative medlemmene i rådet etter hvert var og om kommunen var i ferd med å miste den gode kontakten med innvandrerbefolkningen i kommunen.

Lille Kommune har et innvandrerråd modellert etter KIM-modellen -kontaktutvalget mellom innvandrerorganisasjoner og myndighetene. Kommunens innvandreråd ledes av kommunens ordfører, og av dette kan vi forsi at det tillegges stor politisk betydning. Det er ti medlemmer og fem vararepresentanter. Av medlemmene er fem folkevalgte og fem representanter for

etnisk baserte innvandrersorganisasjoner og miljøer. Av de fem folkevalgte har en person innvandrerbakgrunn. I kommunestyret som sådan, har fire innvandrerbakgrunner.

Innvandrertjenesten mente å vite at toneangivende innvandrere nå heller valgte å være aktive innenfor sine respektive trossamfunn, fremfor å bruke tid på å representere sin opprinnelses kultur / etniske gruppe, politisk. I kommunen er over tretti trossamfunn registrert med medlemmer. Av disse er det primært forskjellige kristne samfunn som har sine religiøse sentra, kalt Hus eller gudshus, i kommunen. Muslimske og andre trossamfunn har sine gudshus etablert i nabokommunen – her kalt Lille By, som er betydelig større. Innvandrertjenesten hadde startet opp et arbeid med å skaffe seg oversikt over alt dette, og ikke minst prøve å finne kontaktpersoner inn i de forskjellige samfunnene.

Som tidligere vist, har kommunen hatt innbyggere med innvandrerbakgrunn i flere tiår. Den har aktivt tatt imot og lagt til rette for kvoteflyktninger i tillegg til arbeidsinnvandrere. Innvandrertjenesten består av profesjonelle, høyt utdannede medarbeidere og samarbeider tett med andre kommunale instanser som voksenopplæringen, NAV, helsetjenesten, politiet osv.

De siste fem årene har det vært flere tilfeller av konflikter mellom folkegrupper lokalt. Det har vært klansfeider innad i enkelte etniske grupper, konflikter mellom grupper fra forskjellige land og i den siste tiden har konfliktene fått ”religiøse overtoner”, slik kommunen ser det. Ikke minst har det vært episoder som har involvert barn og unge. Dette har kommunen et bekymret blikk på og vil nå demme opp for en mulig eskalering. Derfor vil den, gjennom å etablere et interreligiøst dialogforum, forebygge konflikter og legge grunn for fellesskapsfølelse på tvers av religiøse og kulturelle skillelinjer. Et interreligiøst dialogforum tenker man seg da har som mål å:

”åpne dørene for hverandre slik at forskjellig tro ikke fører til fordommer, motsetninger og fiendtlighet blant innbyggerne, og spesielt for barn og unge i lokalsamfunnet.” (Kommunens representant mars 2007)

Målet er at lokale representanter for forskjellige trossamfunn skal kunne lære hverandre å kjenne på et dypere plan og slik finne felles plattform for å arbeide til beste for kommunens innbyggere. Dette tenker man seg skal kunne forebygge fordommer, motsetninger og fiendtlighet blant innbyggerne i lokalsamfunnet, med andre ord fungere konfliktdempende. Dette ser vi er i overensstemmelse med kommunens vedtatte verdier: ”trygghet og samhold”.

5.3 Fremgangsmåte i feltet og tilgang til dialogarenaer

For enkelte av aktørene i feltet var jeg kjent fra før av da jeg har holdt kurs for kommunens ansatte i flerkulturell kommunikasjon og konflikthåndtering. En av de mest sentrale dialogaktørene har også vært en av mine oppdragsgivere. Dette kunne vist seg å være et problem på det viset at jeg allerede hadde en slags relasjon til enkelte av aktørene og ikke andre, og slik ha gitt en litt skjev tilgang på informasjon. Derimot viste det seg å være en fordel, det at enkelte sentrale aktører kjente til meg fra før av, åpnet for tillit til meg fra de andre aktørene også og rimelig rask inkludering inn i feltet. Videre ble min faglige bakgrunn som veileder i flerkulturelle spørsmål og student ved Teologisk Fakultet tatt som en ”garanti” for at jeg ville ha forståelse for prosessen aktørene var inne i og faglig ballast til å tolke den respektfullt faglig forsvarlig. Underveis oppstod det situasjoner der aktørene ønsket å dra meg som fagperson aktivt inn i prosessen, og for å unngå utydelig rolleblanding redegjør jeg for

disse situasjonene underveis i avhandlingen. Videre velger jeg å inkludere disse episodene heller enn å utelate dem, da jeg mener de gir interessant informasjon om dialogprosessen.

5.4 Kriterier for valg av informanter

Da feltet jeg skulle gjøre et minietnografisk studie innenfor var begrenset til dialogprosessens oppstart og innledende runder, valgte jeg en fremgangsmåte hvor jeg under de forskjellige møtene og dialogkveldene først og fremst observerte og dernest stilte spørsmål i plenum. Jeg hadde fokus på hvordan aktørene agerte og forholdt seg til hverandre. Pausene benyttet jeg til å ta kontakt med forskjellige deltakere for å stille utdypende spørsmål.

Jeg valgte dem som møtte opp på dialogkveldene og i andre sammenhenger hvor dialog var i fokus, som mine informanter. Slik lot jeg prosessen gjennom de 12 månedene styre tilfanget av informanter. Hvis jeg på forhånd hadde bestemt meg for enkeltpersoner som jeg fant interessante og intervjuet dem spesielt, ville jeg ha fått tilgang til informasjon som selvfølgelig *også* ville ha vært spennende, men jeg valgte å forholde meg primært til dem som underveis i prosessen ”dukket opp”, for slik å la prosessen ”styre” og ikke mine forutinntatte preferanser. Derigjennom fikk jeg anledning til å snakke med og lytte til både ledere og vanlige medlemmer av menighetene. Enkelte avtalte jeg dog å ha samtaler med på tomannshånd. Dette gjorde jeg spesielt for å få tilgang til initiativtakeres bakenforliggende tanker og refleksjoner om prosessen underveis. Disse samtaler foregikk gjerne på kontoret til vedkommende og hadde en åpnere form enn et vanlig intervju, men var likevel preget av at jeg reiste problemstillinger som den andre deretter reflekterte rundt.

5.5 Informant- og intervjuerrelasjon – observert og observatør

Jeg har underveis i det året som feltarbeidet har vart, gjentatte ganger poengtert at jeg er til stede for å samle materiale til en masteravhandling. Aktørene har således vært godt informert om og gitt sin tilslutning til at det de sier kan komme til å bli sitert i avhandlingen – dog anonymisert.

Fra åpne møter eller tilstelninger hvor jeg har deltatt, siterer jeg fra utsagn ment for publikum. Disse er som regel fremført av offentlige personer som sogneprester, imamer eller politikere. Her referer jeg dem ved navn, unntatt der det vil kunne identifisere Lille Kommune og Lille By. Eventuelle sitater fra enkeltaktører i pauser og lignende, er kun tatt med der jeg først har gitt til kjenne at det de sier kan komme til å bli sitert i avhandlingen.

Deltagende observasjon slik jeg anvender den, skiller seg dramatisk fra 70-tallets metodiske ide om at man objektivt og nøytralt kan observere menneskelig adferd og samhandling, og slik innhente data som er ubestridelige fakta. Jeg entrer feltet jeg skal innhente data fra fullt oppmerksom på at jeg både er og oppfattes som innehaver av en mengde roller og statuser *i tillegg* til min vitenskapelige observatør rolle og status. Jeg er en middelaldrende, fraskilt trebarns mor, enslig kvinne med majoritetsbakgrunn og medlemskap i Den norske Kirke så vel som Det norske Arbeiderparti. Feltet jeg skal inn å studere har få kvinnelige ledere, klar tale i hellige tekster om kvinnens (underordnede) rolle og plass i samfunnet og med gudsforestillinger fjernt fra mine egne. Jeg har min ballast av fordommer og vil kunne bli møtt med solide doser fordommer. Slik påvirker jeg feltet og feltet påvirker meg. Dette skaper

dynamikk i møte mellom observatør og observert, og genererer kunnskap som ellers kan gå tapt der observatør og observert er ”for like”.

Jeg har lang trening og mange års praksis i samtaleteknikker, målrettet formulering av spørsmål og lytte- samt observasjonsteknikker. Dette har jeg tatt metodisk aktivt i bruk og jeg mener at dette har gitt meg raskere tilgang til nøkkelinformasjon som en mindre rutinert observatør ville ha brukt lengre tid på å innhente eller kunne gå glipp av. Videre er disse teknikkene godt egnet til å invitere til åpne og tillitsfulle samtaler preget av klar tale og gjensidig respekt.

Etter min mening benyttes det for ofte kvantitative spørsmålsformularer for å innhente kvalitative data. Videre fokuseres det av og til for lite på spørsmålsteknikker og lytteteknikker og for mye på spørsmålenes *formuleringer* ved metodeundervisningen for studenter som skal gjøre minifeltarbeide på mennesker i samhandling eller som enkeltaktører. Spesielt i felt som er flerkulturelle og hvor en ikke har felles morsmål og kulturelle referanserammer, kan misforståelser og derfor tap av nøkkelinformasjon prege datamaterialet. Tidvis kan også informanter oppleve spørsmålsstilleren som kunnskapløs eller respektløs. Derfor har jeg aktivt tatt i bruk min kulturkunnskap når jeg har formulert og fremført mine spørsmål.

Spørre- og lytteteknikkene er redegjort for i metodekapittelet.

5.6 Innsamling av skriftlig informasjonsmateriale

Lille Kommune har en hjemmeside som gir tilgang til statistisk materiale om innbyggerne og politiske vedtak som for eksempel verdier og politiske mål. Dette har jeg benyttet som kilde for informasjon om kommunen, i tillegg til tall fra Statistisk Sentralbyrå.

Alle invitasjoner til dialogkvelder er sendt ut via e-post, og jeg har mottatt disse i feltperioden. Videre har invitasjoner til åpne dialogkvelder i både Lille Kommune og Lille By blitt distribuert ved papirark i tillegg. Det meste av dette har jeg fått tilgang til og benyttet som datamateriale i oppgaven.

Lille By har en avis som aktivt fulgte oppstartprosessen til dialogprosessen der. Disse artiklene, i elektronisk format, har jeg benyttet meg av for å kartlegge den delen av prosessen som jeg ikke personlig fikk fulgt i Lille By. Jeg har valgt å ikke legge inn referanser til disse avisartiklene da dette vil identifisere både Lille By og Lille Kommune. (Hvis nøyaktige referansene ønskes, vil jeg eventuelt oppgi disse etter en vurdering av hva informasjonen skal benyttes til.)

5.7 En ildsjel tar initiativ

Oktober 2006 deltok lederen av den kommunale innvandrertjenesten på en nasjonal dialogkonferanse arrangert av samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn – STL på Holocaust senteret i Oslo. Hun forteller at hun fant det spennende da aktørene fra forskjellige tros- og livssynssamfunn fortalte om sine positive erfaringer med dialog. Den personlige kontakten og det vennskapet som ofte utvikler seg underveis i dialogprosesser ble fremhevet av alle de nasjonale aktørene. Disse hadde understreket hvor verdifull kontakten på et

personlig plan var når det oppstod akutte situasjoner som hadde i seg potensialet for konflikt. Dette inspirerte henne til å ta initiativ til å starte en lokal interreligiøs dialoggruppe i hennes kommune.

Med bakgrunn i den situasjonen som hadde utviklet seg i kommunen, anså hun at dette ville kunne være et verdifullt nytt konfliktforebyggende tiltak lokalt. Hun innhentet informasjon om hvilke tros- og livssynssamfunn som var registrert med medlemmer i kommunen. Deretter sendte hun ut en invitasjon til dem om å komme til et sonderingsmøte i innvandrertjenestens lokaler.

5.7.1 Oppsummering av bakgrunnsinformasjon studiefeltet

Vi har sett her at kommunen valgte å tolke de konfliktene som hadde oppstått de siste fem årene inn i rammen av `økende religionskonflikter`. Samtidig framskrev de en negativ utvikling hvor konfliktnivået mellom religiøse grupper ville øke om man ikke satte inn mottiltak fra kommunens side. Informasjonen om den nasjonale dialogprosessen og de positive erfaringene man mente å kunne vise til derfra, ser vi førte til at kommunen valgte å satse på interreligiøs dialog som fremste konfliktforebyggende tiltak. Slik valgte kommunen – ved lederen for innvandrertjenesten - å skifte fokus fra en pessimistisk til en optimistisk situasjonsdefinisjon. Dette gav de kommunale myndigheter anledning til å vise at de hadde ”kontroll” gjennom å vise handlekraft; den ”tok grep” om situasjonen.

5.8 Dialogen starter opp

Dialogkveldene fant sted på kommunenes innvandrertjenestes lokaler. Disse benyttes til daglig som kontor og undervisningslokaler for flyktninger som deltar på introduksjonsordningens toårige kvalifiseringsprogram.

Forsamlingsrommet er stort og omkranset av kontorer. Dialogdeltakerne satt ved bord plassert i en firkant. Kortveggen er hvitmalt og fungerer som ”lerret” ved powerpoint presentasjoner. Det ble servert rikelig med kaffe, te, frukt og kaker hver gang.

Til dette første møte kom det to prester for Den norske Kirke (DnK) men forskjellige menigheter, en representant fra Bahai samfunnet, tre stykker fra to forskjellige muslimske menigheter, en fra en frikirke, en fra Den svenske Kyrkan, innvandrertjenestens leder og undertegnede.

I invitasjonen gikk det frem at innvandrertjenesten ønsket å presentere hvilken funksjon den har i kommunen. Deretter tilbød den seg å legge praktisk til rette for et dialogforum. Videre at man ville drøfte med de fremmøtte interessen for et permanent dialogforum. Det ble poengtert at de av dem som ville delta, var dem som kom til å utgjøre dialogforumet.

Møtet ble ledet av innvandrertjenestens leder og initiativtaker til dialogen. Kvelden startet med at alle deltakerne ble bedt om å kort presentere seg selv og det samfunn de representerte. Her redegjorde jeg for min rolle, spurte om det var i orden at de var del av mitt datagrunnlag, og fikk aksept på dette. Deretter kom et punkt hvor innvandrertjenesten presenterte

kommunens arbeid med flyktninger. Her understreket hun erfaringer med at flyktninger savner tilhørighet i en ny og ukjent tilværelse.

”Flyktninger og immigranter kommer mer eller mindre tomhendte til Norge, men en ting har de alle med som bagasje – sin kulturarv og sin tro. Denne ønsker de å aktivere så raskt som mulig, både for å føle trygghet, velvære og for å finne fotfeste slik at de kan fungere i det nye samfunnet.”

Videre forklarte hun at det derfor har en positiv effekt for dem som finner en lokal menighet de raskt kan knytte seg til. Denne fungerer ofte som en trygg forankring der alt annet er nytt og ukjent. Dette hjelper nyankomne flyktninger raskere til å finne indre ro. Hun understreket at dette var en av grunnene til at hun hadde tatt initiativ til dialogforumet.

Neste punkt på dagsorden var en redegjørelse for Regjeringens syn på dialogarbeid, gjennom en presentasjon av Stortingsmelding nr.49, 2003-2004, *Mangfold gjennom inkludering og deltakelse, ansvar og frihet*. (Bondevik 2 regjeringen) Denne redegjørelsen hadde jeg blitt bedt om å gi da jeg ”studerer den slags” som kommunens representant formulerte det, og jeg sa meg villig til dette. Slik fikk jeg også en anledning til å sette meg grundigere inn i hva de politiske myndighetene ville med dialogarbeide.

I meldingen står det blant annet at Regjeringen mener interreligiøs dialog er ønskelig og nødvendig for å tilrettelegge for en harmonisk utvikling i flerreligiøse samfunn, og er en kilde til å finne løsninger på vanskelige saker. At samfunnet klarer å inkludere alle, er en sentral utfordring for inkluderings- og mangfoldspolitikken og for å nå målet om harmonisk sameksistens.

Etter innledningene var det diskusjon rundt etablering av et dialogforum. Det var stor interesse for dette. Ytringer som gikk igjen, var: ”Dette er et viktig initiativ”, ”Dette må vi gjøre”, og ”Dette mener vi er viktig og vil vi gjerne delta i”. Ingen var negative til initiativet.

Denne første dialogkvelden var preget av optimisme og glede over at dette initiativet var tatt. Det ble overhode ikke fokusert på religionskonflikter, verken globale eller lokale. Gleden over og viktigheten ved og komme sammen for å starte en dialogprosess var det alle fremhevet. To av de muslimske deltakerne forklarte mot slutten av kvelden at de *egentlig* bare kom for å se hva dette var. De var i ferd med å bygge opp et dialogforum i nabokommunen Lille By og ville sjekke ut hva som var på gang her da mange av deres medlemmer bodde i Lille Kommune. Dette skapte ingen ”dårlig stemning”, heller gjensidig nysgjerrighet.

5.8.1 Dem som valgte å delta

På nasjonalt plan har fokuset vært at det er *lederne* for trossamfunnene som bør delta i dialogene. Lille Kommune adresserte sine invitasjoner til tros- eller livssynssamfunnets oppgitte postadresse lokalt. Kommunens representant var åpen for at det da kunne komme vanlige menighetsmedlemmer, men *forventet* at lederne møtte frem. Fra Den norske Kirke kom det i starten ”vanlige” prester. Disse forklarte at sokneprestene ikke hadde hatt tid men hadde som mål å delta på et senere tidspunkt. Fra de muslimske menighetene kom ”forstandere” eller menighetsledere men ingen imamer. Fra de andre trossamfunnene kom sentrale menighetsmedlemmer. Alle – unntatt dem fra DnK – understreket at de hadde et personlig engasjement som hovedmotiv for å komme. DnK prestene forklarte at

Mellomkirkelig Råd hadde vedtatt interreligiøs dialog og at sokneprestene deres hadde sendt dem.

De første tre gangene kom det deltakere fra forskjellige tros og livssynssamfunn, men den første kvelden hadde klart flest deltakere med sine ti stykker. Andre gang var det fem og tredje gang var det fire deltakere. Deretter var det mellom tre og fem som møtte frem på dialogkveldene.

De første tre gangene kom det medlemmer fra muslimske trossamfunn, men fra forskjellige menigheter. Alle som deltok uttalte at dialoginitiativet var viktig og dette ville de delta på – i hvert fall skulle de oppfordre sin menighet til å delta.

Ingen av dem som kom fra de muslimske menighetene hadde norsk opprinnelsesbakgrunn. Deres norskkunnskaper varierte derfor fra flytende (født i Norge) til meget gebrokkent (innvandret) norsk. Dem som behersket norsk godt var klart mer aktive i samtalen.

På de første tre møtene hadde dem som representerte forskjellige kristne trossamfunn norsk kultur- og språkbakgrunn. Senere deltok det katolikker og baptister som hadde ikke-vestlig bakgrunn, men på dette tidspunktet møtte det ikke lengre opp noen med muslimsk tilhørighet. Fra nå av var det kun forskjellige kristne trossamfunn som møtte opp. Hvor ble muslimene av?

5.8.2 Oppsummering av oppstartprosessen

På et påtagelig vis skilte den lokale dialogen seg fra den nasjonale da denne startet opp. I Lille Kommune var det helt fra starten av en *flerkulturell* i tillegg til *flerreligiøs* dialog. Leirvik påpekte i sin oppsummering av 15 år med dialog i Norge at i den nasjonale dialogen var lenge preget av at deltakere hadde norsk språk- og kulturbakgrunn. Lederne for IRN og Buddhistforbundet hadde norsk språk- og kulturbakgrunn mens et overveldende flertall av medlemmene deres hadde en ikke-vestlig opprinnelsesbakgrunn. Medlemmer av majoritetskulturen representerte med andre ord store grupper med kulturell minoritetsbakgrunn. Dette lettet nok dialogen både deltakerne (de norsktalende) imellom og med de sentrale myndighetene. Hvor representative disse lederne *faktisk* var for sine medlemmer, ble ikke problematisert.

Dialogen i Lille Kommune, slik jeg ser det, var et mer representativt eksempel på de utfordringene som man møter der minoritet og majoritet skal finne sammen over store forskjeller i tolkning av situasjoner og verdibaserte prioriteringer. Å skulle samtale – ha dialog – når man ikke har felles morsmål er en utfordring som kommer i tillegg til kultur-, tros- og livssynsforskjeller. Å være i minoritet og samtidig oppfatte seg som likeverdig part i møte med majoritetsreligionens representanter er en utfordring, spesielt hvis man ikke "er flytende" i majoritetsspråk og kultur. Å være fra majoritetsreligionen og oppfatte hva dialogpartneren fra minoritetene faktisk sier og mener, kan være en større utfordring når vedkommende er stotrende på fellesspråket. Kommunens representants årelange erfaring med å kommunisere med fremmedkulturelle ble en stor forse for dialogprosessen i Lille Kommune.

5.9 Optimisme og søknad om økonomisk støtte

De første dialogmøtene hadde en positiv og entusiastisk tone. Deltakerne ytret, som vi har sett, at dialogarbeidet var viktig, nødvendig, ønskelig og måtte prioriteres. Dette var oppmuntrende for kommunens representant som jo var initiativtaker til dialogforumet. Da hun fikk informasjon om at Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn ²⁶ hadde utlyst midler de hadde fått til lokalt dialogarbeide av staten, bestemte hun seg for at Lille Kommune skulle søke. Med et økonomisk tilskudd ville man kunne ta kostnadene med at dialogaktørene tok utflukter til hverandres gudshus og til å dekke deltakeravgifter ved større konferanser og lignende, forklarte hun.

I søknaden ble det fremhevet at man ønsket å tilrettelegge for dialog blant talspersoner og ledere innen forskjellige trosretninger i kommunen. Hovedmålet var å:

”åpne dørene for hverandre slik at tro ikke fører til fordommer, motsetninger og fiendtlighet for barn og unge i lokalsamfunnet.”

Søknaden førte til at kommunen ble invitert inn til et møte med STL sekretariatets leder, hvor de fikk anledning til å presisere søknaden. STL var positive til at jeg også deltok på møtet.

På møtet la kommunen fram hvor viktig det var for nyankomne flyktninger å finne et trossamfunn de kunne knytte seg til. Videre poengterte de ønsket om å forebygge konflikter som kunne springe ut av økt antall forskjellige trossamfunn i kommunen. Sekretariatslederen forklarte at i utgangspunktet var Samarbeidsrådet fokusert på å hjelpe til der det var trossamfunn som tok initiativ til dialog og var uvante med at en kommune eller kommunal instans tok initiativ. Derfor var de ikke interesserte i å gi økonomisk støtte så fremt ikke de fikk forsikringer om at trossamfunn var involverte fra starten av.

Rådet bad på denne bakgrunn om en ny, mer utfyllende søknad som også var støttet av ett eller flere av de lokale trossamfunnene. Dette etterkom kommunen og den nye søknaden hadde vedlagt et brev fra en lokal menighet av Den norske Kirke. Av dette brevet gikk det frem at sokneprestene i Lille Kommune over tid hadde snakket mye om mulighetene for å skape en arena for tros- og livssynsdialog i den flerkulturelle kommunen. Etter at de ble klar over kommunens initiativ, tok de dette som:

”... en gave og som et svar på våre spørsmål om hvordan vi skulle gå fram for å etablere kontakt med representanter for de andre tros- og livssynssamfunnene i Lille Kommune.”

Menighetsrådet uttalte via brevet at:

”Vårt menighetsråd ser at de innvandrere som har kommet til Lille Kommune, representerer en stor og viktig utfordring for vår kirke og vår menighet.” Soknepresten skriver videre at menighetsrådet vil arbeide for at andre menigheter av DnK samt de frikirkelige menighetene de samarbeider med gjennom Felleskomiteen for menighetene i Lille Kommune: ”... også blir utfordret til å ta del i dialogen”.

Vi så tidligere at STL var skeptiske til å støtte Lille Kommunes dialogprosjekt da initiativet kom fra kommunen selv og ikke ett eller flere av trossamfunnene. Til dette kommenterer brevet fra menigheten at:

”Vi tenker at det er en stor fordel at initiativet kommer fra innvandrertjenesten og at vår menighet er innbudt på lik linje med andre til dialog om religion og livssyn. Vi ser

²⁶ Redegjort for tidligere i oppgaven

dette prosjektet som en viktig og velegnet døråpner til religionsmøte og livssynsdialog i kommunen vår på bred basis”.

Søknaden fra Lille Kommune ble behandlet i henhold til STL sine prosedyrer for tilskudd til lokale dialogmidler; en referansegruppe for lokale dialoger innstiller for arbeidsutvalget som deretter fattet vedtak.

Søknaden ble denne gangen imøtekommet.

I tildelingsbrevet står følgende å lese:

”I våre retningslinjer for tilskudd gir vi prioritet til dialogprosjekter eller dialogarbeid som er forankret i ett eller flere tros- og livssynssamfunn, og som har støtte fra flere. Vi ser at deres prosjekt høre et litt annet utgangspunkt, da det er kommunen som tar initiativet og som forankrer prosjektet. Referansegruppa og styret i STL har likevel vurdert at dette er et viktig initiativ, (...)”

5.9.1 Oppsummering av søknadsprosessen

Her ser vi tydelig hvordan kommunen på et plan akseptere ideen om at forskjellig religiøs identitet fører til fordommer som deretter gir konflikter. Deretter signaliserer man ansvarlighet gjennom å søke om støtte til et tiltak som ”alle vet” fungerer som en kur mot fordommer, interreligiøs dialog.

Her er det interessant å merke seg at DnK i Lille Kommune ikke på egenhånd hadde tatt initiativ til dialog. Dette til tross for at de mente at det var et behov for dette. Så kan vi muligens tolke deres glede over å bli ”innbudt på lik linje” med andre trossamfunn dit hen at man ønsket å tone ned den fordel man hadde ved å være majoritetsreligionen og slik møte ”de andre” som likeverdige dialogparter. Dermed var det vel verdt å vente på at noen andre skulle ta initiativet.

Interessant er det også å merke seg at til tross for at det er statlige penger STL forvalter til dialogbruk, så støtter de ”egentlig” bare dialoginitiativ som kommer fra egne rekker. Sånn sett er denne tildelingen en ny praksis som STL innfører, man støtter initiativ tatt utenfra når dette ansees viktig nok.

5.10 Lille By

5.10.1 Lille By kommer inn i bildet

Hvor ble det av alle muslimene som deltok i starten hos Lille Kommune og så forsvant?

Samtidig med at Lille Kommune mottok det positive vedtaket fra STL, kunne vi lese følgende i Lille By Tidene:

”Protestanter, muslimer, katolikker, sikher, humanetikere, bahá’íer, holister, metodister og baptister er skjønt enige om en ting. De vil at Lille By skal være en god by å bo i, uansett hva man tror på. Derfor etablerte de i går Lille By tro og livssynsråd.”

Her finner vi igjen de muslimske lederne som deltok på de første dialogkveldene i Lille Kommune. De muslimske menighetene de representerte hadde mange av sine medlemmer bosatt i Lille Kommune, men Moskeene var i Lille By. Dette gjorde det naturlig for dem å engasjere seg der. Det stemte derimot ikke det som stor i avisreferatet, at dette var et stiftelsesmøte. Det var et sonderingsmøte.

5.10.2 Presentasjon av Lille By

Lille By er nabokommune med Lille Kommune. Den har i underkant av 60.000 innbyggere hvorav 15 % er av ikke-vestlig opprinnelse.

I Byplanen står følgende verdigrunnlag vedtatt av bystyret:

”Lille By er en by som preges av kulturelt mangfold. Etnisk mangfold er en viktig del av dette, siden byen har en stor innvandrerbefolkning. Lille Bys stor mangfold inkluderer også ulike livssyn, ulik seksuell legning og ulik grad av funksjonsevne. Dette mangfoldet er en styrke for byen, men også en utfordring. Det forutsetter toleranse for ulikhet og evne til å ta det kulturelle mangfold i bruk som ressurs og kreativ stimulans. Lille By har som målsetting å være en foregangskommune i forhold til å skape et inkluderende samfunn. Det skal være et samfunn uten rasisme og diskriminering, men med en åpen og likefrem debatt om de muligheter og utfordringer Lille By står overfor.”

Hvis vi ser tilbake til kapitelet hvor det ble redegjort for EUs anbefalinger for hvordan lokale myndigheter bør forholde seg til den økende pluralismen, ser vi at Lille Bys verdigrunnlag passer godt inn. Man er tydelig på at alle forskjellene er en utfordring, men formulere dette i positive termer. I god utopisk ånd vedtar man en fremtidsvisjon der forskjellene blir til styrke og åpen og likefrem debatt preger den offentlige samtalen. Dette gir politikerne motivasjon til å erklære at de skal bli en foregangskommune gjennom å skape et inkluderende lokalsamfunn uten rasisme og diskriminering. Kommunens optimistiske atmosfære fungerer som ramme rundt initiativet til etableringen av et tros og livssynsråd.

5.10.3 Sonderingsmøte mellom tros- og livssynssamfunn i Lille By

På dialogkveldene i Lille Kommune møtte på dette tidspunktet kun to sokneprester fra DnK, en katolikk med flyktningbakgrunn, kommunens representant og undertegnede, opp. Disse diskuterte hvorfor ingen muslimer kom og konkluderte med at de prioriterte å være aktive i Lille By. Basert på dette bestemte de seg for å sende to stykker som observatører til sonderingsmøtet i Lille By. Slik ville de sondere mulighetene for et samarbeid over kommunegrensene. Man tenkte seg at *lederne* helst ville være der moskeen lå, men da menighetene hadde mange medlemmer i Lille Kommune håpet man at lederne kunne oppfordre disse til å delta i den lokale dialogen.

Jeg deltok ikke på sonderingsmøtet, men referer nedenfor fra avisdekningen av møtet.

Ledere fra forskjellige tros- og livssynssamfunn poserte etter sonderingsmøtet på et bilde i Lille By Tidene mens de viser frem en intensjonsavtale om å sondere mulighetene for å etablere et dialogråd. I avisartikkelen som omtaler begivenheten leser vi

”- Dette har vært en flott opplevelse. Nå er jeg veldig glad, sier den kristne. - Vi er de eneste her i forsamlingen som ikke tror på en gud, men vi har jo et livssyn. En av våre grunnleggende verdier er å være åpne mot hverandre og ha dialog. Det passer veldig godt inn i tankegangen med å etablere dette rådet, sier humanetikerens. - I dag legger vi grunnlaget for et verk. Hvis vi samarbeider bra, blir det et vakkert verk, sier muslimen.”²⁷

Videre heter det at barn fra den lokale barneskolen underholdt med egenproduserte tekster som var forstemmende dystopiske på voksenverdens vegne, etter min mening:

”Voksne slåss og hatet brenner. Vi vil heller være venner...”

Sonderingsmøtet springer ut av et samarbeidsinitiativet som første gang ble formalisert februar 2006 i Lille By. En muslimsk imam og en prost i Den norske Kirke skrev under på et dokumentet som skulle skape grunnlaget for sonderinger om et fast dialogforum mellom muslimer og kristne i Lille By. Fra avisdekningen av møtet forstår vi at initiativet kom etter at den kristne avisen Magazinet trykket karikaturtegninger som enkelte muslimske miljøer fant støtende. Initiativet omtalte de selv som:” Resolusjonen om fred og forståelse” og var ment som et bidrag til å skape et bedre flerkulturelt samfunn i Norge.

En av deltakerne uttalte den gang at:

”Vi må ikke nøye oss med det noen har sagt - at vi skal jobbe for å skape et bedre Norge for våre barn. Det er her og nå som teller. Vi har ingen tid å miste. Vi som er voksne nå fortjener også å bli respektert for de vi er.”

I avisreferatet står det at muslimene som kom til møtet ikke la skjul på at de har gjennomlevd noen tøffe uker - med harde psykiske og følelsesbelastende opplevelser - etter at Magazinet trykket det de oppfattet som karikaturtegninger av profeten Mohammed. I et intervju uttaler initiativtakeren, en mann med pakistansk bakgrunn, at:

”Dessuten har brenningen av det norske flagget og angrepet på de norske soldatene i Afghanistan såret oss norske muslimer "den andre veien". Vi misliker sterkt slike ekstremistiske handlinger. Dette var mye av bakgrunnen for at vi fikk samlet kristne og muslimer til forbrødring. Det har aldri skjedd i Norge før at kristne om muslimer har laget en slik avtale, sier fredsaktivisten. Mitt mål er at vi skal bli en familie. Men det må baseres på gjensidig tillit og respekt for hverandres religioner og skikker.”

Etter dette initiativet foregikk det mer eller mindre jevnlig samtaler mellom enkelte kristne og muslimske ledere i Lille By. En arbeidsgruppe hadde forberedt etableringen av et tros- og livssynsråd. En invitasjon med forslag til intensjonsavtale ble sendt alle registrerte tros- og livssynssamfunn i Lille By og omegn. Resultatet av forberedelsene så vi deretter i form av initiativet til sonderingsmøte om å danne et *Lille By tros- og livssynsråd*.

Fra Lille Kommune deltok som tidligere nevnt en av sokneprestene og kommunens representant på møtet i Lille By og rapporterte tilbake at Lille By var villige til å åpne for å inkludere omegn kommunene i tros- og livssynsrådet.

²⁷ I avisen er navnene selvfølgelig oppgitt, det er jeg som har anonymisert dem her.

Den påfølgende dialogkvelden i Lille Kommune kom det kun kommunens representant, en av sokneprestene og undertegnede. Møtet deretter kom en kvinnelig baptist predikant med flyktningbakgrunn. Soknepresten var ivrig etter å møte muslimske ledere og uttrykte frustrasjon over at disse fremdeles ikke møtte frem.

5.10.4 Samtale med en sokneprest i Lille By

I etterkant av sonderingsmøte referert til ovenfor, hadde jeg en samtale med en av sokneprestene som sto sentralt i arbeidet med etableringen av rådet i Lille By. Han uttalte blant annet at han mente:

”... tiden er overmoden for dette initiativet. Jeg begriper ikke at vi ikke har tatt dette grepet før! Vi (kirken) må ta på alvor at de (innvandrere og muslimer) er borgere av landet, de har kommet for å bli”.

Han forklarte at han så på dialogarbeidet som samfunnsgagnlig da man på denne måten fikk anledning til å adressere hverandre som spesifikke mennesker, ikke som gruppen ”de andre”. Dette var av umistelig verdi mente han. Gjennom dialogarbeid etablerte de et sted de kunne møtes i fortrolighet og tillitt uten følelsen av at den andre hadde en skjult agenda. På mitt spørsmål om det var en utbredd oppfatning generelt i de kristne menighetene at ”de andre” – muslimene - hadde en skjult agenda, svarte han bekreftende.

Videre fortalte han at tros- og livssynsrådet ville bli en møteplass med en uanstrengt, hyggelig atmosfære mellom mennesker med forskjellig tros- og livssynsbakgrunn. Jeg spurte ham om det var noen enkeltpersoner som hadde inspirert ham til å engasjere seg så aktivt i dialogarbeid. Han svarte at han hadde lest ”alt av” teologen Oddbjørn Leirvik og beundret ham meget høyt.

Underveis i samtalen spurte jeg ham hvilke tema han mente var mest aktuelle å starte med i dialogarbeidet og han svarte livsløpsproblematikk. Jeg fortalte da at det samme tema ble fremhevet av aktørene i Lille Kommunes dialogforum og jeg spurte ham hva han mente grunnen til dette var. Han forklarte at i Lille By, som i Lille Kommune, hadde man opplevd store utfordringer ved plutselige, uventede dødsfall der avdøde hadde hatt ikke-vestlig og ikke-kristen bakgrunn. Manglende kunnskap om forskjellige religiøse og tradisjonelle ritualer knyttet til hvordan avdøde skulle behandles, fremhevet han som problematisk. Å behandle den døde og de pårørende korrekt er man ekstra sensitiv for da dette er så avgjørende at går riktig for seg for alle troende. Forskjellene i denne type ritualer var det vesentlig at man fikk innsikt i slik at man ikke økte byrdene for de pårørende gjennom å gjøre fatale feil. I både Lille Kommune og Lille By hadde det for eksempel oppstått problemer med å oppdrive gravplasser nok tilpasset de forskjellige religiøse tradisjonene og kirkevergene hadde reist dette som et problem som måtte løses på et overordnet plan. Dette var temaer som han så som helt sentrale å finne samforente løsninger på gjennom å benytte et tros- og livssynsråd, understrekte han.

Soknepresten kom inn på at administrasjonen i Lille By hadde vist stor interesse for og aktiv støtte til dialogarbeidet. Rådmannen ønsket å involvere sin stab i arbeidet. Arbeidsgruppen som utredet det nye rådet skulle på en studietur til Leicester Council of Faiths i England, og rådmannen hadde spurt om å få delta med tre stykker.

Flere ganger i løpet av samtalen fremhevet han hvor presset han var på tid til daglig, at han egentlig hadde behov for avlastning fra praktiske arbeidsoppgaver for å få tid til dialogarbeidet og alt som fulgte med det – på toppen av alle andre oppgaver. Da han fikk vite at i Lille Kommune hadde innvandrertjenesten tatt på seg å stå for alt det praktiske administrative arbeidet i forbindelse med dialogarbeidet, uttalte han at han synes det var fantastisk og at han ønsket seg akkurat den type avlastning selv.

På mitt spørsmål om på hvilken måte det var relevant å ha med en kommunal instans på studietur i interreligiøst dialogarbeide, om kommuneadministrasjonen egentlig hadde en naturlig plass i tros og livssynsdialogen, besvarte han med at det hadde han ikke hatt tid til å tenke særlig over.

Det kommunale og politiske engasjementet inn i den interreligiøse dialogprosessen som vi har sett at blant annet EU sterkt oppfordrer til, finner jeg så langt ingen som problematiserer verken på grasrotplan eller høyere opp. At det er offentlige bevilgninger som finansierer dialogaktivitetene, ser ikke ut til å være gjenstand for andre reaksjoner enn pur takknemlighet. At det muligens følger politiske føringer og forventninger med pengebeløpene, diskuteres ikke på lokalplan. Det diskuteres det jeg vet ikke særlig mye på nasjonalt plan heller, kun av dem som er motstandere av dialogen.

Vi skal i de følgende kapitlene se at det er en påtagelig avstand mellom menighetsmedlemmenes syn på interreligiøs dialog og det religiøse og politiske lederskaps ambisjoner for dette. At politikerne har ”ambisjoner” på dette feltet, det ble klarere og klarere for meg etter som feltarbeidet skred frem.

5.11 Kirkekaffen – der man treffer grasrota

I de fleste kirkene tilknyttet til Den norske Kirke og andre kirkesamfunn, er det tradisjon for det man kaller *kirkekaffe*. Det er kirkekaffe hver søndag etter gudstjenesten som et tilbud om sosialt samvær etterpå. Oftest er det en egen lokal kirkekaffegruppe som har ansvaret for å bake kaker, koke kaffe og å rigge til.

De gangene jeg deltok på gudstjenester under feltarbeide, hadde jeg stor glede av å delta på kirkekaffen. Der fikk jeg møte menighetens aktive medlemmer (i oppgaven her definert som grasrota i kirkesamfunnene) og fikk lyttet til deres synspunkter. I det følgende vil jeg blant annet referere fra denne type samtaler.

5.11.1 Økumenisk uke – intrareligiøs dialog gjennom 100 år

I januar 2008 var det økumenisk uke. Begge sokneprestene som var deltakende i dialoggruppa, var også aktive aktører under den økumenisk uken i Lille Kommune og Lille By. Avslutningen på uka var en søndag hvor det var flere økumeniske gudstjenester. Jeg deltok som observatør denne dagen.

Det hele startet med en økumenisk gudstjeneste i Lille Kirke hvor den ene av dialogaktørene er sokneprest. Han åpnet med å fortelle at de økumeniske gudstjenestene tidligere hadde vært

samkjørte, men at denne gangen ville den bli holdt på vertsmenighetens premisser da den inneholdt dåp og nattverd.

”Slik kan de som er besøkende bli bedre kjent med hverandres forskjellige tradisjoner.”

Han forklarte videre at man økumenisk tro hadde invitert med en baptistprest og at han fant det spennende at to tradisjoner møttes denne dagen. Baptistpresten skulle også holde en ”gjestepreken”.

”I dag vil sammenhengen mellom tro og dåp utfordres”, forklarte han.

Han henviste til at det også var Bibelens dag og at troen ikke hører hjemme i lukkede hemmelige rom. Videre sa han at den som aktivt påkaller Herrens navn blir frelst og lar seg påvirke av det gode i livet. Gjennom dåpen blir barna tatt opp som del av menigheten, fortsatte han. Så var det dåp og mange barn ble båret frem. Presten løftet barna opp etter dåpshandlingen. Dette var for at barnet kunne se utover dem – menigheten - det nå var blitt en del av, forklarte han. Dåpen, forkynte han, er et hellig ansvar.

Etter dåp og preken var det nattverd. Denne ble utført av prestene fra både vertsmenigheten og baptist presten.

Etter gudstjenesten var det kirkekaffe. Her satte jeg meg ned ved et tilfeldig bord og kom i snakk med menighetsmedlemmene som satt der. Det var to godt voksne kvinner og en godt voksen mann. Mannen fortalte at han var aktiv i menigheten og også aktiv i det økumeniske arbeidet. Da jeg fortalte at jeg skrev på en avhandling om interreligiøs dialog og spurte hva han mente om denne type dialog, utbrøt han:

”Det er jeg absolutt imot!”

Han forklarte at han mente det var viktig med økumenisk arbeid også på tvers av kulturer, men at å ha dialog på tvers av *religioner* var han imot. De to kvinnene nikket samtykkende. Da jeg bad ham utdype dette, forklarte han at det er dialog mellom kristne og muslimer han er imot.

”Det er for mange forskjeller og derfor blir det for vanskelig”, forklarte han.

Da jeg ber ham forklare hvilke forskjeller som er så vanskelige, viser han til at det er så stor avstand i synet på kvinnens plass og rolle i samfunnet og at dette er den største og viktigste forskjellen.

”Når de forteller om sitt syn på kvinnen blir jeg så opprørt at jeg ikke orker å fortsette å snakke med dem. Det blir rett og slett alt for vanskelig for meg”.

Han sier han er for at man skulle jobbe for å integrere innvandrere i samfunnet, men at man ikke skal snakke sammen om trosspørsmål på tvers av kristendom og islam.

”Det er vanskelig nok å ha dialog mellom oss som tilhører forskjellige kirkesamfunn, men den dialogen gir i hvert fall mening. Vi har tross alt troen på Jesus felles og er alle del i Jesu legeme.”

5.11.2 En frimenighet – internasjonal forbrødring og Djevelens utsendinger

I januar 2008 kom det en invitasjon til fest stilet til innvandreretaten i Lille Kommune, hos en av frikirkene i en nabokommune. Frikirker betegner i norsk dagligtale protestantiske kirkesamfunn utenfor Den norske Kirke, uavhengige av statsmakten. De frikirkelige kirkesamfunnene regner seg som helt uavhengig av noen øvrig myndigheter, kun underlagt Gud selv.

Av invitasjonen går det frem at denne frikirken har hatt flere sammenkomster med innvandrere. Kirken har ca. 150 medlemmer og enkelte av disse er bosatt i Lille Kommune. På tilstelningen ville det delta folk fra minst 10 land og kirken anså seg som en inkluderende, flerkulturell norsk frikirke. Mye av underholdningen skulle innvandlerne stå for - et sangkor fra Burma, samt sang og dans fra det afrikanske kontinentet. Det skulle også serveres forskjellige typer tradisjonell mat. Det ble forklart at en god del etniske nordmenn også ville delta og målet var integrering, mat og sosialt samvær.

Innvandrertjenestens leder takket ja og inviterte med seg 6 flyktninger og meg. Flyktningene hadde både kristen og muslimsk bakgrunn. De var relativt nyankomne og behersket ikke norsk språk særlig godt ennå.

Da vi ankom kirken var det allerede ankommet mange og mange av dem med afrikansk bakgrunn. Det var også mange barn som løp rundt, lo (eller skrålte som vi også kaller det på norsk) og danset. Det var meget annerledes enn slik jeg hadde opplevd den økumeniske gudstjenesten. Der var det riktig nok også barn til stede, men disse ble stadig hysjet på og dysset ned av de voksne. Frikirken fyltes opp og jeg anslo at ca. 40 % av de fremmøtte hadde ikke-vestlig bakgrunn.

Kirkens eldste pastor holdt åpningstalen. Under denne var det fremdeles mye liv i forsamlingen, både norske og innvandrere oversatte for dem som ikke forstod språket.

Pastoren fortalte at kvelden ble holdt i en atmosfære av "International fellowship". Han ønsket det skulle bli en koselig og minnerik kveld. Han ville vi skulle ta det med ro, det var ingen formelle ting som skulle skje. Her var vi venner og skulle ha det kjekt sammen.

"Denne kvelden er for å gjøre ekstra stas på våre nye landsmenn. Personlig har jeg like mange utenlandske som norske venner", fortalte han.

Pastoren fortalte om familiens år som misjonærer på andre kontinent og hva dette gav dem av erfaringer, lærdom og livslange vennskap. Han fortalte også at de lærte hva det vil si å være nye i et fremmed land med ukjente skikker og språk. Kona, han og flere andre i menigheten hadde derfor valgt å engasjere seg som flyktningguider i regi av Røde Kors.

"Hvis noen av dere (flyktninger som deltok) trenger hjelp til å fylle ut skjema eller lignende, er det flere her i menigheten som kan hjelpe dere med det."

"Visjonen for denne kirken er å ære Gud med det vi gjør – også i kveld."

Sangene de sang var stort sett på engelsk slik at alle skulle kunne delta. Det var allsang og det var solosang. På et tidspunkt kom fem kvinner med innvandrerbakgrunn fra det afrikanske kontinentet frem og sang.

Tradisjon tro i denne kirken ble det fremført vitnemål En kvinne med innvandrerbakgrunn fra det afrikanske kontinentet og som i tillegg var eneste kvinnelige medlem i styre for kirken, vitnet følgende: Da hun satt på flyet på vei til Norge, kom hun til å tenke på historien om Josef som ble solgt av sine brødre og hva Gud sa til ham. Denne historien tok hun som en lignelse på det å være flyktning eller innvandrer.

”Da jeg kom til Norge var alt fremmed, alt var nytt for meg. Jeg forstod at uansett hva og hvem du er i hjemlandet, her er du ett null. Du tenker: Hvorfor behandler folk meg som en tulling, tigger og fattig? Så måtte jeg lære språket og skikkene. Det var vanskelig og det var mange misforståelser. Gud vil vi skal være åpne og lære noe her også. Jeg er fra ... landet, men har fått et nytt hjemland. Jeg skal være det beste av det jeg kan være her.”

Hun vitnet (fortalte) videre:

”I historien om Josef lærer Gud oss å ikke miste håpet. Josef gikk fra å være slave til å bli rett etter kongen. Da kunne han hjelpe også sine egne i det gamle landet. Mitt budskap til deg i dag er at Gud vil føre deg videre.”

Etter henne vitnet en av kirkens yngre predikanter, en med norsk opprinnelse.

”Jeg har vokst opp i Afrika. Jesus var flyktning også, så når vi tar imot dere tar vi imot Jesus. Vi i menigheten er taknemlige for at dere kommer hit for å hjelpe oss å vinne Norge for Jesus.”

Her får vi en klar forståelse av at det er de *kristne* med flyktning- eller innvandrerbakgrunn som man har inkluderingsfokus på i denne kirken. At flere med muslimsk bakgrunn deltok denne kvelden, ble inne nevnt før senere og da var det jeg som brakte det på banen.

Etter vitnemålene gikk en gruppe med Burmesiske flyktninger frem og sang ”Barn av regnbuen” av Lillebjørn Nilsen.

Pastoren inviterte deretter forsamlingen til å slå opp i Salmenes bok 133:1²⁸ og synge med. Deretter utbryter han:

”Enhet holder oss sammen uansett forskjeller. Alle kristne hører sammen! Wow! Først er det et sjokk, så et JA! Det er en grunn til at vi er samlet her, vi tilhører Jesu legeme”.

Så ble det annonsert at representanten fra Lille Kommune skal holde en hilsningstale. Da hun først og fremst representerer kommunen i sammenhenger som dette, ble hun et øyeblikk litt usikker da de ba henne hilse forsamlingen. Hun hadde jo med seg flyktninger med både kristen og muslimsk tilhørighet og det var viktig at hun forble en ”nøytral” person og ikke *representant* for en religion. Flyktningene vet hun er medlem av DnK, men de kjenner henne som en usedvanlig inkluderende, kunnskapsrik og lyttende samtalepartner i verdspørsmål. Her i denne frikirkesettingen viste hun hvor elegant hun formulerer seg i en flerreligiøs og flerkulturell situasjon der religiøs identitet står i forgrunnen. I hilsningstalen – som hun tar mer eller mindre på sparket - fremhever hun at mangfold og tro *er integrering*. Bagasjen til flyktninger og innvandrere består også av tro og livssyn, påpeker hun.

²⁸ Salmenes bok kapittel 133¹ En sang ved festreisene; av David. Se, hvor godt og hvor liflig det er at brødre også bor sammen!

”Det er ikke *det* (religiøs identitet) kommunen til daglig arbeider med, men vi har sett over tid at det er en sak vi ikke kan ta alvorlig nok. Derfor mener jeg det er vår oppgave å hjelpe dem (flyktningene) å finne et ståsted i kommunen. Det er vanskelig å presentere seg på et nytt språk. I arbeidet mot fiendtlighet må vi skape lokale møteplasser for et godt naboskap og ha tålmodighet.”

Så var det mer musikk og flere prekener – denne delen av programmet varte ca. 1,5 time. Deretter opplyste menighetsforstanderen at det var tid for å dele et måltid sammen.

”Måltider betyr så mye, i utlandet er det måltidet som er det vesentligste i hele saken. Så også hos oss i kveld.”

Det var satt opp en rekke småbord til de ca. 70 fremmøtte. Maten var laget etter oppskrifter fra det afrikanske kontinentet. Dessertene var kaker laget etter norsk, kirkekaffe tradisjon.

Flere av de fremmøtte hadde muslimsk bakgrunn, var relativt nyankomne flytninger og behersket norsk språk dårlig. De som hadde denne bakgrunnen spiste ikke av varmmaten, kun av kakene. Alle andre forsynte seg av begge deler.

Folk satt blandet norske ikke-norske rundt bordene og det ble pratet, og ikke minst gestikulert, livlig. Ved bordet jeg satt, var det to norske og en ung burmesisk familie. Disse snakket lite norsk, så det ble ingen dyp samtale. Da de var ferdig med maten, gikk de hjem for å legge sine små barna.

Kvinnen som hadde vitnet satte seg da ved bordet vårt og innledet en hyggelig samtale om tro og kultur. Rett etter kom en norsk middelaldrende mann og fortalte at han var gjenfødt kristen og aktiv i menigheten. Han spurte vennlig hva jeg jobbet med og da jeg fortalte at jeg skrev en masteroppgave ved teologisk fakultet om religionsdialog, ble han høylydt aggressiv og sa:

”Hvordan våger du! Hvordan våger dere! Det er en skam!”

Jeg spurte hva han mente med dette og han svarte at det står i Koranen at muslimer skal snakke sant til hverandre, men at de kan lyve for andre. Dette betydde at man ikke kan stole på muslimer når man har dialog med dem;

”De lyver deg rett opp i ansiktet hvis det tjener deres sak som er å gjeninnføre Kalifatet og verdensherredømme!”

Jeg påpekte at det var flere muslimer invitert og til stede i kirken denne kvelden og spurte hva hen mente om dette. Han svarte at han personlig hadde mange muslimske venner og at det var helt greit.

”Kristne kan godt ha muslimske venner, de kan bare ikke stole på dem. Muslimer snakker med to tunger! De lyver.”

De andre ved bordet – og flere av de andre bordene - lyttet nå på vår samtale og hun som hadde vitnet prøvde å mildne hans beskrivelse av muslimer noe, men var ikke uenig med sin menighetsbror. Hun sa at nordmenn var litt naive i sitt syn på muslimer fordi vi ikke var vant til dem.

”Jeg vokste opp med dem, i mitt hjemland var de i flertall og vi kristne i mindretall, så jeg har en annen mer negativ erfaring med muslimer enn du har”, understreket hun.

”Alle muslimer er ikke dårlige mennesker, det er Islam som er dårlig.”

Dette oppildnet den `gjenfødte` mannen og han deklamerte høyt og kraftfullt at:

”Islam er djevelens religion, det er ingen ekte religion og derfor kan vi ikke ha dialog med Islam. Da har vi jo dialog med Djevelen!”

Det var flere muslimer til stede, men disse snakket dårlig norsk så jeg vet ikke om de fikk med seg hva han sa. Jeg derimot, var på dette tidspunkt så krenket av utsagnene hans at jeg ikke lengre klarte å holde en nøytral forskertone og et åpent sinn, så jeg reiste meg opp og gikk. Jeg greide rett å slett ikke å høre på mer, både tonen, kroppsspråket og innholdet hans bød meg fysisk imot da det brøt med mine grunnleggende personlige verdier. Dialogen ble for vanskelig for meg...

Etter denne kvelden i denne frikirken, fant jeg tiden inne til å spørre kommunens representant hvorfor hun fant det nyttig og nødvendig å delta på alle de forskjellige arrangementene *utenom* dialogforumet. Jeg grunnet som tidligere nevnt på nytten av at kommunale myndigheter involverer seg direkte inn i dialogprosesser. I det følgende presenterer jeg intervjuet med henne som ett sammenhengende resonnement og ikke i spørsmål – svar form. Dette mener jeg fremhever hennes refleksjoner best.

Sammendrag av kommunens representant sine refleksjoner etter frikirkemøtet:

- Hvis jeg ikke hadde deltatt på disse forskjellige arrangementene, hadde jeg ikke fått vite om disse holdningene de har til hverandre og disse bildene de bruker om hverandre. Dette kommer aldri frem på dialogmøtene, i dialogen. Derfor er det viktig at kommunen er kjent med og involvert i religionsdialog.

Ta for eksempel han som var ”gjenfødt” fra frikirkemenigheten. Han kalte muslimer for representanter for satans religion. Jeg har også hørt muslimer kalle kristne for vantro. Dette er jo sterke uttrykk!

Det er innbyggere i kommunen vår som uttaler disse tingene. Jeg ønsker å finne ut hva disse ordene betyr for dem som bruker de. Hvilke konsekvenser har det for befolkningen i kommunen at noen omtaler ”de andre” på denne måten? Dette må jo påvirke barn og unges oppvekstvilkår, men på hvilken måte? Er det denne type utsagn som ligger bak det økende konfliktnivået vi erfarer i kommunen?

For kommunen er det viktig at *vi* har denne kunnskapen. Først må vi få kunnskapen, deretter avgjøre hva vi skal gjøre med den. Vi må bestemme oss for om vi skal motarbeide disse holdningene, overse dem eller initiere dialog rundt dem. Personlig har jeg altså tatt initiativ til dialog for på den måten å motarbeide dem – håper jeg.

Jeg vet ikke om han som kalt Islam for Satans religion vil se på dialog som syndig, men man kan jo gjøre seg sine tanker...

Dette må kommunen kunne noe om, kjenne til, fordi de religiøse *bevegelsene* i Norge jo ikke egentlig er i statskirken, men frikirkene og de muslimske menighetene.

For å kunne være i samtale med dem med sanne tanker, kan dette ikke foregå i lukkede rom. Da hører de ikke selv hva de sier, men bare bygger hverandre opp og bekrefter hverandres oppfatninger om ”de andre”. Sagt i åpne rom, hører de hva de selv sier, ser effekten det har på andre og da får de en anledning til å tenke seg om.

Dette at de snakket så mye om Jesus i starten, forkynnte, det var fordi det var invitert til først et *møte* og deretter fest/mat. Det var jo i deres eget Hus og der forbeholder de seg vel retten til å si hva de vil. Det er jo mest sannferdig slik. Det betyr ikke at de gjør det på helt samme måte når de har møter ”alene”.

Det var jo flott å se hvor åpent de har tatt imot innvandrere, mange fra det afrikanske kontinentet og mange kvinner. Det var en mangfoldig menighet. Og det var flere til stede der enn det vanligvis er i den norske kirke. Det må ha vært mellom 70 og 100 tilstede, 60 % norske og resten med flyktning- eller innvandrerbakgrunn.

5.12 Utopisk visjoner og tale, fører til konkret handling

5.12.1 Innledning

”Vi følger opp en ny, men viktig tradisjon og inviterer til Gjestebud i anledning nyttår og Id. Et godt samarbeid er i gang mellom kristne, muslimer, siker og andre trossamfunn her i Lille By og omegn.”

I januar 2008 omtalte Lille By Tidene et kommende fellesarrangement mellom kristne og muslimer. De hadde intervjuet initiativtakerne og disse fortalte om bakgrunnen for initiativet. De som inviterte, beskriver seg selv som:

”en gruppe mennesker som via sine nettverk arbeider for å skape arenaer hvor fredelig og god kontakt mellom kulturelle/religiøse grupper kan forsterkes.”

Blant disse finner vi igjen noen av dem som hadde engasjert seg i det nye dialogrådet, men også et par andre.

”Gjestebudet er en manifestasjon av respekt og god vilje, hvor mennesker fra ulike miljøer bidrar.”

”Vårt mål er gjennom samarbeid å skape forståelse, toleranse og respekt for mennesker med ulik kulturell og religiøs bakgrunn.”

Det var en muslimsk fredsaktivist (slik presenterte han seg selv) og en prost fra DnK som hadde tatt initiativ til samlingsen og som de ønsket å gjøre til en lokal tradisjon.

”Vi følger opp en ny, men viktig tradisjon og inviterer til Gjestebud i anledning nyttår og Id. Et godt samarbeid er i gang mellom kristne, muslimer, siker og andre trossamfunn her i Lille By og omegn.”

Betegnelsen `tradisjon` fikk meg til å stusse da jeg ikke hadde hørt om at det var en tradisjon for denne type arrangement. Jeg søkte i arkivet til Lille By Tidene og fant svaret. Det viste seg at året før ble et lignende arrangement avholdt, bare i mindre målestokk og i andre typer lokaliteter.

”Vårt mål er gjennom samarbeid å skape forståelse, toleranse og respekt for mennesker med ulik kulturell og religiøs bakgrunn”, uttalte en av arrangørene til avisen den gangen.

Denne gangen derimot, skulle det være større og mer omfattende. De inviterte politiske og religiøse ledere, næringslivet og folk flest som de formulerte det. De håpet det ville komme mer enn 300 mennesker.

Det skulle være et kort program og deretter det som ble betegnet som en eksotisk middag. ”Det blir deilig middag med lam, kylling og vegetarrett”, uttaler den muslimske initiativtakeren.

Han utalte at nettopp et felles måltid kunne være en viktig drivkraft i toleranse- og fredsarbeidet.

”Vi må vise barna våre at kristne og muslimer kan sitte sammen til et måltid. Det må til hvis vi skal lære vår neste generasjon om fred, respekt og harmoni”, sier han og understreker at det ikke bare blir fest, men intellektuelle aktiviteter på gjestebudet også.”

Den kristne initiativtakeren uttalte at hun var opptatt av å skape en møteplass og arena for ulike kulturer og trosretninger til å komme sammen.

”Som enkeltpersoner har vi alle et ansvar for å legge til rette for et sunt og godt miljø å bo og leve i”, sier hun.

”Vi mennesker må ta initiativet til integrering i stedet for å være avhengig av departementene og institusjonene”, skyter muslimen inn.”

De to lederne hadde samarbeidet mye de siste årene og hadde opparbeidet en dyp gjensidig respekt for hverandres religion og person, fortalte de til avisen.

”Vi har et felles mål og interesse om fred og toleranse. På denne feiringen ønsker vi å vise fram de gode tingene ved alle religioner”, understreker de.”

5.12.2 Fellesfeiring av høytider – ildsjeler går fra tale til handling

Dette året var tre av nabokommunene til Lille By også inviterte til ”tradisjonen” med fellesfeiring. Slik fikk dialogforumet i Lille Kommune en invitasjon til å delta. Jeg ble gjennom dem invitert med. Fra Lille Kommune møtte kun kommunens representant og jeg opp, ingen av sokneprestene eller de andre dialogaktive deltok.

Her vil jeg gjerne legge inn en observasjon jeg på dette tidspunktet hadde gjort meg. Det var primært kommunens representant og jeg som deltok på flerreligiøse arrangementer utenfor dialogkveldene. Jeg undret meg på hvorfor sokneprestene fra Lille Kommune aldri deltok på disse tilstelningene de ble invitert til - bortsett fra sonderingsmøte i Lille By. Samtidig etterlyste de jo muslimer på alle dialogkveldene. Er de uttrygge når møtet ikke finner sted på egen hjemmebane? Jeg tenker at de nok ikke er pålagt å delta av sine respektive menighetsråd, undres på om de – menighetene - egentlig ikke er noe begeistret for deltagelse i dialogaktiviteter – eller kanskje de ikke vet noe om det? Da jeg deltok på økumenisk gudstjeneste i kirkene deres, snakket jeg jo bare med menighetsmedlemmer som var for økumenikk men *mot* religionsdialog. Når sokneprestene deltar i Lille By till tross og livssynsråd treffer de jo bare andre ledere som ønsker dialog. Det er ikke på ledernivå det er problematisk å få til dialog – det er jo vedtatt at man skal ha interreligiøs dialog. det er på grasrot nivå, i menighetene overbevisningen tydeligvis må skje.

Fellesfeiringen foregikk i en stor konsertsal og var planlagt til å vare mellom klokka 17.00 og 20.30. Det var dekket langbord og langs den ene veggen stod det bord med mat. På scenen var det en talerstol og en blomsteroppsats. Bordene ble raskt fylt opp og folk satte seg stort sett med dem de kjente og etter etniske og religiøse linjer. De bordene som var foran senen ble fylt opp primært av dem med majoritetsbakgrunn, bordene bakerst av de andre. Dette var en samling hvor det var 50/50 deltakere fra kristne og andre menigheter. Det var en stor andel filippinere – mange av dem kvinner med norske ektemenn. I tillegg var det mange tyrkiske familier. Resten var familier eller menn som kom alene og med forskjellig ikke-vestlige opprinnelse.

Det var mange og lange taler holdt på norsk og engelsk. Det var representanter for Sikhenes trossamfunn, flere muslimske menigheter, Den katolske Kirke og Den norske Kirke. Det var også representanter for Regjeringen, Fylkeskommunen og vertskommunen. Dette var politikere og disse holdt mange og til dels lange hilsningstaler. Alle som talte fra talerstolen, understreket igjen og igjen at dette initiativet var viktig, riktig og avgjørende for samfunnets fremtid.

Det virket som om mange i publikum ikke forstod det som ble sagt og / eller var kommet primært for sosialt samvær og feiringen av høytiden. Følgende av dette var at det var tyst blant dem som satt foran talerne og scenen, mens det foregikk livlig prat og unger lekte i den bakerste halvdel av salen.

“I wish we can live in harmony so we can be peaceful people.”
Slik innledet den muslimske initiativtakeren sin åpningstale. Deretter gjentok han dette på flere forskjellige måter. Hans engelsk var ikke helt flytende og jeg vet ikke hvor mange som egentlig fikk med seg alt han sa, men oppriktigheten og iveren i hans stemme kom tydelig frem. Deretter fortalte en muslim om hva feiringen av Id går ut på og så sang en lokal Imam nydelig – rett og slett.

Deretter ble den politiske signifikansen av dette interreligiøse dialogarbeidet solid markert gjennom at den neste talen var en hilsningstale fra Arbeids- og Inkluderingsdepartementet ved politisk sekretær Hadia Tajik. Hennes hovedbudskap var – ved siden av hvor viktig og riktig denne fellesfeiringen var – at ”alle andres” beskrivelse av dialog som et brobyggertiltak og at de selv var brobyggere, var feilaktig bruk av begrep. Hun forklarte forsamlingen at det ikke var behov for noen broer all den tid alle var innbyggere i samme land, bodde i samme kommune og slik sett ikke hadde behov for brobygging seg imellom. Derimot presiserte hun at et langt mer korrekt ordvalg var landbyggere. De som var for dialog mellom religioner og kulturer i Norge, var landbyggere. Brobygger, insisterte hun, stemte ikke med virkeligheten fordi dette var en metafor. Ingen kunne være en metafor. Derimot drev de alle med å bygge landet, derfor var landbygger den korrekte betegnelse. (Her presenterte hun et norsk ord jeg ikke hadde hørt før, så jeg noterte meg dette omhyggelig. En er aldri helt utlært i et språk og dansk innflytelse står fremdeles sterkt i bokmålet.)

Etter Arbeids- og inkluderingsdepartementet kom nok en ung kvinne på talerstolen. Denne gang var det Kristin Aase, tidligere leder i KrfU og nå spesialrådgiver i Bondeviks fredssenter og taleskriver for den tidligere statsministeren. Hun presiserte at de på fredssenteret ikke engasjerte seg i nasjonale aktiviteter, men at de på dette viset ville vise sin støtte til dette lokale fredsiniciativet. Hun gratulerte dem med initiativet og sa hun håpet det kom mye godt ut av det. Så forklarte hun at Fredssenteret var opptatt av fattigdomsbekjempelse i den tredje

verden og interreligiøs dialog i andre deler av verden enn Norge. Aase poengterte imidlertid at:

”Vi har så mye å lære fra dere på grasrota.”

Deretter forlot hun og Tajik feiringen.

Så lang hadde det vært relativt korte hilsningstaler. Nå begynte den delen av programmet som bestod av de lange talene. Fremdeles var det politikerne som var i aksjon på talerstolen.

Ordføreren i fylkeskommunen, en kommunestyrerepresentant fra SV og en fra AP holdt hilsningstaler.

Neste taler var leder for innvandrerrådet i Lille By, en mannlig muslim med ikke-vestlig opprinnelsesbakgrunn. Han holdt talen på norsk, men selv med min mangeårige erfaring med å samtale med innvandrere og flyktninger med dårlige norskkunnskaper, hadde jeg store problemer med å forstå og få en sammenheng i det han sa. Nedenfor følger det jeg mener er en tilnærmet god oppsummering av talen hans.

- Målet er et samfunn der alle føler seg hjemme, der det er plass til alle. At noen blir diskriminert betyr at samfunnet ikke går bra. Dagens feiring var veldig viktig, dialog var viktig og i et lengre perspektiv var det å bygge broer viktig. Man må skape møteplasser slik at vi kan snakke sammen. Mange møter hverandre i nabolaget med fordommer. Det beste var å sette seg sammen og snakke sammen og bli kjent med ulike religioner og kulturer. Målet for oss her var å bidra til noe positivt, alle mennesker er verdifulle og det måtte vi huske på. Dette hadde vært en drøm som begynte for 2 år siden. Vi (initiativtakerne) ville skape ett samfunn der alle har det godt og har respekt for hverandre. Dette var en historisk dag, når Den norske Kirke – som representerer majoriteten - går sammen med alle de andre samfunn, Dette var en seier for det moderne samfunn. På vegne av aksjonskomiteen ville ha få takke en dame (her peker han på den kvinnelige prosten fra DnK) med godt hjerte og som var en inspirasjon for alle.

”Dette er et viktig arbeid som mange står sammen. Vi ønsker å fortsette for å skape godt fremover og skape signal at vi ønsker å bo sammen. Og jeg mener vi hatt litt forskjellige meninger, men etter to år går bra. Jeg takker kirke og alle glade vi skaper gode samhold som viktig for landet.”

Så annonserte han at en familie fra Iran skulle spille og at disse hadde en handikappet sønn som også spilte med dem. Det ble en konsert med tradisjonell iransk folkemusikk og deretter var det pause før matserveringene begynte – flere timer ”etter norsk skjema”, akkurat tidsnok i følge min tyrkiske borddame. Under pausen og da man satte seg for å spise, ble det vist en film laget av en norsk mann. Tema var hans egne religiøse og eksistensielle grublerier. Volumet var så høyt at det ikke var mulig å føre en vanlig samtale ved bordene der man satt å spiste.

Det var mye og fremragende mat levert av en av Lille Bys mest kjente såkalte innvandrerr restauranter.

5.12.3 Refleksjoner rundt fellesfeiringen

Fellesfeiringen ble, etter min mening, ikke et dialogforum, men et hilsningsforum hvor en rekke autoritetspersoner fra tros og livssynssamfunn og politiske partier og myndigheter fikk markere seg. De mange og lange talene tolker jeg som tegn på hvor politisk viktig det religiøse domenet har blitt. Her markerte – og markerer – dem som aspirerer til politisk makt og innflytelse seg, i tillegg til dem som er dialogaktører. At jeg benytter begrepet å markere seg henger sammen med at de fleste politikerne dro rett etter sin egen tale. Dette er et trekk jeg kjenner igjen fra lignende settinger før jeg begynte feltarbeidet.

Deltakerne fikk ingen anledning til å snakke sammen på tvers av etablerte ”klikker”, det var kun lederne fra trossamfunn, politiske partier og administrativ ledelse i kommune og fylke som fikk markere seg og snakke uavbrutt, time etter time. Igjen var det grasrota, medlemsmassen, folket eller naboene som ble snakket *til* og *om*.

”Publikum ble brakt til taushet av den politiske eliten og det religiøse lederskapet”, kommenterte et frikirkemedlem hviskende til meg.

Ikke helt uavbrutt riktignok, mange bakerst i salen ble nok ganske lei etter ca. 2 timer med taler (som ikke alle var lette å forstå samme hva slags morsmål man hadde) og satte rett og slett i gang feiringen, snakket, lo og barn lekte høylydt. Dette forstyrret ikke programmet fra scenen, det pågikk ennå et par timer med taler. Radene med publikum på de fremste radene (for det meste folk med norsk opprinnelse) satt og var fullstendig stille. Vi satt der passivisert, veloppdragent mens eliten fikk sole seg i mangfoldets glans.

Fra talerstolen hørte vi i fire timer om hvor viktig møteplass denne fellesfeiringen var og hvor viktig det var at man snakket sammen. Det ble en litt underlig kontrast dette. Nabometaforen ble stadig tatt i bruk og det ble stadig gjentatt at dette var et gjestebud. De lanserte en stor nyvinning, `aksjonen for det gode naboskap 2008`. Det de ikke så var at alle naboene var tilstede *der*, 300 mennesker hadde møtt frem for å snakke med hverandre - ha dialog. Det virket ikke som talerne helt tok inn over seg dette faktum, i all sin iver etter å tale den gode dialogens sak. Når utopia skal realiseres, blir resultatet alltid mindre storslagent enn man hadde tenkt seg, understreker David Harvey gang på gang. Dette betyr ikke at man skal slutte å la de positive utopiske drømmene drive frem handling, bare at man må være våken for hvilke konsekvenser *manifesteringen* av ens tanker faktisk får. Dette er viktig for å kunne justere prosessen underveis, ellers vil lett det beste bli det godes fiende. Nettopp dette er det vi ser et eksempel på under denne fellesfeiringen.

Det var en markert varmere og åpnere stemning blant deltakerne på samlingen i frikirken enn på *denne* fellesfeiringen. I frikirken ble det riktignok vitnet om Jesus og snakket om Gud, samtidig med at det var livlige samtaler mellom alle tilstedeværende. Ikke minst var det påtakelig fellesskapsfølelse på tvers av kulturell bakgrunn. På fellesfeiringen satt de etniske og religiøse gruppene plasserte gruppevis ved langbord og jeg så ikke mye samtale på ”tvers av bordene”. Det var ikke direkte tale om eller vitning om Gud annet enn en meget kort presentasjon av ID ved en Imam og en sang/bønn han fremførte. Resten av tiden var det taler hvor sentrale lederskikkelser fra det religiøse og politiske liv hilste hverandre og forsamlingen og fortalte hvor viktig denne samlingen var.

Pastoren i frikirken hadde lang erfaring som misjonær på det afrikanske kontinent og han fremhevet i sin tale hvor sentralt måltidet står i den sosiale prosessen. En observasjon jeg har gjort når det gjelder dialogen i Lille Kommune, er at prestene og sokneprestene fra Den

norske Kirke prioriterer å komme dit det foreligger en møteinnkalling og ikke "bare" en invitasjon. De har ikke vært deltakende når det har vært store, flerkulturelle og flerreligiøse mer uformelle samlinger som i frikirken og på fellesfeiringen. Muslimske ledere, frikirkelige og ikke-vestlige menighetsmedlemmer møter frem der det er "full presse", åpent og sosialt uformelt og inkluderende. Den norske Kirkes ledere møter frem der det er en formell innkalling, lukket for allmennheten og litt formelt – eller kanskje der det er lagt en formel ramme rundt slik at man kan være uformell på en trygg, ikke-eksponert måte. Lik den sentrale, nasjonale dialogprosessen er eksklusiv, ledertung og lukket for innsyn utenfra, ønsker de lokale lederne fra DnK seg en lignende, beskyttet ramme for å kunne ha en dialog lokalt. I motsetning til dette, virker det som de lokale, muslimske lederne ønsker seg innflytelse gjennom å *eksponere seg* åpent som aktive i religionsdialogen.

5.12.4 En mulighet til for å møte "de andre" i lokalmiljøet

"Gud er nærmere deg enn ditt eget liv.
Der du ser tre stykker samlet, er Gud den fjerde."

Biblioteket i Lille Kommune hadde hatt en utstilling av og om Koranen i en måned. I forlengelsen av denne var det et arrangementet hvor den muslimske menigheten Ahmadiyya Muslim Jamaat presenterte Islam slik de praktiserer denne.

Programmet bestod av resitasjon og oversettelse fra Den hellige Koranen, kort innledning ved en Imam, en "tale", tid til spørsmål fra publikum og servering
Det møtte frem 10 kvinner og 10 menn for å høre på. 5 av mennene og 2 av kvinnene var kommunepolitikere. Fra Ahmadiyya menigheten kom 8 menn, inklusive en videofotograf som filmer hele møtet.

Lille Kommunes ordfører ledet møtet og satt mellom imam og menighetens informasjonsleder.

Kvelden ble åpnet av ordføreren som ønsket velkommen. Deretter var det en vakker resitasjon fra Den hellige Koranen, som så ble oversatt til norsk. Imamen holdt en nedskrevet innledning. Han snakket godt norsk til å ha vært i Norge kun tre år. Han fortalte at han opprinnelig var fra Pakistan, at han er utdannet økonom og har vært misjonær i Hvite Russland før han kom til Norge.

Han forklarte at:

"Islam handler om fred, toleranse og kjærlighet. Profeten fremhevet viktigheten av å ha kjærlighet til landet, og derfor er det viktig for muslimer å yte til nærmiljøet."

Bevegelsen Ahmadiyya ble dannet i 1889 for å føre Islam tilbake til sin opprinnelige, rene form og renske den for kulturelt slagg, forklarte han. Dagens mullaer (hos Shia og Sunni) ligner i utseende på de skriftlærde fariseerne, mente han. Nå har Ahmadiyya 100 millioner tilhengere.

Etter Imamens innledning kom noe som de kalte en tale, men som for meg mer bar kjennetegn av en misjonerende karismatisk, preken. Denne ble holdt av informasjonsansvarlige i menigheten. Han siterte vers fra Koranen og forklarte / tolket disse. Måten han tolket versene på var den eneste *logiske* måten å tolke dem på og, insisterte han, hans tolkninger var ikke

kontroversielle. Han siterte videre vers fra Bibelen og koranen sammen og forklarte at de betød det samme.

”Det finnes bare en Gud og han er hele menneskehetens Gud, ikke kun muslimenes. Alle menneskegrupper får tilsendt en profet som er tilpasset deres behov – ulikt behov, ulik lære. Ahmadiyya tror på alle profeter sendt av Gud, alt de sier og alle hellige bøker.”

Han kunne sitere fra Koranen på norsk og likeså store deler av både GT og NT. Han hevdet at Koranen og Bibelen har ganske lik lære om Jesus, frem til korsfestelsen.

”Jesus flyktet til Himalaya. Dette vet ikke de kristne fordi Bibelen ble skrevet ned så lenge etter Jesus døde. Jo lengre avstand i tid, jo lengre avstand i læren.”

Han forkynte at Koranen tilbyr frelse også for troende av andre religioner.

”Kapittel 2 i Koranen forklarer at ingen troende skal testes over sin evne. Oppriktigheten er det viktigste.”

Alle har rett til å mene at sin religion er den rette, forklarte han.

”Gud svarte profeten da tilhengerne krevde at han irettesatte dem som trodde på feil måte: husk, Vi har ikke utpekt deg til vokter over dem.”

Etter ”talen” hans, gikk jeg bort og takket ham for et interessant foredrag og at jeg mente han var en talentfull lærer. Da takket han og fortalte at hans far var en kjent teolog i Amritsar tempelet (Sikhenes helligdom i India) og som konverterte til Ahmadiyya.

Jeg spurte om menigheten hans er medlemmer av Islams Råd? Da svarte han at det kan de ikke være fordi det bare vil føre til bråk. For noen år siden skrev de andre muslimske menighetene til regjeringen og bad om at Ahmadiyya bevegelsen måtte forbys i Norge. Dette godtok selvfølgelig ikke den norske regjering forteller han, men det viser med all tydelighet at andre muslimer mener at Ahmadiyya er frafallne, det kristne kaller kjettere – de som preker vranglære.

Grunnen til at de ikke er aktive i STL derimot, er at de ”har vært late” ifølge informasjonslederen.

Selv om denne muslimske menigheten ikke er godtatt av andre muslimer, er det kun et fåtall av nordmenn som er klar over dette. Derfor var det med stor undring jeg registrerte at sokneprestene som deltar i Lille Kommune dialogforum, nok en gang valgte bort å treffe dem de etterlyser på hvert dialogmøte – muslimene. Kirkerådet har, som vi så tidligere, vedtatt at å aktivt delta der man kan få ”de andre” i tale og dialog og slik utvide kunnskapen om hverandre - er kirkens jobb. Men heller ikke her på det lokale biblioteket hadde noen av statskirkens representanter som deltar i den lokale dialogen, møtt opp. *Kommunens* representant derimot, deltok.

5.12.5 Stiftelsesmøte Lille By tros- og livssynsråd – LBTRLR

Etter oppstartseminar og folkemøte i slutten av september og påfølgende sonderingsmøte (se tidligere omtale), hadde arbeidet med å formalisere og planlegge Lille By tros- og livssynsråd - LBTLR, startet. En arbeidsgruppe på 8 ble bedt om å forberede etableringen og sørge for at alle interesserte fikk anledning til å behandle forslag til regler, statutter og organisasjon. September 2007 ble det under sonderingsmøte underskrevet en intensjonsavtale om å starte et

tros- og livssynsråd i Lille By. 11 ulike trossamfunn og foreninger skrev under og ba en arbeidsgruppe fortsette arbeidet med å etablere et bredt sammensatt forum. Gruppen fungerte nå som et interimsstyre med eneste oppgave å forberede og legge til rette for en etablering av et råd.

Da arbeidet var ferdig ble det innkalt til et formelt stiftelsesmøte i mai 2008. Fra Lille Kommune dialogforum møtte med observatørstatus og talerett de to sokneprestene og kommunens representant. I tillegg fikk jeg komme som observatør.

De fremmøtte ble registrert i forhold til deres tilknytning og mandat til tros- og livssynsorganisasjonene de kom fra, og etter prinsippet at hver forening fikk en stemme. Det var 22 deltakere som kom med et slikt mandat og 26 uten. Disse 26 personene uten mandat fra en forening, deltok i møtet med tale og forslagsrett, men altså uten stemmerett.

Leder for arbeidsgruppen, en Sikh Guru, gav en kort presentasjon av arbeidsgruppen som ble nedsatt i 2007. Han orienterte videre om startpunktet og visjonene som var utgangspunktet for intensjonsavtalen undertegnet tidligere. Videre redegjorde han for prinsippene arbeidsgruppen hadde fulgt i arbeidet fram til foreliggende forslag til statutter. Gruppen, sa han, hadde vært opptatt av å lage trygge og gode rammer for videre arbeid.

Deretter holdt han åpningstalen. Han snakket flytende norsk i likhet med de fleste av de andre ikke-vestlige representantene. Slik sett skilte dette møte seg påtagelig fra alle de andre flerreligiøse tilstelningene jeg hadde deltatt på under feltarbeidet.

Lederen understreket at det som ville bli sagt i løpet av kvelden, skulle tolkes i best mulig hensikt. Videre forklarte han at de hadde jobbet som privatpersoner uten formelt mandat og med intensjon om å lage noe som var best mulig for befolkningen. De har møttes regelmessig hver annen uke og lagt alle referater åpent ut på hjemmesiden.

De hadde gjort omfattende forarbeid med innhenting av informasjon fra allerede etablerte dialogforumer, nasjonale og internasjonale. Erfaringene fra disse andre var at det var best å lage formålstjenelige statutter som man kunne være trygge innenfor fra starten av. Dette fremførte han i form av en barnehagemetafor, der statuttene ville fungere som rammen rundt en sandkasse og der dialogen skulle foregå ”i trygg lek i sandkassen”.

Et konsensus prinsipp skulle ligge til grunn for eventuelle uttalelser, ikke flertallsvedtak, forklarte han videre.

”På dette viset kan man være uenige, men likevel gledes over å treffes. Vi skal ikke uttale oss hvis ikke alle er enige, det er en formell konsensus. Vi demper konflikter ved å snakke sammen, ikke ved å vedta noe.”

Slik ville det etableres trygge rom for alle i lokalsamfunnet, forklarte han.

”Vi lar barnet vokse opp i trygge rammer hvor vi kan leke og utvikle oss sammen i sandkassen”.

Nestleder i arbeidsgruppen presenterte deretter forslaget til vedtekter. Arbeidsgruppen hadde fått inn noen innspill og hadde forsøkt å ta hensyn til dette, forklarte han. Etter presentasjonen ble ordet gitt fritt og en lengre debatt omkring vedtektene startet opp.

Alle innspill i debatten støttet formålet med tros- og livssynsrådet, men medlemmer fra 3 sentrale kristne menighetsråd og Fellesrådet for menighetene – felleskirkerådet - tilsluttet

DnK i Lille By, ytret kraftig motstand mot alle andre foreslåtte vedtekter enn formålsparagrafen. Det var flere andre som også hadde spørsmål og merknader til foreslåtte vedtekter, men med en grunnleggende støtte til å etablere rådet.

Debatten starten med at representanter for felleskirkerådet i Drammen og et par menigheter tok kraftig avstand fra alle statuttene unntatt nr 1, formålsparagrafen. De kritiserte at det ikke var reell åpenhet fordi man måtte søke om å bli medlem, at ikke alle som ville kunne møte, at det ble for mye makt til det nye styret, at de selv ikke hadde mandat fra sine menigheter til å vedta å delta, at det var for kort tid, osv. osv.

”Fellesrådet går inn for paragraf 1, men ikke de andre. Vi er bekymret for *makten* til styret når dette blir en juridisk enhet, arbeidsutvalget kan bestemme hvem som får bli medlem, da er det ikke åpent og det er ikke bra. Vi har derimot tro på et ikke-formelt dialogforum!”

Tonen ble mer og mer aggressiv, påståelig og det ble klart at de ikke hadde tenkt å gi seg. Debatten varte i drøye to timer, hvorav den siste timen var diskusjon om forslag til vedtak. Det ble hevdet at rådet ikke kunne stiftes denne kvelden fordi byråkratiet i egen menighet krevde at de gikk tilbake til menighetsrådene og diskuterte saken. Forsøk fra styrets side på å påpeke at det de bad om var *det samme* som skjedde på sonderingsmøtet som hadde vært 6 måneder tidligere og som de hadde vært inviterte til, der det ble vedtatt at dagens møte skulle være et *stiftelsesmøte*.

Det ble da klart at DnK menighetene ikke hadde behandlet denne saken i løpet av det året dette hadde vært på dagsorden både i DnK sentralt (se tidligere omtale av mellomkirkelig råd sitt vedtak om dialog), lokalpressen og på hjemmesiden til LBTLR.

Disse personene spurte hva forumet *egentlig* skulle drive med. Til dette og det andre svarte representanten for Sikh samfunnet:

”Hva forumet skal drive med? Det vet vi ikke ennå for vi skal gi barnet spillerom. Barnet kan ikke gå ennå, det bare krabber. Derfor utaler vi oss ikke histen og pisten. Dette skal være et stille forum hvor tingene skjer fordi vi blir bedre kjent med hverandre. Det er ikke sånn at andre ikke skal få bli med, det at de må søke betyr bare at de må banke på døra før de kommer inn, slik alle ordentlige mennesker gjør.”

Med på stiftelsesmøte var også en representant fra det nasjonale Samarbeidsrådet STL. Han tok nå ordet og sa følgende:

”Jeg synes dere lager litt mye dramatikk. Men det er bra med engasjement! Dette er et forsøk på å lage en møteplass. Fem byer har etablert dette og de har det formelle med vedtekter på plass. Det er et mål å lage rammer. Men vedtektene er jo ikke skrevet i sten! Det er virkelig ikke noe farlig å etablere et slikt forum.”

Sikh:

”Det er ingen prestige fra vår side i å skrive noen ord på et ark. Som gode medmennesker treffes vi jo på gata til daglig.”

En som var representant for en muslimsk menighet i arbeidsgruppen, tok ordet.

”Vi har hørt bekymringen fra felleskirkelig råd, og vi har jo ikke tenkt å *konkurrere* med dere! Det er urettferdig hvis noen av dere kommer bare for å lage bøll. Det er formålet som teller, ikke vedtektene!”

Kvinne fra et menighetsråd i DnK:

”Vi menighetsrådsmedlemmer representerer en byråkratisk organisasjon og kan ikke snakke som privatpersoner.”

Prosten som hadde vært en av initiativtakerne til fellesfeiringen Id / Nyttår, uttalte deretter:

”Jeg synes dere har jobbet godt og tatt mange hensyn. Men da jeg leste vedtektene forstår jeg at vi sitter med forskjellige referanserammer. Vi er enige om formålet men ikke om hvordan. Paragraf 3 er det en del meningsforskjeller om fordi vi ikke har helt klart for oss hvordan dere har tenkt å jobbe? Dere har tenkt under en prosess vi ikke har vært med på. Vi ser bare at dette ender opp med administrasjon og ansettelse, derfor får dere spørsmål fra oss.”

De mest kritiske ønsket ikke å gå til stiftelse men ville be en arbeidsgruppe jobbe videre med statuttene på bakgrunn av formålsparagrafen. Andre holdt fast på ønsket om å gå til stiftelse med begrunnelsen at intensjonsavtalen var vedtatt og at arbeidsgruppen derfra allerede hadde laget et forslag. På dette grunnlag gikk forsamlingen til avstemming. Voteringstema var spørsmålet om rådet skulle stiftes eller ikke. Av de 22 stemmeberettigede svarte 15 ja, 4 stemte nei og 3 avholdt seg fra å stemme.

Møteleder inviterte alle tilstedeværende, også de som hadde stemt negativt, til fortsatt å delta på møtet. En større gruppe valgte likevel å fratre møtet. Deretter fortsatte møtet med 15 stemmeberettigede og en mindre gruppe observatører som ønsket å delta.

Først ble det stemt over formålsparagrafen og denne ble enstemmig vedtatt. På bakgrunn av uenighet om ordlyd og detaljer i vedtektene og relativt mange spørsmål og endringsforslag, ble det foreslått å *ikke* gå til avstemming over de enkelte paragrafene. Forslaget ble enstemmig vedtatt. Forsamlingen ønsket å gi rådets styre mandat til å arbeide videre med vedtekter i aktiv kontakt med alle interessenter for å skape et bredest mulig grunnlag for videre samarbeid. Alle innspill, spørsmål og forslag framøtte spilte inn ble tatt med videre i dette arbeidet. LBTLR var formelt stiftet.

5.12.6 Refleksjoner om stiftelsesmøte

På dette stiftelsesmøte stod formalia i fokus. Vi ser her at dialogforumet i Lille Kommune har en langt mer uformell form enn Lille By har lagt opp til. Kanskje har dette med at den ene kalles et forum, det andre kalles et råd. Et forum for gjensidig dialog og veiledning, har ikke så stort behov for statutter, kan en tenke seg. Et råd derimot, har jo tradisjon for å være tyngre med hensyn til status og autoritet. Både innenfor kristen og muslimsk tradisjon forbindes eldste råd og øverste råd med formell makt og endelig autoritet.

I forarbeidet med å danne LBTLR, hadde arbeidsgruppen studert hvordan en rekke andre råd var bygget opp og fungerte. Dette kan gi oss en pekepinn på hvilken funksjon gruppen så for seg at rådet skulle ha, hvem de valgte å modellere seg etter. De hadde hentet inspirasjon fra innvandrerrådet, trosrådet i Leicshester og andre dialogråd nasjonalt. Forslagene til statutter var formelle og byråkratiske, bygd etter en lest som minnet om andre råd som fungerte som høringsorgan for politiske myndigheter. Til tross for at kirkerådet i Lille By ikke hadde valgt å ha lokal interreligiøs dialog på sin agenda det siste året, må vi kunne gå ut ifra at de hadde fått med seg det store engasjementet lokalpolitikere viste for tema. Jeg vet ikke hvor ofte fylkesordførere og politiske rådgivere fra regjeringsapparatet møter opp hos det lokale

kirkerådet, men det kan muligens ha vekket ambivalente følelser hos dem som til da var eneste høringspart for lokalpolitikere opp til da – det lokale kirkerådet for DnK.

Å gå fra å være representant for det religiøse majoritetssamfunnet som vennlig lar minoritetsstemmer høres når det passer seg sånn, til å være *likeverdig* part med kun en stemme i et interreligiøst råd som får reell politisk innflytelse, skal vi ikke undres over skjer under høylydte protester. Vi kan jo merke oss at de som protesterte mot dannelsen, ikke var imot å ha dialog – det var den formelle strukturen og organisasjonsmodellen som opprørte dem. Den respektfull dialog med et åpent sinn som Sikh Guru innledet med å oppfordre til, ble av kirkerådets medlemmer byttet ut til fordel for en argumenterende stil der målet var å vinne en debatt og få flertallet på sin side. Det var, for meg, som å være tilstede på et politisk møte der en gruppe ønsket å ”kuppe” dagsorden, og da det ikke gikk, sabotere / vinne avstemningen.

Igjen dette; Mellomkirkelig Råd har vedtatt at Den norske Kirke *aktivt* skal engasjere seg i interreligiøs dialog. I møte med grasrota – den formaliserte delen av denne med menighetsråd osv. – blir dette vedtaket overprøvd. Det var tydelig at menighetsrådene (flertallet av dem, her representert ved det lokale kirkerådet) hadde valgt å ikke ta stilling til det mest aktuelle og konkrete dialogprosjektet i deres egen kommune. De har sikkert hatt tema interreligiøs dialog oppe på møtene, men så har de skjøvet saken fra seg så lenge at de til slutt har fått den midt i fleisen, for formulere det på en folkelig måte.

Vi så at representanten fra STL sa det ikke var farlig å starte opp et dialogråd, men dette var nok disse menighetene uenige i. Det kan forklare den aggressive tonen og de høylydte utropene. Var det en politisk eller religiøs trussel de oppfattet? Det vet jeg ikke, men vil tro det var en blanding.

Det er ikke så lett dette å inngå samarbeid med ”de andre” i praksis, det skal mer enn et vedtak fra sentralt hold til. Det var nemlig påtagelig dette at alle representantene fra minoritetsreligionene var så flytende i norsk – både språk og organisasjonskultur. Det var ikke stamming og stotring, men saklige velformulerte innlegg som påpekte fakta og foreslo kompromisser. Jo mer saklige de var fra dirigentbordet, jo mer høyrøstede var protestene fra denne ene gruppen fra DnK. Det var flere representanter fra forskjellige muslimske menigheter som sa ”kan vi ikke bare sette i gang da”, og det var kun representanter fra majoritetsreligionen som sa nei. Det var nok et spesielt signal å få for minoritetene og en solid erfaring med et (lokalt) DnK som anser seg som størst, ikke er interessert i å ”dele makt” og ikke vil ha likeverdig dialog. Men *utad* er tonen en helt annen. Der kan man vise til dialogvilje gjennom å henvise til vedtaket i Mellomkirkelig Råd.

Her vil jeg legge til at det var enkeltmenigheter fra DnK som var positive og uttrykte støtte til og stemte for forslaget. En av dem satt jo også representert i arbeidsgruppa og hadde jobbet med dette dialogprosjektet i et år. Disse var, viste det seg så, representative bare for sin egen menighet og ble lavmelte stemmer underveis i diskusjonen. Er disse da ildsjeler blant de kristne uten egentlig autoritet? Det vet jeg ikke, men vi ser at i Lille Kommune var det også individuelle ildsjeler og ikke menighetsrådene (til tross for brevet til STL) som stod bak dialoginitiativet.

Vi må kunne trekke den konklusjonen – på bakgrunn av det vi har sett hittil, at dette er et mer følsomt tema for Den norske Kirke enn man sier utad. Vegringen mot å ha *religions*dialog – altså ikke bare å snakke vennlig med muslimske naboer - sitter ganske dypt i de lokale

menighetene. Dette får meg til å stille følgende spørsmål: Hvem er det som *egentlig* trenger dialogen og *til hva*? Majoriteten har formulert et trusselbilde der minoritetene – og spesielt muslimene – ikke bare inngår, men *er* trusselen. Dette kan vi forstå skaper både angst for og motstand mot å ha direkte kontakt med de samme. Mellomkirkelig Råd har – som vi så tidligere – sett behov for å utarbeide et teologisk forsvar for interreligiøs dialog. Deretter har de vedtatt en instruks til *hele* kirkesamfunnet om åpne seg for og deretter å engasjere seg i dialog med ”de andre”. Dette vedtaket er fattet etter en omfattende høringsrunde. Den norske Kirke anser at det er behov for å måtte rettferdiggjøre og argumentere for – i egne rekker – å inngå i interreligiøs dialog.

Islamsk Råd og de lokale muslimske menighetene i Lille By og Lille Kommune formulerer seg mer i retning av å ville ha en interreligiøs, religionspolitisk *samarbeidsarena*, en felles møteplass der man kan etablere gode relasjoner til majoritetsreligionen, er derigjennom til majoritetssamfunnet. Slik kan man komme til orde i den offentlige debatt i saker man anser av overordnet verdi. Dette er et utgangspunkt som er langt mindre angstfylt for ”den andre”, men nok samtidig kan oppleves avgjørende viktig for og motvirk en status som evig ”trussel”. Med dette mener jeg ikke å påstå at det er mindre motstand mot dialog på tvers av religionene i muslimske menigheter, kun at de muslimske *dialogaktørene* formulerer seg litt annerledes, litt mindre teologisk enn dem fra majoriteten.

Det som skjer i Norge nå er at vi får nye innvandrere, men også flere andregenerasjon etterkommere som tar utdanning og som blir flytende i norsk språk og kultur. De blir verbalt sterke og har kulturell kompetanse på møteskikk og organisasjonskultur. Derfor skal de ha seg frabedt å bli manipulert og behandlet som ”de andre”. De er norske og dette er det nok vanskelig for DnK – som trossamfunn - å ta inn over seg. Disse muslimer og andre minoritetsreligiøse er ikke ”de andre” lengre, det er ikke `ikke-norske` man går i dialog med, men norske muslimer osv. Dette er en større utfordring for DnK sitt selvbilde som de gode ”samaritaner”, de som åpner seg for den andres ansikt osv. Hvem lar de den andre *nå* være i møte med seg selv som kristne?

Det kan se ut til at det går greit med muslimer så lenge de er `de andre`, men hvis de er norske er de en reell konkurrent og ikke dem man hjalp på misjonsmarken. Hva da med selvbildet når disse ikke lengre er stakkarslige? Hvilket bilde har majoriteten av seg selv kontra minoritetene – de andre? Når bilde av ”vi er de snille som hjelper dem og lar dem slippe til” ikke holder i møte med at de ikke er hjelpetrengende men likeverdige? Da føler du deg ikke lengre bedre enn...

Likeverdig er en god følelse når *du* går opp ett trinn, og kan være en skremmende følelse når noen andre kommer opp til deg.

6 OPPSUMMERING OG AVSLUTTENDE REFLEKSJONER

6.1 Oppsummering

Erfaringene med et nytt sett internasjonale terroraksjoner og konflikter, har blitt årsaksforklart med religionens gjeninntreden på den offentlige arena etter den kalde krigs slutt. Vi har sett at det samfunnsvitenskapelige doxa har gått fra troen på at modernitet automatisk medfører sekularisme, til et nytt der religioner ikke forventes bare å bestå, men å styrke sin stilling globalt sett. Trusselbilder har endret seg fra stormakter som involverer resten av verden inn i sin konkurranse om politisk makt og innflytelse, til religiøse grupperinger som tar den politiske makten og derigjennom involverer resten av verden i sin konkurranse om land og sjeler.

Framtidsscenarioene gikk, som vi så, fra ille til verre. Tro og livssyn ble forklart inn i rammen av ragnarok- det var dystopien som dominerte og dette vekket et behov hos ledere og lærede, for å formulere motsatsen – utopien. Vi så at både politikere, religiøse ledere og academia formulerte visjoner, og derigjennom håp, som pekte mot et annet type samfunn enn det som så ut til å utvikle seg faretruende fort.

Samfunnsforskere, politiske og religiøse ledere var alle blitt enige om samme virkelighetsbeskrivelse, startet jakten på konfliktforebyggende tiltak. Man formulerte en felles utopi – religiøse og politiske ledere felles eller hver på sin kant, i Europa og i Norge – hvor pluralistiske samfunn kan leve i harmoni tross forskjeller, endatil *på grunn av* forskjellene. Religiøs *identitet* blir beskrevet som konfliktskapende og slik en vesentlig del av et nytt trusselbilde. Samtidig blir *religion* beskrevet som å en iboende konfliktløsende komponent som kan tas i bruk for å dempe det samme trusselbilde.

Redskapet som skal sikre harmonien i samfunnet, er flerkulturell interreligiøs dialog. Der denne fra starten av var en personlig motivert spirituell selvutviklingsmetode, ble den nå omdefinert til et nødvendig politisk redskap. Penger og innflytelse på politiske prosesser tilfløt de nasjonale og sentrale dialogarenaene. Tros og livssynssamfunn organiserte seg etter modell av andre interesseorganisasjoner og fikk status som politiske høringsinstanser.

Interreligiøs dialog kan sorteres i minst to kategorier; spirituell selvutviklende dialog og politisk nødvendig dialog. Dialog som spirituell plikt og selvutvikling er det primært teologer og andre skriftlærde som advokerer for og praktiserer. Både i EUs og den norske regjerings politiske prioritering av interreligiøs dialog, fremheves den politiske *nødvendigheten* av dialog og en eventuell spirituell gevinst vies ingen oppmerksomhet.

I Lille Kommune forklarte man de økende konfliktene i lokalsamfunnet med det økte spenningsnivået mellom religiøse samfunn. Videre så man for seg at dette ville eskalere og bli verre, ikke minst for barn og unge i kommunen. Den nasjonale erfaringen med interreligiøs dialog så vi inspirerte kommunens representant til å ta i bruk denne metoden. Slik ville man aktivt snu de pessimistiske fremtidsutsiktene til håp om forsoning slik forebygge interreligiøse konflikter lokalt.

Gudshusene (først og fremst kirkehus) blir tatt i bruk til enkelte dialogaktiviteter, men det er som oftest kommunale bygg og offentlige rom som benyttes lokalt. De kommunale rom fungerer som en slags nøytral arena hvor ikke ett av tros- eller livssynssamfunnene er på "hjemmebane". Samtidig er det slik at denne type offentlige rom ikke er verdinøytrale, men tvert i mot manifesterer felles verdier og identiteter *over* eksisterende forskjeller, som tilhørighet til Norge, Byen eller Kommunen – men først og fremst ideen om et felles ansvar for å sikre at fremtiden blir slik en ønsker den skal bli, og ikke slik en pr. dags dato ser den utvikle seg mot. Prestens utsagn om at "Det er klart vi må ha dialog ellers vil vi jo fly rett i strupen på hverandre", summerer denne dystopiske grunntonen opp i en setning.

Politiske aktører har entret den nasjonale og lokale dialogarenaen for fullt de siste fire – fem årene. Med politikerne har det fulgt ressurser i form av penger og politisk innflytelse. Med politikernes aktive inntreden ser vi at etableringen av dialogarenaer tegner konturene av *nye* typer makthavere – formelle og uformelle religiøse talspersoner og meningsbærere.

Tros- og livssynssamfunnene sentralt har vedtatt å støtte interreligiøst dialogarbeide. Vi har også sett at fra tros og livssynssamfunnene er det som oftest ildsjeler og spesielt interesserte personer som er *aktivt* deltakende, ikke menighetene og dets ledere som sådan. De som slik får prege dialogarenaen er slik de samme som får forvalte offentlig bevilgede midler (STL, DnK, Islamsk Råd osv.), får uttale seg når regjeringen (eller kommunen) ber om råd eller sender ut høringsnotat, blir spurt og får uttale seg "på vegne av" troende i massemedia og blir oppnevnte som representanter til offentlige råd og utvalg som former forholdet mellom majoritets- og minoritetssamfunn. Slik kommer de i en særlig gunstig posisjon til å påvirke de politiske beslutningsprosesser og får stor direkte og indirekte politisk makt. Der andre i samme situasjon gjerne er tillitsvalgte gjennom demokratiske valg i interesseorganisasjon eller forbund, er disse ofte selvoppnevnte ildsjeler eller rekruttert utenom vanlige demokratiske prosesser.

For de minoritetsmiljøene i Norge som ikke har tradisjon for en norsk organisasjonsmodell – her forstått som bygd opp etter deltakerdemokratiske prinsipper – er dette ikke noe uttalt problem. For Norge som sådan, bør det i det minste være et tema til refleksjon.

Det etableres nå nye fellesskap basert på en erklært tilslutning til eller en aktiv deltakelse i interreligiøs dialog. Vi har også sett at disse nye fellesskapene har fått mer eller mindre signifikant politisk betydning og derigjennom makt. I Lille By så vi at majoritetsreligionen som sådan ikke var klar for en *formalisert* interreligiøs dialog, det var enkeltpersoner som på ildsjelers vis drev dialogprosessen fremover. Likefullt hadde dialogen så stor støtte blant minoritetsreligionene at et formalisert råd ble vedtatt stiftet.

I Lille Kommune var det et strategisk trekk å inkludere seg selv i Lille Bys dialogråd samtidig med at man beholdt den uformelle forumstrukturen i egen kommune. Slik etablerte man kontakt på religiøst ledernivå, parallelt med å gi arbeidet en lokal forankring.

6.2 Avsluttende refleksjoner – Å få med alle er kommunens utfordring

Hvilken rolle kan og bør det offentlige ha inn i en interreligiøs dialogprosess?

Underveis i feltarbeidet har jeg stilt spørsmålet om hvorfor og på hvilken måte lokale myndigheter skal engasjere seg i interreligiøs dialog. Dette etter min mening ingen selvsagt aktivitet for verken politiske eller administrative myndigheter sentralt eller lokalt. Ved første øyekast virker det mest logisk at dette bør foregå mellom tros og livssynssamfunnene.

Basert på følelsen av hjelpeløshet og derav håpløshet som de eskalerende religiøse konfrontasjonene har skapt hos både beslutningstakere og allmennheten, står man i fare for å gjøre de dystopiske profetiene selvpoppfyllende. Om dialog *faktisk* er en vidunderkur mot et interreligiøst ragnarok, er uvesentlig. Det som er av betydning er viljen til å profetere en *annen* fremtid der den religiøse pluralismen får frem det beste i menneskene, sveiser dem sammen og styrker mangfoldige fellesskap, fremfor å undergrave dem. Her kommer den største utfordringen til globale, regionale, nasjonale og ikke minst lokale politiske og religiøse ledere inn. Evnen til å vekke begeistring for fremtiden er fremste metode for å vekke håp om at personlig innsats nytter, at krevende endringsprosesser er verdt strevet og at nye typer fellesskap ikke truer, men tvert imot inkluderer og beriker de allerede etablerte fellesskap.

Politikere og kommunale myndigheter bør kjenne sin besøkelsestid.

For å få til dette, kreves det ledere med visjoner bygget på utopiske ideer om at menneskeheten *kan* leve i harmonisk samfunn preget av samhold på tvers av forskjeller.

8 desember 2006 holdt utenriksminister Jonas Gahr Støre en tale i World Islamic Missions moské, Oslo. Hovedbudskapet hans var at synet på hva som utgjør det norske "vi" må endres. Støre utdypet sitt syn på målet med det flerkulturelle og flerreligiøse Norge. Han understreket gang på gang betydningen av å endre hva man definerte som "vi" norske, gjennom å utvide begrepet til å omfatte den nye samfunnssammensetningen.

"Og når vi snakker om "vi" og "oss", da må det handle om *alle oss*, også de av oss som ikke har lyst hår og blå øyne, også de som er født i Marokko eller Vietnam, også de som har urdu eller arabisk som førstespråk. (...) Det jeg er opptatt av er: Vi har *våre små fellesskap* – familie, nærmiljø, vennekrets – trossamfunn. De er viktige for oss. De må vi hegne om. (...) Men vår egen opplevelse av trygghet, tillit og gjensidighet må også bygge på at vi sammen greier å utvikle *det store fellesskapet* – der alle hører hjemme, der alle skal kjenne tilhørighet, der alle skal oppleve at noe som er viktig for dem blir verdsatt, respektert og anerkjent."

"Jeg tror dette er spesielt viktig: Vi bygger brohoder og broer ved å bruke det aller viktigste redskapet vi har; kommunikasjon, åpenhet og dialog. Vi må bruke dette redskapet der vi kan. Og vi må skape rom, nye arenaer – for nettopp å bruke dette der vi ikke kan."

Vi har sett at det skal mer til enn å vedta vilje til dialog, man må ville gjøre det også. Å åpne seg for å inkludere andre inn i eksisterende fellesskap eller å etablere nye fellesskap, er også en omfattende prosess. For å forstå omfanget av dette "prosjektet", må vi se på hvilken rolle kommunene kan spille.

En tilsynelatende religiøs ro og harmoni i kommunen kan, har vi sett, over natten trues av en utenrikspolitisk hendelse. Enda alvorligere er det hvis en lokal "Rambo" - en fanatiker på den

kristne eller muslimske siden begår en grov handling i ”troens navn” og som får en spredningseffekt. Da er det ikke tid nok til å bygge opp tillitt. Den må aktivt bygges over tid og gjennom bevisst vennskapelig samvær.

En interreligiøs dialog i en kommune bør ha som første formål å skape harmoni og samarbeid lokalt til beste for alle innbyggerne. I dette arbeidet må de støtte og få støtte fra de politiske myndigheter og administrasjon som har samme målsetting. Det tilsier at myndighetene i egen interesse må stille ressurser som økonomiske midler, lokaler o.a. til disposisjon.

Ved siden av å anerkjenne og legge til rette for kulturell og religiøs pluralisme, må lokale myndigheter argumentere for interessene til lokalsamfunnet som et hele og relasjoner mellom dets forskjellige komponenter.

En funksjonell integrering av minoriteter er basert på et prinsipp om en levende sirkel av lojalitet og sjenerøsitet, eller ”å gi og få”. Majoriteten anerkjenner minoriteten og gir det visse fordeler, og i gjengjeld anerkjenner minoriteten majoriteten og underlegger seg de regler og lover som disse bestemmer. Jo mer lojale minoriteten er, dess mer sjenerøs vil majoriteten være, og omvendt. Lokalsamfunnet er ivrige etter å sørge for at minoritetene opplever seg ivaretatt, og minoritetene er opptatt av støtte lokalsamfunnets interesser. For at dette skal skje, må det etableres en gjensidig anerkjennelse, innebefattende en inkluderende samfunnsform. De to partene majoritet og minoritet, må anse minoriteten som en positiv del av lokalsamfunnet som helhet. Til dette trengs en balanse, som riktig nok aldri blir liggende fast: minoritetenes ønske om å bevare sine distinkte særtrekk og samtidig ville interaksjon med lokalsamfunnet og andre minoriteter.

Dette er tema som angår både et nasjonalt og europeisk nivå. Men det er kun på det lokale nivå at finstemmingen av disse grunnleggende prinsippene kan gjennomføres. Lokale myndigheter er stilt overfor en økende mengde forskjellige forespørsler og krav fra religiøse og kulturelle grupper. Det kan være vanskelig for dem å avgjøre hvordan de skal forholde seg til disse, da de samtidig må tenke på kostnader, kompleksitet, likebehandling og behovet for å styrke følelsen av lokalt fellesskap og å beskytte fellesskapets interesser.

Kommunens primære rolle blir altså å sette ord på de felles interessene som forener lokalbefolkningen *over* religiøse og kulturelle forskjeller, og deretter praktisk og økonomisk legge til rette for et interreligiøst dialogfellesskap som tjener hele kommunens befolkning. Til dette må kommunens representanter ha første hånds kunnskap om og kjennskap til det lokale interreligiøse landskapet. Slik sett er Lille Kommune med den kommunale ildsjelen, en god modell.

7 LITTERATURLISTE:

Bates, Daniel & Amal Rassam. *Peoples and Cultures of the Middle East*. Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, New Jersey 1983

Cobuild ,Collins, *Student`s Dictionary*. HarperCollinsPublishers London, 1995

Centrale trosspørsmål li samtalen mellem kristne og muslimer, ”Samtalen er nødvendig – mellem kristne og muslimer”, DMS-forlag, Købenavn 1996.

Cox, Brian and Douglas Johnston: *Faith-Based Diplomacy and Preventive Engagement*. Johnston, D. (ed): *Faith-Based Diplomacy: Trumping Realpolitik.*, Oxford University Press, Oxford 2003.

Coward, Harold, *Pluralism in the World Religions*. OneWorld Publications USA, 2000.

Esposito, John L, & Dalia Mogahed. *Who Speaks for Islam? What a Billion Muslims Really Think* . Gallup Press 2008 ISBN: 978-1-59562-017-0

Ford, David F & C.C. Pecknold (ed), *The Promise of Scriptural Reasoning*, Blackwell Publishing Ltd UK, 2006

Gods in the City- intercultural and interreligious dialogue at local level Edited by Council of Europe Publishing, <http://book.coe.int> ISBN 978-92-871-6384-4 2007

Grung, Anne Hege, *Begrepet dialog i Emmaus – noen refleksjoner om bruken av begrepet på grunnlag av erfaringer i et flerreligiøst landskap*. www.emmaus.no

Harvey, David, *Spaces of Hope*. Edinburgh University Press 2000

Harpviken, K. B. and H. E. Røislien: “*Mapping the Terrain. The Role of Religion in Peacemaking*”, July 2005. State of the Art Paper for the Norwegian Ministry of Foreign Affairs. [Online article](#).

Isaacs. William. *Dialogue and the art of thinking Together*. Currency Book, New York 1999.

Johnston, D. (ed): *Faith-Based Diplomacy: Trumping Realpolitik* ., 2003. Oxford University Press, Oxford

Juergensmeyer, M: *Terror in the Mind of God. The Global Rise of Religious Violence..* University of California Press, Berkley, Los Angeles, London. 2003

Knitter, Paul F. *Introducing Theologies of Religion*. Orbis Books (USA) 2002 ISBN: 9788-15-707-54-197

Leirvik, Oddbjørn:

Flere religioner og livssyn – felles verdier? ”Kva er det som samlar og skil - kven? Erfaringar frå religionsdalog og livssynssamtale i Norge”, Verdikommisjonen 1998. Nettartikkel.

Religionsdialog i klasserommet, innlegg i etterutdanningskurset ”Religion i en verden i endring”; NTNU 20.-21. november 1998

Ti år med religionsdialog, i eit kritisk perspektiv, Foredrag på seminaret ”10 år med dialog, hvor står vi i dag?”, Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn, 31.aug.2002. Trykt i tidsskriftet ”Humanist” nr.2-3:2002, s.13-26

15 år med kristen-muslimsk dialog i Norge, Norske Tidsskrift for Misjon nr.3:2003,s.131-145

Islam og kristendom – konflikt eller dialog? Pax Forlag , Norway 2006

Religionspluralisme – mangfold, konflikt og dialog i Norge. Pax forlag, Oslo 2007

Sjølv et og den Andre i religionsdialogen. Nettartikkel
<http://folk.uio.no/leirvik/tekster/Samvit-Sjolv-Andre.html>

Mathisen, Petter og Rune Høigaard, *Veiledningsmetodikk, en håndbok i praktisk veiledningsarbeid*. Høgskoleforlaget AS 2004 ISBN 9788276344417

Mangfold gjennom inkludering og deltakelse - Ansvar og frihet, St.meld. nr. 49(2003-2004)

Maranhão, Tullio, *The Interpretation of Dialogue*. The University of Chicago Press 1990

Nicolaisen, Tove, *Dialog i KRL faget*, Prismet 2:2001:5 .s 73-84

Rasam, Amal and Daniel Bates: *Peoples and Cultures of the Middle East*. Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, New Jersey 1983

Striving together in dialogue - A Muslim-Christian Call to Reflection and Action. World Council of Churches: Amersfoort, Netherland 2000

Stålsett, S. J. m. fl.: *Vulnerability and Security. Current Challenges in Security Policy from an Ethical and Theological Perspective*, 2002. Church of Norway Council on Ecumenical and International Relations, Oslo. [Online article](#)

Stålsett, S.J. & Oddbjørn Leirvik, *The Power og Faiths in Global Politics*. Novus Press Oslo 2004

VG – Verdens Gang papirutgave 14. mars 2008 s.47

Wadel, Cato, *Feltarbeid i egen kultur*. SEEK a/s Flekkefjord 1991

Westphal, Merold, *Suspicion & Faith*. Fordham University Press New York 2005

Woodhead, Linda & Paul Heelas, *Religion in Modern Times*. Blackwell Publishing 2005